

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

UNIVERSITY OF PIRAEUS

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

"ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ"

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΙΤΛΟ:

**“ΜΕΛΕΤΗ ΤΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ:**

**ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ, ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ, ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣ ΕΠΙΤΕΥΞΗ
ΔΙΑΤΗΡΗΣΙΜΟΥ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΥ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΟΣ”**

Φοιτήτρια: Γκαντζιού Αθ. Ανθή

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Βικτωρία Πέκκα- Οικονόμου

Πειραιάς, 2019

Παράρτημα Β: Βεβαίωση Εκπόνησης Διπλωματικής Εργασίας

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ»

ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

(περιλαμβάνεται ως ξεχωριστή (δεύτερη) σελίδα στο σώμα της διπλωματικής εργασίας)

Δηλώνω υπεύθυνα ότι η διπλωματική εργασία για τη λήψη του μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών, του Πανεπιστημίου Πειραιώς, «Δίκαιο και Οικονομία» με τίτλο «Μελέτη της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής βιομηχανίας: αναταρταστικές διαδικασίες» έχει συγγραφεί από εμένα αποκλειστικά και στο σύνολό της. Δεν έχει υποβληθεί ούτε έχει εγκριθεί στο πλαίσιο κάποιου άλλου μεταπτυχιακού προγράμματος ή προπτυχιακού τίτλου σπουδών, στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό, ούτε είναι εργασία ή τμήμα εργασίας ακαδημαϊκού ή επαγγελματικού χαρακτήρα.

Δηλώνω επίσης υπεύθυνα ότι οι πηγές στις οποίες ανέτρεξα για την εκπόνηση της συγκεκριμένης εργασίας, αναφέρονται στο σύνολό τους, κάνοντας πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου.

Υπογραφή Μεταπτυχιακού Φοιτητή/ τριας.....

Όνοματεπώνυμο..... Γκουτζιά Αθηνά

Ημερομηνία..... 10/12/2019

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να εκφράσω τις ειλικρινείς μου ευχαριστίες στην καθηγήτρια Πέκκα–Οικονόμου για την πολύτιμη βοήθεια και καθοδήγησή εκ μέρους της σε όλη τη διάρκεια εκπόνησης της διπλωματικής εργασίας.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω από καρδιάς τους γονείς μου, που στάθηκαν πλάι μου με κάθε δυνατό τρόπο για την ολοκλήρωση των σπουδών μου και τον αδερφό μου, που μου εμφύσησε την ιδέα να ασχοληθώ με το συγκεκριμένο μεταπτυχιακό πρόγραμμα.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω το σύντροφο μου για την αμέριστη στήριξη που μου παρείχε για την επίτευξη αυτού του στόχου.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το θέμα της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι :“ Μελέτη της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής βιομηχανίας: δυνατότητες, αδυναμίες, προτάσεις και πολιτικές προς επίτευξη διατηρήσιμου ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος”. Σκοπός αυτής, είναι μια αναλυτική παρουσίαση της κατάστασης στην Ελλάδα τα τελευταία έτη και η διαπίστωση του κατά πόσο είναι ή όχι ανταγωνιστική συγκριτικά και με τις άλλες χώρες εντός και εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης, προκειμένου στη συνέχεια να διαπιστωθούν οι αδυναμίες και τα τρωτά της σημεία ώστε να προταθούν λύσεις για την επίτευξη ενός διατηρήσιμου ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος.

Είναι πιο επίκαιρη από ποτέ αυτή η προσπάθεια, ειδικά τα τελευταία χρόνια που η Ελλάδα πλήττεται από συνεχή μνημόνια, τα οποία απαιτούν τη λήψη δραστικών μέτρων προκειμένου να βγει η χώρα μας από την κρίση και να επιτύχει την πολυπόθητη ανάπτυξη. Είναι αναμφισβήτητο ότι ο μόνος τρόπος για να επιτευχθεί η ανάπτυξη είναι μέσω της ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας μας ως χώρα σε σύγκριση με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές και μη.

Έχοντας ήδη διανύσει μία δεκαετία οικονομικής κρίσης και μακράς δημοσιονομικής λιτότητας, έγινε ξεκάθαρη η ανάγκη να αλλάξει άρδην το τοπίο στην ελληνική πραγματικότητα. Απαραίτητη όσο ποτέ άλλοτε η ανάγκη μεταβολής του μέχρι πρότινος κυρίαρχου μοντέλου της οικονομικής μεγέθυνσης της χώρας. Παρόλο που η επιτακτικότητα αυτής της αλλαγής έχει διαπιστωθεί από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς, οικονομικούς, κοινωνικούς, και πολιτικούς, η υλοποίηση της φαντάζει ακόμη ένα μακρόπνοο σχέδιο. Είναι πέραν αμφισβήτησης ότι η χάραξη μίας εθνικής στρατηγικής ευρέως αποδεκτής και πρακτικά εφαρμόσιμης είναι αυτό που πραγματικά χρειάζεται η χώρα προκειμένου να αρχίσει να κινείται στο δρόμο της ανάπτυξης, να καταστεί ανταγωνιστική. Για να επιτευχθεί όμως κάτι τέτοιο, πρέπει να γίνει από τους αρμόδιους φορείς μία σοβαρή καταγραφή των δυσλειτουργιών που χαρακτηρίζουν τη χώρα σε τομείς όπως η δημόσια διοίκηση, η φορολογία, η παιδεία, η επιχειρηματική δραστηριότητα, η αγορά εργασίας.

Η έννοια ωστόσο της ανταγωνιστικότητας καθώς και η προσπάθεια τόνωσης αυτής, δεν αποτελεί μέλημα μόνο της Ελλάδας, για την οποία αποτελεί ουσιαστικά και μονόδρομο για την έξοδο της από την οικονομική κρίση, αλλά απασχολεί και τις ήδη αναπτυγμένες οικονομίες του κόσμου, ιδίως λόγω της συνεχούς ανισότητας που δημιουργεί η τεχνολογική ανάπτυξη και η επικράτηση της παγκοσμιοποίησης στον τομέα των αγαθών και των υπηρεσιών. Έχει ήδη κυριαρχήσει στις συνειδήσεις των κυβερνήσεων και εν γένει των

οικονομικών φορέων ότι η οικονομική ανάπτυξη πρέπει να αποσκοπεί στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των πολιτών κάθε χώρας μέσω ενός πιο ανθρωποκεντρικού οικονομικού μοντέλου.

Στην παρούσα εργασία, θα γίνει αρχικά αναφορά στην έννοια της ανταγωνιστικότητας και ανάλυση των βασικών δεικτών της που έχουν θεσπιστεί και χρησιμοποιούνται ως σημείο αναφοράς σε παγκόσμιο επίπεδο ώστε να προσδιοριστεί η ανταγωνιστικότητα μίας χώρας. Στη συνέχεια, θα γίνει εκτενής αναφορά στα κακώς κείμενα της ελληνικής πραγματικότητας σε κλάδους όπως το φορολογικό πλαίσιο, στην κατάσταση που αντιμετωπίζουν οι επιχειρήσεις, στην πολυνομία, στην κακονομία, στο χρηματοπιστωτικό σύστημα, στις δυσλειτουργίες της δημόσιας διοίκησης και άλλους νευραλγικούς τομείς, ενώ ακολουθεί και αναλυτική αναφορά στους τρόπους και στις μεθόδους με τους οποίους θα διορθωθούν οι δυσλειτουργίες και θα επιτευχθεί ακόμη και ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Τέλος, γίνεται μία συγκριτική μελέτη με την κατάσταση στην Πορτογαλία, μία εκ των χωρών που χρειάστηκαν εξωτερική οικονομική βοήθεια για να ξεπεραστεί η οικονομική κρίση, ωστόσο η σύγκριση επικεντρώνεται στο γεγονός πως μία χώρα του Νότου με πολλά κοινά στοιχεία με την Ελλάδα και με αρχικά αρνητικούς ομιονούς, κατάφερε σε πολύ πιο σύντομο χρονικό διάστημα από εμάς να αντιστρέψει την κατάσταση υπέρ της.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣσελ.ι	σελ.ι
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣσελ.ii	σελ.ii
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΑΥΤΗΣσελ.2	σελ.2
1.1 Εισαγωγή.....σελ.2	σελ.2
1.2 Τι είναι ανταγωνιστικότητα και οι δείκτες προσδιορισμού της.....σελ.2	σελ.2
1.3 Υπόδειγμα των Πέντε Δυνάμεων του Porter για την ανταγωνιστικότητα.....σελ.12	σελ.12
1.4 Συμπεράσματα.....σελ.19	σελ.19
1.5 Βιβλιογραφία πρώτου κεφαλαίου.....σελ.20	σελ.20
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΤΟ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣσελ.22	σελ.22
2.1 Εισαγωγή.....σελ.22	σελ.22
2.2 Πυλώνες ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας.....σελ.23	σελ.23
2.3 Συμπεράσματα.....σελ.79	σελ.79
2.4 Βιβλιογραφία δεύτερου κεφαλαίου.....σελ.80	σελ.80
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑΣσελ.88	σελ.88
3.1 Εισαγωγή.....σελ.88	σελ.88
3.2 Περιγραφή της κατάστασης της Πορτογαλίας που οδήγησε στην κρίση και τα μέτρα που ελήφθησαν.....σελ.88	σελ.88
3.3 Συμπεράσματα.....σελ.97	σελ.97
3.4 Βιβλιογραφία τρίτου κεφαλαίου.....σελ.98	σελ.98
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΣΥΝΟΛΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ- ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΕΡΕΥΝΑσελ.99	σελ.99
4.1 Συνολικά Συμπεράσματα.....σελ.99	σελ.99
4.2 Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα.....σελ.101	σελ.101
4.3 Συνολική Βιβλιογραφία Διπλωματικής Εργασίας.....σελ.103	σελ.103
ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΠΙΝΑΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	
ΠΙΝΑΚΑΣ 1.1: Παγκόσμιος Δείκτης Ανταγωνιστικότηταςσελ.4	σελ.4
ΠΙΝΑΚΑΣ 1.2: Δείκτες ανταγωνιστικότηταςσελ.5	σελ.5
ΠΙΝΑΚΑΣ 1.3: Δείκτες ανταγωνιστικότητας ανά γεωγραφική περιοχήσελ.5	σελ.5
ΠΙΝΑΚΑΣ 2.1: Κατάταξη της Ελλάδας ανά δείκτη ανταγωνιστικότηταςσελ.24	σελ.24
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.1: Βασικά μεγέθη για Ελλάδα και Πορτογαλίασελ.90	σελ.90
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.1: Υπόδειγμα των Πέντε Δυνάμεων του Porterσελ.13	σελ.13

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΤΗΣ

1.1 Εισαγωγή:

Στο παρόν κεφάλαιο θα επιχειρηθεί μία προσέγγιση της έννοιας της ανταγωνιστικότητας, μίας έννοιας σημαντικής τόσο για την κατανόηση της παρούσας εργασίας αλλά και για την κατανόηση εν γένει της σύγχρονης πραγματικότητας. Ως έννοια είναι επιδεκτική πολλών ερμηνειών, καθώς στο πέρας των δεκαετιών δεν είναι λίγοι οι επιστήμονες που προσπάθησαν να την προσδιορίσουν. Στη συνέχεια θα γίνει εκτενής αναφορά τόσο στην ανταγωνιστικότητα μεταξύ των χωρών, όσο και μεταξύ των επιχειρήσεων. Για την μελέτη της ανταγωνιστικότητας μίας χώρας κρίθηκε χρήσιμο να θεσπιστούν σε παγκόσμιο επίπεδο ορισμένοι δείκτες μέτρησης αυτής, δώδεκα στον αριθμό. Για τον προσδιορισμό αυτών των δεικτών ακολουθήθηκε αυστηρή και χρονοβόρα διαδικασία, στην οποία συμμετείχαν ακαδημαϊκοί, εμπειρογνώμονες, οικονομολόγοι, κεντρικές τράπεζες, διεθνείς οργανισμοί, και κυβερνήσεις. Καθένας από τους προαναφερθέντες προσέθετε από το δικό του πεδίο πληροφορίες, γνώση και σχόλια προκειμένου να διαμορφωθούν σε τελικό στάδιο οι κοινώς αναγνωρισμένοι δείκτες, λαμβάνοντας υπόψη και τα διδάγματα που προσέφερε η συνεχιζόμενη χρηματοπιστωτική κρίση, η οποία, όπως απεδείχθη εξακολουθεί να έχει αρνητικές επιπτώσεις στην οικονομία και την παραγωγικότητα. Οι δείκτες αυτοί χρησιμοποιούνται πλέον προκειμένου να μελετηθεί η πρόοδος της ανταγωνιστικότητας μίας χώρας, να εντοπιστούν τα αδύναμα σημεία και να οργανωθούν πρωτοβουλίες για την ενίσχυση τους καθώς και για να διεξαχθεί και συγκριτική μελέτη με τις λοιπές ευρωπαϊκές και μη χώρες.

1.2 Τι είναι ανταγωνιστικότητα και οι δείκτες προσδιορισμού της.

Η έννοια της ανταγωνιστικότητας είναι δύσκολο να οριστεί απευθείας με τη χρήση ενός και μόνο ορισμού. Αυτό συμβαίνει διότι η ανταγωνιστικότητα συναντάται σε πάρα πολλά επίπεδα, για παράδειγμα υφίσταται ανταγωνιστικότητα μεταξύ χωρών, μεταξύ επιχειρήσεων, μεταξύ ατόμων. Κατά καιρούς έχουν σημειωθεί πολλές προσπάθειες να οριοθετηθεί η έννοια της και συχνά οι απόψεις για τον ακριβή ορισμό αυτής δίστανται. Είναι χρήσιμο ωστόσο να επικεντρωθούμε στις πρώτες δύο κατηγορίες αυτής, μεταξύ χωρών και μεταξύ επιχειρήσεων. Έτσι λοιπόν ανταγωνιστικότητα μίας επιχείρησης ουσιαστικά σημαίνει την προσπάθειά της να παράγει προϊόντα και υπηρεσίες υψηλής ποιοτικής στάθμης σε τέτοια τιμή, την οποία είναι διατεθειμένοι να πληρώσουν οι πελάτες της προκειμένου να τα αποκτήσουν. Η απόκτηση δηλαδή αυτών των υπηρεσιών ή προϊόντων θα πρέπει να προσδίδει αξία στον πελάτη τέτοια, ώστε να προτιμήσει το προϊόν/υπηρεσία μίας επιχείρησης έναντι αντίστοιχου

προϊόντος/υπηρεσίας ανταγωνίστριας επιχείρησης. Κατ'επέκταση ανταγωνιστικότητα μίας χώρας είναι η ικανότητα της να αυξάνει τον πλούτο που παράγει ή διαφορετικά να συμβιβάζει την οικονομική ανάπτυξη με ισορροπία στο ισοζύγιο των τρεχουσών συναλλαγών της. Η ικανότητα της να χρησιμοποιεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο το ανθρώπινο δυναμικό της και τις υποδομές της. Να επενδύει στην τεχνολογία, στην καινοτομία και να αποπειράται να μεταλαμπαδεύει συνεχώς αυτή τη γνώση στις οικονομικές της μονάδες- φορείς. Μία χώρα συνεπώς καθίσταται ανταγωνιστική έναντι των υπολοίπων όταν κατά βάση καταφέρνει να αξιοποιεί τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που διαθέτει στον μέγιστο βαθμό.

Παρά τις διαφορετικές απόψεις ως προς τον ορισμό της έννοιας της ανταγωνιστικότητας, όλοι συμφωνούν στο ότι η ενίσχυση της αποτελεί μια σύνθετη και δυναμική διαδικασία, η οποία εξαρτάται από ορισμένους παράγοντες. Οι παράγοντες αυτοί αποτελούν τους λεγόμενους δείκτες για την ανταγωνιστικότητα, οι οποίοι περιλαμβάνονται σε εκθέσεις διεθνών οργανισμών που στόχο έχουν αφενός να σκιαγραφήσουν την πραγματικότητα, αφετέρου να αποτελέσουν μοχλό για βελτίωση της επικρατούσας κατάστασης. Τα τελευταία έτη και κυρίως την τελευταία δεκαετία της κρίσης, οι κυβερνήσεις, οι επιχειρήσεις και εν γένει οι οικονομικοί φορείς ολοένα και περισσότερο καταφεύγουν σε αυτές τις εκθέσεις, αποσκοπώντας να αντιληφθούν την πραγματικότητα, να εντοπίσουν τα "κακώς κείμενα" και να μπορέσουν να κατευθύνουν την οικονομική δραστηριότητα σε πιο πρόσφορο έδαφος.

Στη συνέχεια ακολουθεί πίνακας (Πίνακας 1.1) που δείχνει την θέση που κατέχει κάθε χώρα σε σύνολο 140 χωρών βάσει των δεικτών ανταγωνιστικότητας για το έτος 2018, προκειμένου να σχηματιστεί μία εικόνα σε παγκόσμιο επίπεδο. Η θέση της Ελλάδας είναι η 57^η. Για λόγους πρακτικότητας, έχουν επιλεγεί ορισμένες μόνο χώρες, οι πέντε πρώτες, οι πλησιέστερες τρεις που προηγούνται και έπονται της Ελλάδας καθώς επίσης και οι έξι τελευταίες στην παγκόσμια κατάταξη.

Σε σύνολο 140 χωρών, ο Παγκόσμιος Δείκτης Ανταγωνιστικότητας μετράει την ανταγωνιστικότητα κάθε χώρας, σαν ένα σύνολο θεσμών και παραγόντων που καθορίζουν το επίπεδο τη παραγωγικότητας.

Πίνακας 1.1: Παγκόσμιος Δείκτης Ανταγωνιστικότητας

Θέση	οικονομία	βαθμολογία	Διαφορά με 2017	
			θέση	βαθμολογία
1	ΗΠΑ	85.6	–	+0.8
2	Σιγκαπούρη	83.5	–	+0.5
3	Γερμανία	82.8	–	+0.2
4	Ελβετία	82.6	–	+0.2
5	Ιαπωνία	82.5	+3	+0.9
54	Κουβέιτ	62.1	+2	+0.5
55	Κόστα Ρίκα	62.1	–1	+0.4
56	Φιλιππίνες	62.1	+12	+2.3
57	Ελλάδα	62.1	–4	+0.3
58	Ινδία	62.0	+5	+1.2
59	Καζακστάν	61.8	–	+0.7
60	Κολομβία	61.6	–3	+0.1
135	Κογκό	38.2	–8	–2.6
136	Μπουρουντί	37.5	–4	–1.0
137	Αγκόλα	37.1	n/a	n/a
138	Αϊτή	36.5	–5	+0.7
139	Υεμένη	36.4	–4	+0.9
140	Τσαντ	35.5	–6	–

Πηγή: World Economic Forum 2018.

Στον Πίνακα 1.1. παρατηρείται ότι την πρώτη θέση στην κατάταξη κατέχουν με συνολική βαθμολογία 85,6 οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, με δεύτερη την Σιγκαπούρη με ποσοστό 83,5 και Τρίτη την Γερμανία με ποσοστό 82,8. Η Ελλάδα, ακολουθεί αρκετά αργότερα στην 57η θέση, με ποσοστό πλέον 62,1 ίδιο με τις Φιλιππίνες, την Κόστα Ρίκα και το Κουβέιτ.

Ακολουθεί ο Πίνακας 1.2, στον οποίο παρουσιάζονται επιγραμματικά οι 12 δείκτες ανταγωνιστικότητας, οι οποίοι κατατάσσονται σε 4 μεγάλες κατηγορίες: 1) το Γενικό Περιβάλλον, 2) Ανθρώπινο Δυναμικό, 3) Αγορές, 4) Το Περιβάλλον Καινοτομίας. Ειδικότερα οι δείκτες είναι:

Πίνακας 1.2: Δείκτες Ανταγωνιστικότητας

Γενικό Περιβάλλον

- **Πυλώνας 1**
Θεσμοί
- **Πυλώνας 2**
Υποδομές
- **Πυλώνας 3**
Τεχνολογίες Πληροφορίας & Επικοινωνίας (ICT)
- **Πυλώνας 4**
Περιβάλλον Μακροοικονομίας

Ανθρώπινο Δυναμικό

- **Πυλώνας 5**
Υγεία
- **Πυλώνας 6**
Δεξιότητες

Αγορές

- **Πυλώνας 7**
Αγορά Προϊόντων
- **Πυλώνας 8**
Αγορά Εργασίας
- **Πυλώνας 9**
Χρηματοοικονομικό Σύστημα
- **Πυλώνας 10**
Μέγεθος Αγοράς

Περιβάλλον Καινοτομίας

- **Πυλώνας 11**
Επιχειρηματική Δυναμική
- **Πυλώνας 12**
Ικανότητα για Καινοτομία

Πηγή: World Economic Forum 2018.

Πίνακας 1.3. Δείκτες ανταγωνιστικότητας ανά γεωγραφική περιοχή

Περιοχή	Γενικό Περιβάλλον				Ανθρώπινο Δυναμικό		Αγορές				Περιβάλλον Καινοτομίας	
	Θεσμοί	Υποδομές	ΤΠΕ*	Μακρο/μικρό Περιβάλλον	Υγεία	Δεξιότητες	Αγορά Προϊόντων	Αγορά Εργασίας	Χρημ/μικρο Σύστημα	Μέγεθος Αγοράς	Επιχειρηματική Δυναμική	Ικανότητα Καινοτομίας
Α. Ασία & Ειρηνικός	61.6	74.3	67.3	88.9	84.3	66.9	62.2	65.9	72.8	67.2	65.7	52.9
Ευρασία	53.0	66.3	57.1	71.7	73.4	65.6	57.1	61.6	50.8	49.8	60.1	34.8
Ευρώπη & Β. Αμερική	64.5	78.7	68.0	91.8	90.7	74.2	62.0	66.2	69.5	59.6	68.3	58.1
Ν. Αμερική & Καραϊβική	47.8	61.1	46.4	74.0	82.7	57.5	53.9	55.3	59.5	52.5	52.4	33.8
Μ. Ανατολή & Β. Αφρική	54.3	69.0	54.1	79.6	80.0	61.4	54.7	52.3	61.8	60.3	56.7	39.9
Ν. Ασία	50.1	59.6	33.0	74.1	68.4	49.7	47.3	51.7	59.0	66.9	56.5	36.4
Υποσαχάρια Αφρική	47.5	46.3	29.6	66.9	48.0	43.4	50.4	53.8	50.4	38.8	51.1	28.4

*ΤΠΕ: Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνίας

Πηγή: World Economic forum 2018.

Όπως απεικονίζεται και στο ανωτέρω διάγραμμα οι δείκτες μέτρησης της ανταγωνιστικότητας μίας χώρας είναι οι εξής:

A. Ευρύτερο Περιβάλλον

1. Θεσμοί
2. Υποδομές
3. Διάχυση και εξοικείωση με τεχνολογίες επικοινωνίας
4. Μακροοικονομικό περιβάλλον

B. Ανθρώπινο κεφάλαιο

5. Υγεία
6. Μόρφωση/ Δεξιότητες

Γ. Αγορές

7. Αγορές προϊόντων
8. Αγορά εργασίας
9. Οικονομικό Σύστημα
10. Μέγεθος της αγοράς

Δ. Περιβάλλον καινοτομίας

11. Επιχειρηματική δυναμική
12. Ικανότητα για Καινοτομία

Στη συνέχεια θα επιχειρηθεί μια συνοπτική παρουσίαση κάθε δείκτη ανταγωνιστικότητας ξεχωριστά.

A. Ευρύτερο Περιβάλλον

Στην πρώτη κατηγορία του Ευρύτερου Περιβάλλοντος περιλαμβάνονται οι παρακάτω επιμέρους δείκτες.

1. Θεσμοί

Αφορούν το θεσμικό περιβάλλον μιας χώρας, το οποίο εξαρτάται από τη διάδραση και τη συμπεριφορά των ενδιαφερόμενων μερών, τόσο των ιδιωτών όσο και των δημόσιων φορέων. Οι κυβερνήσεις, οι επιχειρήσεις αλλά και οι ιδιώτες δρουν και αλληλεπιδρούν μεταξύ τους ανάλογα με το νομικό και διοικητικό πλαίσιο στο οποίο υπάρχουν. Βάσει αυτού του πλαισίου οι φορείς λαμβάνουν επενδυτικές αποφάσεις, οργανώνουν την παραγωγή τους και εν γένει χαράσσονται αναπτυξιακές στρατηγικές και πολιτικές. Εκτός όμως από τους δημόσιους θεσμούς και οι ιδιωτικοί θεσμοί διαδραματίζουν εξίσου καθοριστικό ρόλο στην διασφάλιση της σταθερότητας της ανάπτυξης. Η εξασφάλιση της διαφάνειας είναι αναγκαία περισσότερο από ποτέ για την πάταξη της διαφθοράς και της κακοδιαχείρισης, προκειμένου να διατηρηθούν οι υπάρχουσες επενδύσεις και να προσελκυθούν νέες, να ενισχυθεί η χρηστή διοίκηση και η καλή διακυβέρνηση και οι καταναλωτές από την μεριά τους να αισθάνονται ασφάλεια να αγοράζουν αγαθά και υπηρεσίες.

2. Υποδομές

Οι υποδομές μίας χώρας αδιαμφισβήτητα κατέχουν ρόλο "κλειδί" στην αποτελεσματική λειτουργία μίας οικονομίας. Στις υποδομές ανήκουν όλες οι λεγόμενες "κοινής ωφελείας", όπως οι τρόποι μεταφοράς, για παράδειγμα οι δρόμοι υψηλού επιπέδου, τα λιμάνια, τα αεροδρόμια, τα οποία επιτρέπουν στις επιχειρήσεις να μεταφέρουν τα αγαθά και τις υπηρεσίες τους από το στάδιο της παραγωγής στην αγορά προς διάθεση όσο το δυνατό γρηγορότερα, με τη μέγιστη δυνατή ασφάλεια και με το μικρότερο κόστος, συμβάλλοντας με αυτό τον τρόπο στη μεγιστοποίηση των κερδών τους. Ένα υψηλού επιπέδου δίκτυο μεταφορών επιτρέπει και στους εργαζόμενους να μετακινούνται ευκολότερα από μια εργασία σε μία άλλη καταλληλότερη. Επιπλέον η ύπαρξη ενός προηγμένου και εκτενούς δικτύου τηλεπικοινωνιών συμβάλλει τα μέγιστα στην μεταφορά εν γένει της πληροφορίας, βοηθώντας κατ'αυτό τον τρόπο όλους τους οικονομικούς φορείς να έχουν απεριόριστη και άμεση πρόσβαση σε όλα εκείνα τα χρήσιμα δεδομένα που θα τους επιτρέψουν να λάβουν τις πιο συμφέρουσες γι'αυτούς αποφάσεις. Τέλος, στην κατηγορία αυτή πρέπει να συμπεριλάβουμε και το δίκτυο ηλεκτροδότησης μίας χώρας, το οποίο εφόσον δεν χαρακτηρίζεται από ελλείψεις είναι σε θέση να διασφαλίσει την ανεμπόδιστη λειτουργία εργοστασίων και επιχειρήσεων.

3. Διάχυση και εξοικείωση με τεχνολογίες επικοινωνίας

Αυτός ο δείκτης μέτρησης της ανταγωνιστικότητας σχετίζεται με το βαθμό που ορισμένες τεχνολογίες πληροφοριών και επικοινωνίας έχουν εν γένει εφαρμοστεί από τους πολίτες μίας χώρας. Αυτές οι τεχνολογίες έχουν μεγάλη σημασία καθώς συμβάλλουν στην ταχύτερη κυκλοφορία της πληροφορίας, μειώνοντας τα κόστη συναλλαγής και συνδράμουν στην ενίσχυση της αποδοτικότητας και στην προώθηση της καινοτομίας. Πρόκειται ουσιαστικά για γενικές τεχνολογίες που συναντώνται στην πλειοψηφία των οικονομικών δομών και που ο ρόλος τους είναι καταλυτικός για την ενέργεια και τις μεταφορές.

4. Μακροοικονομικό περιβάλλον

Ο τέταρτος κατά σειρά δείκτης επηρεάζει την ανταγωνιστικότητα όχι τόσο με ευθύ τρόπο, δηλαδή δεν αυξάνει την παραγωγή άμεσα αλλά η σταθερότητα αυτού ευνοεί την οικονομία. Στο μακροοικονομικό περιβάλλον μπορούμε να εντάξουμε τον δείκτη του πληθωρισμού, το δημόσιο χρέος, την πιστοληπτική ικανότητα, τον προϋπολογισμό. Συνεπώς όταν δεν υφίσταται ομαλότητα, για παράδειγμα όταν μία χώρα έχει οικονομικό έλλειμμα, περιορίζεται η ικανότητα της κυβέρνησης να μπορέσει στο μέλλον να αντιμετωπίσει τυχόν οικονομικές ατυχίες. Οι επιχειρήσεις δεν δύνανται να λειτουργήσουν αποτελεσματικά όταν ο πληθωρισμός είναι ανεξέλεγκτος. Συμπερασματικά λοιπόν, η σταθερότητα του μακροοικονομικού περιβάλλοντος συνεπάγεται και ανάπτυξη της οικονομίας.

Β. Ανθρώπινο κεφάλαιο

Στην δεύτερη κατηγορία του Ανθρώπινου Κεφαλαίου συμπεριλαμβάνονται οι δείκτες που αφορούν την Υγεία και την Μόρφωση σε συνδυασμό με τις δεξιότητες.

5. Υγεία

Ο πέμπτος δείκτης ανταγωνιστικότητας αναφέρεται στην ουσία στο προσδόκιμο ζωής καθενός πολίτη και στο επίπεδο της υγείας του. Κατ'έπεκταση αφορά το εργατικό δυναμικό. Πιο συγκεκριμμένα, η ανταγωνιστικότητα αυξάνεται μόνο εφόσον είναι παραγωγικό και ανταγωνιστικό το εργατικό δυναμικό. Για να επιτευχθεί αυτό, απαιτείται κάθε πολίτης και ταυτόχρονα εργαζόμενος να απολαμβάνει το αγαθό της υγείας, ώστε να μην απουσιάζει από το χώρο εργασίας του, ούτε να είναι λιγότερο αποτελεσματικός ή δημιουργικός κατά τη διάρκεια της εργασίας, εξαιτίας προβλημάτων υγείας.

6. Μόρφωση/ Δεξιότητες

Σε άρρηκτη σχέση με τις υπηρεσίες υγείας βρίσκεται και η βασική εκπαίδευση των εργαζομένων, τόσο από πλευρά ποιότητας όσο και από πλευρά ποσότητας. Πλέον στο κομμάτι της εκπαίδευσης περιλαμβάνεται το τρίπτυχο: 1) διαπροσωπικές ικανότητες, 2) εξοικείωση με την τεχνολογία και τα επιτεύγματα αυτής ή, όπως πλέον αποκαλείται, η "ψηφιακή παιδεία" και 3) τέλος ανάπτυξη της κριτικής και δημιουργικής ικανότητας του καθενός. Η επένδυση στην υγεία και την εκπαίδευση μπορεί να εγγυηθεί για το παρόν αλλά και για το μέλλον την διατήρηση και την αύξηση της αποτελεσματικότητας και της παραγωγικότητας κάθε εργαζόμενου ως μονάδα αλλά και του εργατικού δυναμικού ως σύνολο.

Γ. Αγορές

Στην τρίτη κατηγορία των δεικτών ανταγωνιστικότητας, περιλαμβάνονται οι δείκτες που αφορούν την Αγορά Προϊόντων, την Αγορά Εργασίας, το Οικονομικό Σύστημα και τέλος το Μέγεθος της Αγοράς.

7. Αγορές προϊόντων

Ο έβδομος κατά σειρά δείκτης περιγράφει πώς οι χώρες δίνουν τη δυνατότητα στις επιχειρήσεις να δραστηριοποιηθούν στην αγορά επί ίσοις όροις. Ασχολείται με τη μέτρηση της ισχύος της αγοράς, το βαθμό ανοίγματος προς ξένες επιχειρήσεις, αλλά και το βαθμό εξασφάλισης συνθηκών υγιούς ανταγωνισμού στις δραστηριοποιούμενες επιχειρήσεις. Με τη διασφάλιση μίας αποτελεσματικής αγοράς προϊόντων βρίσκονται σε θέση να παράγουν τη σωστή αναλογία προϊόντων και υπηρεσιών, λαμβάνοντας υπόψη τις συνθήκες προσφοράς και ζήτησης που ισχύουν σε αυτές, όπως επίσης και να εξασφαλίσουν ότι τα συγκεκριμένα προϊόντα και υπηρεσίες θα είναι τα πιο εμπορεύσιμα στην οικονομία. Σε αυτές δηλαδή τις χώρες, οι πιο αποτελεσματικές επιχειρήσεις, έχοντας το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα να γνωρίζουν την αναλογία προσφοράς και ζήτησης, παράγουν εκείνα τα προϊόντα- υπηρεσίες με την μεγαλύτερη ζήτηση από το καταναλωτικό κοινό, συμβάλλοντας έτσι όχι μόνο στην ενίσχυση της παραγωγικότητας αλλά και στην προώθηση της καινοτομίας και μίας πιο πελατοκεντρικής παραγωγής.

8. Αγορά εργασίας

Η ενίσχυση της αποδοτικότητας της αγοράς εργασίας, η οποία με τη σειρά της ενισχύει και την ανταγωνιστικότητα, είναι αποτέλεσμα ορισμένων παραγόντων που δρουν συνδυαστικά. Ειδικότερα η αγορά εργασίας θα πρέπει να είναι ελκυστική ώστε να παρέχει κίνητρα στους εργαζομένους να δίνουν τον καλύτερο τους εαυτό στη δουλειά. Επίσης μία ελαστική αγορά

εργασίας επιτρέπει στους εργαζομένους να μετατοπίζονται από μία οικονομική δραστηριότητα σε μία άλλη, στην οποία δεδομένων των δεξιοτήτων τους θα είναι πιο χρήσιμοι και αποτελεσματικοί. Η μετατοπίσεις αυτές βέβαια εξυπακούεται ότι απαιτούν ταχύτητα προκειμένου άμεσα να ικανοποιούνται οι ανάγκες που προκύπτουν, καθώς επίσης να είναι με το μικρότερο δυνατό κόστος για την επιχείρηση. Οι αλλαγές αυτές θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι δεν θα θέτουν σε καμία περίπτωση σε δυσμενέστερη θέση τους εργαζομένους, με τις μισθολογικές τους διακυμάνσεις να είναι ανώδυνες, ώστε να μην προκαλείται καμία γενικευμένη κοινωνική αναταραχή. Επιπλέον σε ένα υγιές εργασιακό περιβάλλον θα πρέπει να εξασφαλίζεται η αξιοκρατία, η παροχή ίσων ευκαιριών μεταξύ ανδρών και γυναικών, η ύπαρξη ενός υγιούς και δημιουργικού ανταγωνισμού και γενικά να καλλιεργείται κλίμα ασφάλειας και σταθερότητας στους εργαζομένους ώστε να αφοσιώνονται αμερίμνοι στα καθήκοντα τους.

9. Οικονομικό Σύστημα

Η ύπαρξη ενός αποτελεσματικού χρηματοπιστωτικού τομέα συμβάλλει τα μέγιστα στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας. Ειδικότερα, κάθε χρηματοπιστωτικό σύστημα θα πρέπει να είναι σε θέση να αξιοποιήσει κάθε οικονομικό πόρο οποιασδήποτε προέλευσης τόσο εγχώριας, ήτοι από τις αποταμιεύσεις των πολιτών, όσο και εξωτερικής προέλευσης εξίσου σε επενδυτικά αλλά και σε επιχειρησιακά προγράμματα με τον καλύτερο δυνατό τρόπο και σε πολλά υποσχόμενες επενδύσεις, προκειμένου να επιτευχθεί η μέγιστη ανταποδοτικότητα. Είναι απαραίτητη συγκυρία για την τόνωση της ανταγωνιστικότητας ο χρηματοπιστωτικός τομέας να είναι πολύ καλά οργανωμένος και εξελιγμένος ώστε να θέτει στη διάθεση των ιδιωτών επενδυτών τα αναγκαία κεφάλαια, είτε μέσω δανείων προερχόμενων από ένα ασφαλές και υγιές τραπεζικό σύστημα, είτε μέσω επιχειρηματικών δανείων αλλά και μέσω των υπολοίπων χρηματοπιστωτικών προϊόντων. Καλείται επίσης το χρηματοπιστωτικό σύστημα, να ελέγχει συνεχώς τα παρεχόμενα δάνεια και να φροντίζει να αποφεύγονται οικονομικές κρίσεις. Με επίτευξη των ανωτέρω επιτυγχάνεται η αξιοπιστία του τραπεζικού τομέα εν συνόλω με επικέντρωση στην προστασία και την καλλιέργεια αισθήματος ασφάλειας σε όλους τους φορείς της οικονομίας.

10. Μέγεθος της αγοράς

Το μέγεθος της αγοράς ορίζεται τόσο από την εγχώρια όσο και από την εξωτερική αγορά, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία αποτελείται μεν από πολλά κράτη μέλη με μία όμως κοινή αγορά, την ευρωπαϊκή. Στην εποχή της παγκοσμιοποίησης που

διανύουμε, τα όρια της αγοράς δεν καθορίζονται πια μόνο από τα σύνορα μιας χώρας, όπως συνέβαινε παλιότερα. Στην πραγματικότητα η διεθνής αγορά έχει αντικαταστήσει την άλλοτε εγχώρια, κυρίως για τις μικρότερες χώρες. Η ύπαρξη μεγάλων αγορών ευνοεί την ανάπτυξη της καινοτομίας. Επίσης, όσο περισσότερες είναι οι πιθανά δραστηριοποιούμενες επιχειρήσεις τόσο πιο εύκολα συσσωρεύεται ανθρώπινο κεφάλαιο που κατευθύνεται από μία ιδέα, η οποία μπορεί να μετουσιωθεί σε επιχείρηση. Πλέον οι εξαγωγές θεωρείται ότι καθορίζουν το μέγεθος της αγοράς για τις επιχειρήσεις και τους οικονομικούς φορείς εν γένει, υποκαθιστώντας ουσιαστικά την εγχώρια ζήτηση.

Δ. Περιβάλλον καινοτομίας

Στην τέταρτη κατηγορία των δεικτών Ανταγωνιστικότητας περιλαμβάνονται οι δείκτες εκείνοι που είναι συναφείς με την Επιχειρηματική δυναμική και την ικανότητα για καινοτομία.

11. Επιχειρηματική δυναμική

Στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας διαδραματίζει σημαντικό ρόλο και ο ιδιωτικός τομέας και κυρίως η δυνατότητα του να υιοθετεί πιο γρήγορα και εύκολα τη νέα τεχνολογία, η τόλμη να αναλαμβάνει συνεχώς επιχειρηματικά ρίσκα, να υιοθετεί νέες τεχνικές και εν γένει να στηρίζει την συνεχή αναζήτηση και αλλαγή. Αυτή η δυναμική που χαρακτηρίζει τον ιδιωτικό τομέα, επί της ουσίας δημιουργεί ένα πρόσφορο έδαφος, για την ενίσχυση και αύξηση της παραγωγικότητας. Πάντα είναι ανοιχτός σε νέες ιδέες, προσπαθεί να εξοικειωθεί με αυτές, δημιουργεί καινοτόμα και πρωτοποριακά προϊόντα και υπηρεσίες, ικανά να ικανοποιήσουν τις απαιτήσεις του κοινού στο οποίο απευθύνονται. Μάλιστα αυτή η αστείρευτη δυναμική του είναι και εκείνη που του προσφέρει τη δυνατότητα να επανασυντάσσεται και να αναδημιουργείται, όταν οι περιστάσεις το απαιτούν.

12. Ικανότητα για Καινοτομία

Ο τελευταίος δείκτης αναφέρεται στην καινοτομία. Ο εν λόγω δείκτης είναι ιδιαίτερα σημαντικός για τις οικονομίες που έχουν ήδη προσεγγίσει ένα υψηλό επίπεδο γνώσης και τεχνογνωσίας, είτε έχοντας ανοίξει οι ίδιες τον δρόμο προς τη γνώση είτε αφομοιώνοντας την εξωγενή τεχνολογία. Σε αυτές λοιπόν τις οικονομίες έχει παρατηρηθεί ότι είναι έντονη πια η ανάγκη οι επιχειρήσεις να σχεδιάζουν και να αναπτύσσουν συνεχώς ό,τι πιο καινούριο και καινοτόμο στον τομέα των αγαθών και υπηρεσιών αλλά και εν γένει στην παραγωγική διαδικασία με στόχο την επίτευξη και τη διατήρηση ενός ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος, δημιουργώντας συνεχώς προϊόντα υψηλότερης αξίας, που μακροπρόθεσμα θα τους εξασφαλίσει την οικονομική ανάπτυξη σε στέρεες βάσεις. Για την επίτευξη όμως αυτού του

στόχου είναι αυτονόητο ότι απαιτείται ένα περιβάλλον που να ευνοεί την καινοτόμο δραστηριότητα, υποστηριζόμενη τόσο από το δημόσιο όσο και από τον ιδιωτικό τομέα. Πυλώνες για την υλοποίηση είναι η εποικοδομητική επένδυση σε έρευνα και ανάπτυξη, η αगाστή συνεργασία πανεπιστημιακών ιδρυμάτων με επιχειρήσεις. Επίσης η χρηματοδότηση των ιδρυμάτων για συνεχή και με αξιώσεις επιστημονική έρευνα. Τέλος, πρέπει να επισημανθεί ως σημαντικός παράγοντας και η νομική κατοχύρωση και προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας, ως κινητήριος δύναμη για τους δημιουργούς.

1.3.Υπόδειγμα των πέντε Δυνάμεων του Porter για την ανταγωνιστικότητα.

Στη συνέχεια κρίθηκε χρήσιμο να γίνει αναφορά στην αποτύπωση της ανταγωνιστικότητας των κλάδων με βάση την επικρατέστερη προσέγγιση, αυτή του Porter.

Οι δείκτες ανταγωνιστικότητας λοιπόν βοηθούν ένα κράτος να αποκτήσει πλήρη εικόνα της κατάστασης του και να προσπαθήσει να βελτιωθεί στους τομείς εκείνους που υπάρχει ανάγκη, ώστε να ενισχύσει τη θέση της έναντι των υπολοίπων ανταγωνιστριών της και να επιτύχει το λεγόμενο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Έχουν διατυπωθεί πολλά υποδείγματα για την ανταγωνιστικότητα, κυρίαρχο ωστόσο και ευρέως αποδεκτό είναι το Υπόδειγμα του Porter (1990).

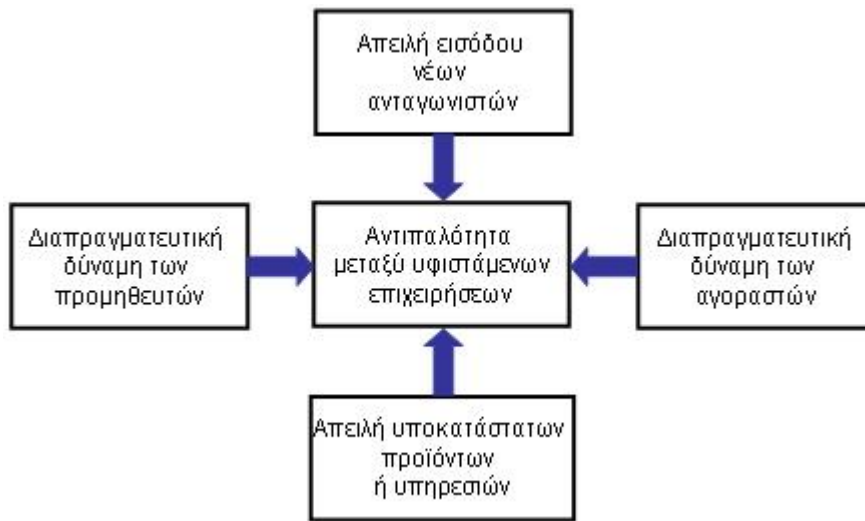
Σύμφωνα με τον Porter η ενίσχυση της ανταγωνιστικής θέσης μιας χώρας και κατ'επέκταση η επίτευξη ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με τις μεμονωμένες επιχειρήσεις και την προσπάθεια αυτών να βελτιώσουν την παραγωγική τους διαδικασία. Υποστηρίζει δηλαδή, ότι κάθε επιχείρηση ξεχωριστά πρέπει να διαμορφώσει και να εφαρμόσει μία στρατηγική ικανή να της εξασφαλίσει την επικράτηση έναντι των ανταγωνιστών της με την επίτευξη του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος.

Το Υπόδειγμα του Porter επικεντρώνεται στις εξής πέντε δυνάμεις:

1. Την υπάρχουσα ανταγωνιστικότητα του κλάδου.
2. Την απειλή εισόδου νέων ανταγωνιστών στην συγκεκριμένη αγορά
3. Την διαπραγματευτική δύναμη των προμηθευτών
4. Την διαπραγματευτική δύναμη των αγοραστών
5. Την απειλή των υποκατάστατων προϊόντων- υπηρεσιών

Ακολουθεί σχηματική απεικόνιση του Υποδείγματος του Porter.

Διάγραμμα 1.1.: Υπόδειγμα των πέντε Δυνάμεων του Porter.

Πηγή: Γεωργόπουλος Ν. "Στρατηγικό Μάνατζμεντ", 2013.

Στη συνέχεια θα ακολουθήσει μία ανάλυση κάθεμιάς από τις πέντε δυνάμεις του Porter.

1. Η υφιστάμενη ανταγωνιστικότητα του κλάδου.

Καθένας από τους υφιστάμενους ανταγωνιστές επιθυμεί να διατηρήσει ακόμη και να επεκτείνει το μερίδιο αγοράς που κατέχει έναντι των ανταγωνιστών του μέσω ποικίλων τακτικών μεθόδων, όπως η επιθετική διαφήμιση, ανταγωνισμός των τιμών. Η έντονη ανταγωνιστικότητα ενός κλάδου σχετίζεται με μία σειρά παραγόντων:

- Με τον αριθμό των ανταγωνιστών, όσο περισσότεροι τόσο αυξάνεται η αντιπαλότητα.
- Εάν είναι ίσοι από πλευράς δύναμης και μεγέθους, τόσο μεταξύ των εγχώριων όσο και μεταξύ των ξένων ανταγωνιστών.
- Όταν ένα προϊόν ή μία υπηρεσία δεν είναι διαφοροποιημένο από τα υπόλοιπα όμοια και το κόστος εναλλαγής από το ένα στο άλλο είναι ιδιαιτέρως χαμηλό και γι' αυτό το λόγο οι καταναλωτές δεν εγκλωβίζονται σε μία επιλογή τους. Εάν συνέβαινε αυτό, τότε αυτομάτως θα "κλείδωνε" μία βιομηχανία τους πελάτες της και δεν θα μπορούσε να τους διεκδικήσει ο ανταγωνιστής.
- Στην περίπτωση που τα πάγια έξοδα είναι πολύ υψηλά ή/και το προσφερόμενο αγαθό είναι αναλώσιμο- φθαρτό, τότε η μείωση των τιμών φαντάζει δελεαστική. Χαρακτηριστικό παράδειγμα οι επιχειρήσεις που παράγουν βασικά υλικά, όπως το χαρτί ή το αλουμίνιο.

- Όταν παρατηρούνται υψηλά εμπόδια εξόδου, όπως για παράδειγμα η προτίμηση και η αφοσίωση της διοίκησης σε μία επιχείρηση, είναι ικανή συνθήκη να κρατήσει τον ανταγωνισμό μεταξύ των επιχειρήσεων σε υψηλά επίπεδα. Συχνά μάλιστα μπορεί οι επιχειρήσεις αυτές να έχουν χαμηλή ή ακόμη και αρνητική απόδοση αναφορικά με την επένδυση.
- Ο ανταγωνισμός ευδοκιμεί όταν οι επιχειρήσεις χαρακτηρίζονται από διαφορετικότητα στη στρατηγική που χαράσσουν, στην προέλευση τους, στις ιδέες και στους στόχους που επιδιώκουν να επιτύχουν. Μάλιστα, όσο η επιχείρηση ωριμάζει, αλλάζουν και οι ρυθμοί ανάπτυξης που μπορεί τελικά να οδηγήσουν την εταιρεία και σε καταστροφή.

Μία επιχείρηση καλείται να πορευτεί με πολλές από τις προαναφερόμενες συγκυρίες, οι οποίες έχουν σοβαρό αντίκτυπο σε αυτές. Είναι πιθανόν να οδηγήσουν τις επιχειρήσεις να αλλάξουν στρατηγική, όπως να αυξήσουν το κόστος εναλλαγής των καταναλωτών ή να επενδύσουν περισσότερο στην ενίσχυση της διαφορετικότητας των προϊόντων. Εναλλακτικά και όπου αυτό είναι εφικτό, μπορεί μία επιχείρηση να μεριμνήσει, ώστε να μην χρειαστεί να προβεί σε μειώσεις τιμών, μόνο εάν αποφύγει τον ανταγωνισμό με επιχειρήσεις που έχουν υψηλά εμπόδια εξόδου.

2. Η απειλή εισόδου νέων ανταγωνιστών στην συγκεκριμένη αγορά.

Η απειλή εισόδου νέων επιχειρήσεων σε μια αγορά εξαρτάται από το κατά πόσο υπάρχουν σοβαρά εμπόδια εισόδου τους σε αυτή και κατά πόσο οι ήδη υφιστάμενες επιχειρήσεις θα προβάλλουν ή όχι μεγάλη αντίδραση. Είναι αυτονόητο ότι στην περίπτωση που τα εμπόδια εισόδου στην αγορά είναι πολλά και οι ήδη εδραιωμένοι ανταγωνιστές αντιδράσουν έντονα, τότε οι νεοεισερχόμενοι δεν θα αποτελέσουν σοβαρή απειλή εισόδου. Συνήθως οι νεοεισερχόμενες επιχειρήσεις διακατέχονται από έντονη επιθυμία να αποκτήσουν σημαντικό μερίδιο στη σχετική αγορά καθώς και μερίδιο στους πόρους, περιορίζοντας τη δύναμη των ήδη υφιστάμενων. Σύμφωνα με τον Porter υπάρχουν έξι σημαντικές πηγές που θέτουν εμπόδια στην είσοδο νέων επιχειρήσεων, οι κάτωθι:

A. Οικονομίες κλίμακας

Από τα μεγαλύτερα εμπόδια που καλείται να αντιμετωπίσει μία υποψήφια επιχείρηση, είναι οι οικονομίες κλίμακας, που ουσιαστικά αναγκάζουν τον νεοεισερχόμενο είτε να μπει σε μεγάλη κλίμακα, είτε να αναγκαστεί να υποστεί μειονέκτημα στο κόστος. Οι οικονομίες κλίμακας συναντώνται σε όλα σχεδόν τα τμήματα μιας επιχείρησης, από την έρευνα, την

παραγωγή, το μάρκετινγκ, αλλά και στη χρηματοδότηση, τη διανομή και την δυναμική των πωλήσεων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιων επιχειρήσεων είναι αυτή των ηλεκτρονικών υπολογιστών.

Β. Διαφοροποίηση των προϊόντων

Εξίσου σημαντικό εμπόδιο εισόδου είναι και η δυσκολία να καμφθεί η πίστη που δείχνουν οι πελάτες σε ένα εμπορικό σήμα. Οι καταναλωτές πολύ δύσκολα εγκαταλείπουν το προϊόν ή την υπηρεσία που γνωρίζουν και εμπιστεύονται εδώ και καιρό, προκειμένου να αγοράσουν κάποιο καινούριο ακόμη και αν είναι συμφερότερο από άποψη ποιότητας ή κόστους. Αναγκάζονται για το λόγο αυτό οι επιχειρήσεις να ξοδέψουν υπέρογκα ποσά στην προσπάθεια τους να υπερνικήσουν αυτή την αφοσίωση. Η διαφήμιση, η εξυπηρέτηση των πελατών, η διαφοροποίηση των παρεχόμενων προϊόντων και υπηρεσιών είναι κάποιοι από τους παράγοντες που ενισχύουν την αναγνωρισιμότητα της εμπορικής ταυτότητας ενός προϊόντος. Θεωρείται ίσως το πιο δύσκολο εμπόδιο που πρέπει να ξεπεράσουν όσοι ενδιαφέρονται να δραστηριοποιηθούν στον τομέα των αναψυκτικών, των καλλυντικών, της επενδυτικής τραπεζικής.

Γ. Κεφαλαιακές απαιτήσεις

Για την είσοδο και την δραστηριοποίηση σε μία αγορά είναι αυτονόητη η ανάγκη να επενδυθούν μεγάλοι οικονομικοί πόροι. Το εμπόδιο αυτό γίνεται ακόμη πιο δυσβάσταχτο για έναν νεοεισερχόμενο, ιδίως όταν το κεφάλαιο απαιτείται για δαπάνες στην αρχική διαφήμιση, στην έρευνα. Οι πόροι που θα επενδυθούν δεν θα απορροφηθούν μόνο για τη δημιουργία των απαραίτητων για τη λειτουργία της επιχείρησης εγκαταστάσεων αλλά και για να κερδίσουν την εμπιστοσύνη των πελατών, για να καλυφθούν τυχόν ζημιές που προξενήθηκαν κατά την εκκίνηση και εν γένει για την κάλυψη απρόβλεπτων αναγκών. Φαίνεται λοιπόν δύσκολο να ανατραπούν οι ισορροπίες, καθώς φαντάζει πιο εύκολο και λιγότερο ριψοκίνδυνο για τις μεγάλες επιχειρήσεις να μπορούν να δραστηριοποιηθούν σε κάθε βιομηχανία ανεξαρτήτως των κεφαλαιακών αναγκών που θα χρειαστούν, όπως στην αγορά των ηλεκτρονικών υπολογιστών.

Δ. Μειονεκτήματα κόστους ανεξαρτήτως του μεγέθους της αγοράς

Είναι γεγονός ότι οι ήδη υφιστάμενες επιχειρήσεις σε έναν κλάδο απολαμβάνουν περισσότερα προνόμια σε σχέση με τους νεοεισερχόμενους, τα οποία είναι και δύσκολο οι τελευταίοι να τα αποκτήσουν. Πιο συγκεκριμμένα, τα προνόμια αυτά μπορεί να σχετίζονται με την απόκτηση τεχνογνωσίας, την πρόσβαση σε καλύτερες πηγές πρώτων υλών που

κατ'επέκταση οδηγούν σε καλύτερης ποιότητας προϊόντα και υπηρεσίες και άρα είναι πιο δελεαστικά για τους πελάτες. Μπορεί να υπάρχει κάποιο δίπλωμα ευρεσιτεχνίας για μια επιχείρηση, που απευθείας την οχυρώνει και την καθιστά άτρωτη έναντι του νεοεισερχόμενου. Επίσης η πιθανή πρόσβαση σε κυβερνητικά προγράμματα και επιδοτήσεις, διευκολύνει τους ήδη εδραιωμένους ανταγωνιστές.

Ε. Πρόσβαση σε κανάλια διανομής

Κάθε νεοεισερχόμενος σε ένα κλάδο θα πρέπει να εξασφαλίσει εκ των προτέρων ότι θα είναι σε θέση να διανείμει το προϊόν ή την υπηρεσία του στο κοινό. Για να επιτευχθεί αυτό θα πρέπει να αποκτήσει πρόσβαση σε κανάλια διανομής. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί για ένα νέο προϊόν φαγητού, το οποίο θα πρέπει στην αρχή προκειμένου να εκτοπίσει τα ήδη υφιστάμενα υποκατάστατα από τη συνείδηση του καταναλωτικού κοινού, να προβεί σε διαφημίσεις, σε υιοθέτηση επιθετικών προωθητικών ενεργειών. Όσο σε μία αγορά αυτή η πρόσβαση στα κανάλια διανομής είναι περιορισμένη, σημαίνει ότι έχουν ήδη αυτά δεσμευτεί από τους εδραιωμένους ανταγωνιστές και συνεπώς είναι δυσκολότερο για τους νεοεισερχόμενους να διεκδικήσουν μία θέση στην εν λόγω αγορά. Έχει καταγραφεί μάλιστα και περίπτωση, όπου τα εμπόδια εισόδου είναι τόσο υψηλά, ώστε ο υποψήφιος να για να τα ξεπεράσει, χρειάστηκε να δημιουργήσει νέα κανάλια διανομής (Timex στην βιομηχανία ρολογιού στη δεκαετία του 1950).

ΣΤ. Κυβερνητική πολιτική.

Η πολιτική που επιλέγει να ακολουθήσει η κυβέρνηση έχει τη δυνατότητα να περιορίσει ή ακόμη και να αποκλείσει έναν υποψήφιο από την προοπτική να εισέλθει στην αγορά. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσω κάποιων μορφών ελέγχου, όπως η ανάγκη αδειοδότησης ή η επιβολή περιορισμού σε πρώτες ύλες και οι αυστηροί κανονισμοί ασφαλείας.

Μια νεοεισερχόμενη επιχείρηση ξανασκέφτεται την είσοδο της ή όχι σε περίπτωση που οι ήδη εγκαταστημένοι φορείς έχουν τη μερίδα του λέοντος στους φυσικούς πόρους, στη διαθέσιμη ρευστότητα, ακόμη και σε επιρροή στα υπάρχοντα κανάλια διανομής.

Συχνά παρατηρείται το φαινόμενο οι ήδη εγκατεστημένοι ανταγωνιστές να προβαίνουν σε τόσο μεγάλες μειώσεις τιμών, τις οποίες δεν μπορούν να ακολουθήσουν οι νεοεισερχόμενοι, καθόσον δεν διαθέτουν ισάξια παραγωγική ικανότητα. Η ζημιά που θα προκαλούνταν δεν θα μπορούσε να καλυφθεί από τη νέα επιχείρηση, η οποία σύντομα θα έκλεινε. Αντιθέτως η παλαιότερη έχει ήδη δημιουργήσει απόθεμα, που θα μπορέσει να καλύψει τυχόν ζημιά. Επίσης και η ταχύτητα ανάπτυξης ενός κλάδου επηρεάζει την απορρόφηση ή όχι μια

νεοεισερχόμενης επιχείρησης, όπως επίσης και το βαθμό που αυτό θα επιτευχθεί. Όσο πιο αργά αναπτύσσεται, τόσο πιο δύσκολα μπορεί να ενσωματώσει μια νέα επιχείρηση αφού την ίδια στιγμή επηρεάζονται αρνητικά και τα μερίδια που κατέχουν στην αγορά τα εμπλεκόμενα σε αυτήν μέρη.

3. Η διαπραγματευτική δύναμη των προμηθευτών.

Οι προμηθευτές μπορούν να ασκήσουν σημαντική επιρροή σε μία βιομηχανία μέσω της ισχυροποίησης της διαπραγματευτικής τους δύναμης. Αυτό είναι δυνατό να επιτευχθεί είτε εάν ο προμηθευτής προχωρήσει σε αυξήσεις στις τιμές των παρεχόμενων προϊόντων και υπηρεσιών, είτε χαμηλώνοντας το επίπεδο της ποιότητας αυτών. Εάν ένας ισχυρός προμηθευτής προχωρήσει σε αύξηση των τιμών, τότε θα επακολουθήσει η ελαχιστοποίηση του κέρδους από την εν λόγω δραστηριότητα και συνεπεία τούτου οι επιχειρήσεις για να καλύψουν τη δυσανάλογη δαπάνη θα χρειαστεί να προβούν σε αύξηση τιμών των προϊόντων/υπηρεσιών που θα προσφέρουν στον καταναλωτή. Η αύξηση ωστόσο αυτή, στρέφει το ενδιαφέρον των καταναλωτών σε ανταγωνιστικά υποκατάστατα προϊόντα πιο φθηνά και εξίσου ή και περισσότερο ποιοτικά.

Η διαπραγματευτική δύναμη που μπορούν να συγκεντρώσουν οι προμηθευτές αποτελεί απόρροια ενός συνόλου παραγόντων. Μια ομάδα προμηθευτών θεωρείται δυνατή εάν:

- Εάν το παρεχόμενο προϊόν ή η υπηρεσία είναι μοναδικό, η έστω αρκετά διαφοροποιημένο από τα υπόλοιπα που υπάρχουν στην αγορά. Μπορεί επίσης να έχει δημιουργηθεί υψηλό κόστος εναλλαγής, ήτοι οι καταναλωτές να πρέπει να επωμιστούν πολύ μεγάλα έξοδα εάν αποφασίσουν να αλλάξουν προμηθευτή. Αυτό συνήθως συμβαίνει όταν ο προμηθευτής έχει αναπτύξει μία τεχνογνωσία ή έχει δημιουργήσει τέτοιες προδιαγραφές (μέσω εξειδικευμένου εξοπλισμού ή γραμμών παραγωγής), με τις οποίες έχει συνδεθεί ο αγοραστής και δύσκολα θα βρει ισάξιες αλλού.
- Όταν ο κλάδος που προμηθεύει δεν αποτελεί τόσο σημαντικό πελάτη για τους προμηθευτές και ως εκ τούτου η αύξηση του κέρδους τους δεν συνδέεται με τον συγκεκριμένο κλάδο, ώστε να πρέπει να διατηρούν σε ικανοποιητικά επίπεδα τις τιμές και εν γένει να ενδιαφέρονται για να την προστατέψουν.
- Εάν η ομάδα των προμηθευτών ελέγχεται από λιγότερες επιχειρήσεις σε σύγκριση με αυτές που δραστηριοποιούνται στην αγορά που θα πουλήσει.

4. Η διαπραγματευτική δύναμη των αγοραστών

Η τέταρτη δύναμη κατά το Υπόδειγμα του Porter αφορά τη διαπραγματευτική δύναμη που έχουν στα χέρια τους οι αγοραστές, οι οποίοι μπορούν ανά πάσα στιγμή να πιέζουν για δύο βασικά θέματα: για μείωση των τιμών και για συνεχή βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων – υπηρεσιών. Οι αγοραστές έχουν περισσότερη δύναμη:

- Όταν αγοράζουν μεγάλες ποσότητες προϊόντων-υπηρεσιών
- Τα προϊόντα που αγοράζουν είναι τυποποιημένα ή έστω έχουν ελάχιστη διαφοροποίηση το ένα με το άλλο, ώστε ανά πάσα στιγμή να μπορούν να επιλέγουν άλλον προμηθευτή πιο δελεαστικό από τον προηγούμενο, που θα τους συμφέρει περισσότερο.
- Όταν το προϊόν που θα αγοράσουν δεν εξασφαλίζει τα χρήματα που κατέβαλε ο αγοραστής, με την έννοια ότι είναι πιθανόν να χρειαστεί να πληρώσει το ίδιο το προϊόν αρκετές φορές για τον εαυτό. Ειδικότερα αυτό συμβαίνει σε υπηρεσίες επενδυτικής τραπεζικής, όπου σε περίπτωση λάθους, αυτό είναι δαπανηρό.
- Όταν αγοράζουν κάτι που αποτελεί μέρος ενός προϊόντος και αντιπροσωπεύει ένα μικρό μέρος του κόστους των αγοραστών, είναι λιγότερο ευαίσθητοι για την τιμή.

Βάσει των ανωτέρω, συμπεραίνουμε ότι οι καταναλωτές έχουν μεγαλύτερη διαπραγματευτική δύναμη και εμφανίζουν μεγαλύτερη ευαισθησία ως προς την τιμή, στις περιπτώσεις εκείνες που το προϊόν ή η υπηρεσία που αγοράζουν είναι τυποποιημένη/αδιαφοροποίητη και μπορούν εύκολα να επιλέξουν κάποιο άλλο όμοιο με το προηγούμενο. Επίσης διακρίνονται από ευαισθησία εάν είναι πολύ ακριβό ένα προϊόν σε συνάρτηση με το διαθέσιμο εισόδημά τους, ενώ επιπλέον παρατηρείται το φαινόμενο οι καταναλωτές να υπερπηδούν σε άλλη επιλογή πιο φθηνή, όταν η ποιότητα δεν αποτελεί αποφασιστικής σημασίας κριτήριο επιλογής.

5. Απειλή των υποκατάστατων προϊόντων- υπηρεσιών.

Όταν σε έναν κλάδο υπάρχουν υποκατάστατα προϊόντα και υπηρεσίες αυτομάτως μειώνεται η ικανότητα του να αυξάνει τις τιμές ανά πάσα στιγμή. Μάλιστα, όσο μεγαλύτερος είναι ο αριθμός των υποκατάστατων, τόσο περιορίζεται και αυτή η ικανότητα. Το γεγονός αυτό βέβαια, συνεπάγεται περιορισμό και της προοπτικής αύξησης των κερδών του κλάδου και κατ'επέκταση μίας ανάπτυξης αυτού. Η αναπόφευκτη αυτή συνέπεια, κάμπτεται μόνο εάν ο συγκεκριμένος κλάδος αναβαθμίσει την ποιότητα των προσφερόμενων προϊόντων ή επιτύχει μία κάποια διαφοροποίηση αυτών.

Είναι αυτονόητο, ότι όσο πιο δελεαστικό είναι το πακέτο τιμής- ποιότητας που προσφέρει ένα υποκατάστατο, τόσο περισσότερο φρενάρεται η δυναμικότητα κέρδους και ανάπτυξης ενός κλάδου. Έχει παρατηρηθεί ότι η ζήτηση των υποκατάστατων αυξάνεται όταν αυξάνεται ο ανταγωνισμός ενός κλάδου και ως εκ τούτου προκαλείται μείωση των τιμών ή βελτίωση των αποδόσεων. Στρατηγικά σκεπτόμενη λοιπόν μία επιχείρηση, πρέπει να προσέχει εκείνα τα υποκατάστατα που θα παραχθούν όταν η βιομηχανία έχει αυξημένα κέρδη και όταν αυτά εμφανίζουν μία τάση βελτίωσης της σχέσης κόστους-απόδοσης.

Αφού λοιπόν μία επιχείρηση λάβει υπ' όψιν της και τις πέντε δυνάμεις του Υποδείγματος του Porter, θα πρέπει αφού τις επεξεργαστεί, να τις αξιολογήσει και να διαμορφώσει στην πραγματικότητα το προφίλ της επιχείρησης, εντοπίζοντας τα δυνατά της σημεία αλλά και τα τρωτά της. Έχοντας λοιπόν κατακτήσει αυτή τη γνώση, είναι σε θέση να χαράξει ένα στρατηγικό σχέδιο δράσης με βασικούς του άξονες: 1) την καλύτερη δυνατή αξιοποίηση των δυνατοτήτων της, χτίζοντας κατ' αυτό τον τρόπο την άμυνα της έναντι των ανταγωνιστών της, 2) να επηρεάσει όσο το δυνατό περισσότερο την ήδη υπάρχουσα ισορροπία δυνάμεων, πάντα με απώτερο σκοπό την ενίσχυση της ανταγωνιστικής θέσης της επιχείρησης και 3) στο μέτρο του εφικτού, να μπορέσει να επηρεάσει στη ρίζα τους τους παράγοντες που διέπουν τις δυνάμεις αυτές, προκειμένου εκμεταλλευόμενη η επιχείρηση αυτή την αλλαγή να επιλέξει στρατηγική πριν προλάβει ο ανταγωνιστής. Μόνο σε αυτή την περίπτωση θα έχει κατακτήσει ένα ανίκητο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα.

1.4 Συμπεράσματα:

Βάσει των ανωτέρω έγινε εκτενής αναφορά στους δείκτες ανταγωνιστικότητας, οι οποίοι, καλύπτουν ένα ευρύτατο φάσμα από το Γενικό Περιβάλλον, που περιλαμβάνει τους θεσμούς, τις υποδομές, τις τεχνολογίες Πληροφορίας και Ενημέρωσης και το περιβάλλον Μακροοικονομίας, τις Αγορές, που περιλαμβάνουν αγορές προϊόντων, αγορά εργασίας, χρηματοπιστωτικό σύστημα και μέγεθος αγοράς, έως το Ανθρώπινο Δυναμικό, με τις δεξιότητες και το επίπεδο υγείας που το χαρακτηρίζουν και το Περιβάλλον Καινοτομίας της κάθε χώρας. Με τη βοήθεια των δεικτών αυτών μπορεί κάθε κράτος να μελετήσει τα τρωτά του σημεία και να καταβάλλει προσπάθεια να ενισχύσει/ εξυγιάνει. Ειδικά στις μέρες μας όπου η οικονομική κρίση έχει οδηγήσει σε παρατεταμένη αποεπένδυση, πλήττωντας την ανάπτυξη και την ευημερία, οι εν λόγω δείκτες προσφέρουν ένα αξιόπιστο εργαλείο για επέμβαση σε νευραλγικούς τομείς, που προϋπάρχουν, όπως η αγορά εργασίας και προϊόντων αλλά και σε νεότερες αλλά εξίσου απαραίτητες, όπως η τεχνολογία και κυρίως η καινοτομία. Τέλος, έγινε μνεία και στο περίφημο Υπόδειγμα των πέντε δυνάμεων του Porter: (1. Την

υπάρχουσα ανταγωνιστικότητα του κλάδου, 2. Την απειλή εισόδου νέων ανταγωνιστών στην συγκεκριμένη αγορά, 3. Την διαπραγματευτική δύναμη των προμηθευτών, 4. Την διαπραγματευτική δύναμη των αγοραστών, 5. Την απειλή των υποκατάστατων προϊόντων-υπηρεσιών), σύμφωνα με το οποίο μία επίχειρηση θα είναι σε θέση κατόπιν επεξεργασίας και αξιολόγησης της κατάστασης της, να χαράξει μία αναπτυξιακή πολιτική, αξιοποιώντας τα δυνατά σημεία και να επιτύχει κατ'αυτόν τον τρόπο ένα διατηρήσιμο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα.

1.5 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΠΡΩΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Γεωργακόπουλος, Θ, Λιανός Θ., Μπένος, Θ., Τσεκούρας, Γ., Χατζηπροκοπίου, Μ., και Χρήστου, Γ., (2002), "Εισαγωγή στην Πολιτική Οικονομία", Εκδόσεις Μπένου, Αθήνα.
- Γεωργόπουλος, Ν.(2013). "Στρατηγικό Μάνατζμεντ". Γ. Έκδοση, Εκδόσεις Μπένου Γ. Αθήνα.
- Γιαννέλης, Δ.- Παντελίδης, Π. (2014), "Εισαγωγή στην Οικονομική Θεωρία". Πειραιάς.
- Κατσέλη Λ. & Μαγουλά Χ. (2002), "Μακροοικονομική Ανάλυση και Ελληνική Οικονομία", Τυπωθήτω- Δαρδανός, Αθήνα.
- Παπαδάκης, Β. (2007). "Στρατηγική των Επιχειρήσεων, Ελληνική και Διεθνής Εμπειρία, Μικροοικονομική- Μακροοικονομική", Έ Έκδοση, Εκδόσεις Μπένου Ε. Αθήνα. Gutenberg, Αθήνα.
- Πιτέλης, Χ., Αντωνάκης, Ν. (1998). "Διεθνής ανταγωνιστικότητα και Βιομηχανική Στρατηγική", 77^η έκδοση, Εκδόσεις Τυπωθήτω- Δαρδανός Γ. Αθήνα.
- Προδρομίδης, Κ. (2001), "Αρχές Οικονομικής Πολιτικής", Εκδόσεις Μπένου, Αθήνα.
- Χασσίδ, Ι και Καραγιάννης Α., (1999), "Η επιχειρηματικότητα στην Ελληνική οικονομία: Οικονομική και κοινωνική προσέγγιση", Interbooks, Αθήνα.

Ξένη Βιβλιογραφία

- Abel A., Bernanke B. Croushore D., (2010) " Macroeconomics" 7^η Έκδοση, (Μεταφρασμένο στα Ελληνικά).

- Bade R., and Parkin M., (2010), "Foundations of Macroeconomics", 5^η Έκδοση, Adison – Wesley.
- Kogut, B. (1989), "A Note on Global Strategies". Strategic Management Journal.
- Lipczynski, J., Wilson, J., Goddard J. (2012). "Βιομηχανική Οργάνωση: Ανταγωνισμός, Στρατηγική, Πολιτική". Γ Έκδοση, Εκδόσεις πασχαλίδη, Αθήνα.
- Mankiw, N. G, Taylor M. (2011). "Αρχές Οικονομικής Θεωρίας Με Αναφορές στις Ευρωπαϊκές Οικονομίες", Αριθμός Έκδοσης 2660.
- Mankiw N. G. (2011), "Principles of Economics", South Western College, 6^η Έκδοση (Μεταφρασμένο στα ελληνικά).
- Parkin, M. (2000), Eonimis, Addison- Wesley.
- Porter, M., (1990). "The Competitive Advantage of Nations", The free press, New York
- Porter M. , (1979), "How Competitive Forces Shape Strategy", Harvard Business Review.
- Schwab, Klaus, Sala i Martin, Xavier: World Economic Forum, "Global Competitiveness Report 2017-2018", World Economic Forum, 9/2017.

Ιστότοποι

- <http://www.weforum.org/>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΤΟ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

2.1 Εισαγωγή

Έχει συμπληρωθεί σχεδόν μία δεκαετία απο τότε που σημειώθηκε η παγκόσμια οικονομική κρίση, η οποία επηρέασε δραστικά και την Ελλάδα, με άμεση συνέπεια την άρση της διεθνούς εμπιστοσύνης και την υπογραφή των μνημονίων με τους ευρωπαϊκούς θεσμούς και την οικονομική επιτήρηση της ελληνικής οικονομίας, η οποία έμελλε να κλυδωνιστεί πρωτοφανώς τα χρόνια που ακολούθησαν. Η κρίση βέβαια δεν περιορίστηκε μόνο στον οικονομικό τομέα, αλλά είχε αρνητικές προεκτάσεις και στην πολιτική και στην κοινωνική ζωή της χώρας.

Η ελληνική κρίση, κατέδειξε με τον πλέον σκληρό τρόπο την ανάγκη να ξεφύγει η χώρα από τις καταστροφικές πρακτικές που ακολουθούνταν επί τουλάχιστον 30 έτη και να μεταβεί σε μία νέα εποχή ρηξικέλευτων αλλαγών και μεταρρυθμίσεων. Για να επιτευχθεί βέβαια κάτι τέτοιο είναι αναγκαίο να αναπτυχθεί ένας εποικοδομητικός διάλογος από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς, μέσω του οποίου θα στοιχειοθετηθεί ένα κοινώς αποδεκτό μακροπρόθεσμο και ρεαλιστικό σχέδιο που θα μπορέσει να βγάλει τη χώρα από την οικονομική δυσπραγία και να την οδηγήσει στη βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη. Την ίδια στιγμή ωστόσο που ο από κοινού σχεδιασμός αναπτυξιακής πολιτικής έχει επισημανθεί από όλους ότι είναι κάθε άλλο παρά μονόδρομος για τη χώρα μας, οι μέχρι τώρα συζητήσεις δεν έχουν καταλήξει ακόμη σε ένα ευρέως αποδεκτό εθνικό στρατηγικό σχέδιο.

Για να είναι γόνιμος ο διάλογος και αποτελεσματικό το σχέδιο που θα αποφασιστεί, θα πρέπει σε πρώτη φάση να καταγραφούν τα κακώς κείμενα που παρατηρούνται σε διάφορους νευραλγικούς για την ανάπτυξη τομείς, οι δυσλειτουργίες του κράτους, οι μεταρρυθμίσεις που θα πρέπει να προωθηθούν, η σημασία του ρόλου των θεσμών, πολιτικών και κοινωνικών, η σημασία της παιδείας, των καλύτερων συνθηκών εργασίας, η ανάγκη καταπολέμησης της υψηλής ανεργίας, η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων, η βελτίωση του ασφαλιστικού συστήματος, η αναγκαιότητα καθιέρωσης της "πράσινης" ανάπτυξης.

Για να διορθωθούν όμως οι δυσλειτουργίες που προαναφέρθηκαν, θα πρέπει να γίνει ιδιαίτερη μνεία στην σημασία του κοινωνικού διαλόγου μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων, πολιτικών, κοινωνικών και οικονομικών, οι οποίοι με αντικειμενικότητα και σύνεση καλούνται να αρθρώσουν λόγο και άποψη με γνώμονα το κοινό συμφέρον. Ο εποικοδομητικός

κοινωνικός διάλογος και εν γένει η επιδιωκόμενη κοινωνική συνεννόηση αποτελεί μέρος του λεγόμενου "Κοινωνικού Κεφαλαίου", του συνόλου δηλαδή των θεσμών, των αξιών και των αντιλήψεων που χαρακτηρίζουν μία κοινωνία και στο οποίο αδιαμφισβήτητα θα πρέπει να επενδύσει εάν επιθυμεί να εξασφαλίσει την ευημερία και την ανάπτυξή της. (Διανέοσις (2017), Υπάρχει περιθώριο για κοινωνική συνεννόηση σε κρίσιμους τομείς οικονομικής και κοινωνικής δραστηριότητας;).

Στην περίπτωση της Ελλάδας η στάθμη του "Κοινωνικού Κεφαλαίου" είναι πολύ χαμηλή και μάλιστα αυτή η αδυναμία των θεσμών της πολιτικής, κοινωνικής και οικονομικής ζωής της χώρας να έρθουν σε συνεννόηση, μεταξύ τους για την ανεύρεση μίας αποτελεσματικής λύσης, για πολλούς είναι η αιτία κλονισμού της διεθνούς εμπιστοσύνης, που οδήγησε και στον αποκλεισμό της χώρας από τις αγορές. Δεν είναι λίγοι εκείνοι που πιστεύουν ότι εάν οι εμπλεκόμενοι φορείς είχαν κατορθώσει στη διάρκεια αυτών των ετών να έρθουν σε μία συμφωνία αναφορικά με τις απαραίτητες μεταρρυθμίσεις που πρέπει να λάβουν χώρα προκειμένου να εξέλθει η χώρα της κρίσης, θα είχε αντιστραφεί το γενικότερο κλίμα υπέρ της Ελλάδας.

2.2. Πυλώνες ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας.

Η επιδιωκόμενη συναίνεση εκτείνεται σε ένα ευρύ φάσμα κρίσιμων τομέων οικονομικής και κοινωνικής δραστηριότητας και στόχος αυτής της προσπάθειας θα πρέπει να είναι η ανεύρεση των κοινών σημείων στις προτάσεις των διαφόρων φορέων, που δυνητικά θα ήταν το πρόσφορο έδαφος για την τελική επιλογή εθνικής στρατηγικής για την υπέρβαση της κρίσης. Στα πλαίσια όμως αυτής της διαδικασίας θα διατυπωθούν και αντικρουόμενες απόψεις- προτάσεις, οι οποίες είναι εξίσου χρήσιμες, καθώς αποτελούν τροφή για περαιτέρω διερεύνηση και διάλογο με πιθανή την ανεύρεση μίας κοινώς αποδεκτής λύσης. Το μόνο σίγουρο είναι ότι μέσα από αυτή τη διαδικασία θα υπάρχουν θετικές επιδράσεις στη βελτίωση του "Κοινωνικού Κεφαλαίου", ήτοι θα προκύψει ένα καινούριο πλαίσιο αξιών, αντιλήψεων και θεσμών πιο βελτιωμένο.

Πριν προβούμε σε ανάπτυξη των τομέων που μπορούν να αποτελέσουν τους μοχλούς ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας, αξίζει να παρατεθεί ο Πίνακας (Πίνακας 2.1.) που αποτυπώνει την κατάταξη της Ελλάδας, ανάλογα με την απόδοση που εμφανίζει ανά τομέα, σύμφωνα με την Έκθεση Ανταγωνιστικότητας του Παγκόσμιου Οικονομικού Φόρουμ για το έτος 2018.

Πίνακας 2.1: Κατάταξη της Ελλάδας ανά δείκτη ανταγωνιστικότητας

Ελλάδα

57 η /140

Παγκόσμιος Δείκτης Ανταγωνιστικότητας (4^η Έκδοση-2018)

Θέση στην προηγούμενη κατάταξη (2017): 53^η/135

Πηγή: World Economic Forum 2018.

Επεξηγήσεις:

USA: ΗΠΑ, NZL: Νέα Ζηλανδία, SGP: Σιγκαπούρη, KOR: Κορέα, FIN: Φινλανδία, CHIN: Κίνα, DEU: Γερμανία,

ΤΠΕ: Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνίας

(31): 31 χώρες κατεχουν την πρώτη θέση

(4): 4 χώρες κατέχουν την πρώτη θέση

Οι τομείς εκείνοι, όπου εντοπίζονται χρόνιες δυσλειτουργίες και οι οποίες αδιαμφισβήτητα μπορούν να αποτελέσουν τους πυλώνες ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας είναι:

1. Οι αγορές των προϊόντων και των υπηρεσιών
2. Η αγορά εργασίας
3. Το χρηματοπιστωτικό σύστημα
4. Η εκπαίδευση
5. Η ενίσχυση της έρευνας, της τεχνολογίας και της καινοτομίας
6. Η αξιοποίηση κλάδων με συγκριτικό πλεονέκτημα
7. Η βελτίωση της κοινωνικής προστασίας και του κοινωνικοασφαλιστικού συστήματος
8. Το φορολογικό σύστημα
9. Το δικαστικό σύστημα
10. Η λειτουργία της δημόσιας διοίκησης
11. Η αξιοποίηση της δημόσιας περιουσίας
12. Ενίσχυση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων
13. Προώθηση του τομέα της υγείας

Παρακάτω θα ακολουθήσει μία ανάλυση κάθε κλάδου από τους ανωτέρω.

1. Οι αγορές προϊόντων και υπηρεσιών

Η αγορά των προϊόντων και των υπηρεσιών στη χώρα μας είναι από τις πλέον μη ανταγωνιστικές συγκριτικά με τις υπόλοιπες χώρες του ΟΟΣΑ. Για την αντιστροφή αυτής της δυσμενούς κατάστασης θα πρέπει να γίνουν πολλά σε σχέση με την προσέλκυση ξένων επενδύσεων, με την επικράτηση της χρήσης της καινοτομίας αλλά και την καλύτερη αξιοποίηση των διαθέσιμων πόρων. Σύμφωνα με τη μελέτη των Gourinchas et al. (2016), διαπιστώνεται ότι η έλλειψη ανταγωνιστικότητας της αγοράς προϊόντων και υπηρεσιών, ευθύνεται σε σημαντικό βαθμό για την χρόνια ύφεση της ελληνικής οικονομίας. Είναι αναγκαία η συνέχιση και η επίταση της μεταρρυθμιστικής προσπάθειας που έχει ήδη ξεκινήσει στη χώρα μας με κεντρικό σκοπό της ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας. Είναι χωρίς αμφιβολία μία δύσκολη προσπάθεια καθώς, η ελληνική

πραγματικότητα ταλανίζεται από μία ανούσια γραφειοκρατία, από μία ανεπαρκή διοίκηση αλλά και από μία αδυναμία να αντιμετωπίσει ορισμένα ολιγοπωλιακά φαινόμενα (ΟΟΣΑ 2016). Μερικοί προβληματικοί τομείς της ελληνικής οικονομίας, σύμφωνα με την μελέτη της διαΝΕΟσις (2016) είναι ο τομέας των μεταφορών, της ενέργειας, των επαγγελματιών και του λιανικού εμπορίου.

Υπάρχουν πολλοί τρόποι που μπορούν να ακολουθηθούν ώστε να επιτευχθεί ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των αγορών. Αρχικά η απλούστευση και συντόμευση των διαδικασιών που απαιτούνται για την έναρξη μίας επιχειρηματικής δραστηριότητας και την είσοδο μίας επιχείρησης στην αγορά. Κάτι τέτοιο θα μείωνε το γραφειοκρατικό κόστος και κατ'επέκταση θα μείωνε σημαντικά και το επιχειρηματικό κόστος, που αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα για πολλούς νέους επιχειρηματίες. Επίσης απαραίτητη είναι η ενίσχυση τομέων της οικονομίας, που όπως σημειώθηκε ανωτέρω είναι αρκετά προβληματικοί, όπως αυτοί της ενέργειας, των μεταφορών. Καίρια σημασία έχει και η βελτίωση των υποδομών, όπως λιμάνια, αεροδρόμια, οδικά δίκτυα καθώς δίνουν τη δυνατότητα για ταχύτερη και πιο οικονομική μετακίνηση των προϊόντων και των πρώτων υλών. Για πολλούς λύση είναι και η προώθηση των ιδιωτικοποιήσεων, μέσω των οποίων θα εξασφαλιστεί η ενίσχυση του ανταγωνισμού. Μάλιστα σύμφωνα με δύο μελέτες, του ΚΕΠΕ (2013) και της διαΝΕΟσις (2016^α), η ιδιωτικοποίηση υποδομών, όπως τα λιμάνια και τα αεροδρόμια, θα προσέφεραν πολλαπλά οφέλη καθώς θα μειωνόταν το χρέος του ελληνικού δημοσίου καθώς πλέον δεν θα δαπανούσε για τη συντήρηση του, θα αυξάνονταν τα έσοδα του από την ανάθεση της διαχείρισης του σε ιδιώτες, οι καταναλωτές θα απολάμβαναν πιο ποιοτικές υπηρεσίες, και εν γένει θα αναβαθμιζόνταν και τεχνολογικά οι υποδομές. Μία τέτοια κίνηση ωστόσο θα είχε και πιο γενικευμένο χαρακτήρα, καθώς θα μετέδιδε ένα μήνυμα αλλαγής στο εξωτερικό που θα ενίσχυε την αξιοπιστία της χώρας τόσο στους επενδύτες όσο και στις πολιτικές ηγεσίες των λοιπών κρατών. Τέλος, ένας άλλος τρόπος για τη ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας είναι η προώθηση και επιτάχυνση των αποκρατικοποιήσεων επιχειρήσεων που δεν παράγουν αμιγώς δημόσια αγαθά και ταυτόχρονα επιτήρηση των αγορών, προκειμένου να μην ευνοείται η ανάπτυξη μονοπωλιακών φαινομένων. Σημαντικό ρόλο σε μία τέτοια περίπτωση, θα είχε και η ενίσχυση τόσο θεσμικά όσο και οικονομικά του ρόλου της Επιτροπής Ανταγωνισμού.

2. Η αγορά εργασίας

Θεωρείται δεδομένο ότι ο ποιοτικός και εύρυθμος τρόπος λειτουργίας της αγοράς εργασίας ενός κράτους διαδραματίζει σημαντικό ρόλο αναφορικά με τις προοπτικές της οικονομικής ανάπτυξης αυτού. Στην Ελλάδα, ειδικά την περίοδο της κρίσης καταγράφονται δύο βασικά

προβλήματα στην αγορά εργασίας, το πρώτο είναι το υψηλό ποσοστό ανεργίας με δραματικές αλυσιδωτές επιπτώσεις και σε άλλους τομείς, όπως στον περιορισμό της καταναλωτικής δύναμης των αγοραστών, γεγονός που συνδέεται άρρηκτα με το ύψος του ΑΕΠ, επηρεάζει τα δημόσια έσοδα και επιδρά αρνητικά στη σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος αλλά και το δυσάρεστο φαινόμενο της λεγόμενης "αδήλωτης" εργασίας, η οποία επηρεάζει αρνητικά την σταθερότητα του ασφαλιστικού συστήματος. Η μεγάλη αυτή δυστυχώς αρνητική επίδραση αυτών των παθογενειών της ελληνικής αγοράς εργασίας, που επιδεινώθηκε την τελευταία δεκαετία της κρίσης, δικαιολογούν και το μεγάλο ενδιαφέρον όλων των φορέων την άσκησης οικονομικής, πολιτικής και των κοινωνικών φορέων. Πληθώρα μελετών, ερευνών και συζητήσεων λαμβάνουν χώρα στα πλαίσια μίας προσπάθειας ανεύρεσης αποτελεσματικής λύσης, που θα συμβάλλει στην μείωση της ανεργίας, στην αντιμετώπιση της αδήλωτης εργασίας αλλά και κάθε άλλης παθογένειας. Παρόλα αυτά, δεν έχει υπάρξει σύγκλιση απόψεων ως προς ποια είναι η βέλτιστη λύση και μάλιστα θα μπορούσαμε να πούμε ότι η αγορά εργασίας αποτελεί και ένα πεδίο ισχυρών αντικρουόμενων απόψεων μεταξύ των κοινωνικών εταίρων, των επιστημονικών ινστιτούτων και των φορέων άσκησης πολιτικής και οικονομικής εξουσίας.

Σε μία προσπάθεια να κατηγοριοποιήσουμε σε δύο ομάδες τις αντικρουόμενες απόψεις που έχουν διατυπωθεί οδηγηθήκαμε στα εξής συμπεράσματα: στην πρώτη ομάδα, ανήκουν οι φορείς εκείνοι που πιστεύουν ότι το κλειδί για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας βρίσκεται στην ευελιξία της αγοράς σε συνδυασμό με παρεμβάσεις που εξασφαλίζουν το βιοτικό επίπεδο των εργαζομένων και στη δεύτερη ομάδα, όπου ανήκουν εκείνοι οι φορείς που θεωρούν ότι η εσωτερική υποτίμηση των αγορών όχι μόνο υπήρξε καθόλα αναποτελεσματική στην τόνωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας (με μεταρρυθμίσεις που έλαβαν χώρα όπως τον καθορισμό του κατώτατου μισθού από το Υπουργείο Εργασίας, τη μείωση της αποζημίωσης απόλυσης, τη μείωση των εργαζομένων στο δημόσιο, τις μισθολογικές μειώσεις κ.α) αλλά επιδείνωσε τα ήδη υπάρχοντα προβλήματα, για παράδειγμα μειώσεις μισθών, οδήγησαν σε μείωση και την κατανάλωση, απορρύθμισαν τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα εξαιτίας της εκτίναξης των μη εξυπηρετούμενων δανείων.

Αξίζει στο σημείο αυτό να αναφερθούμε στην έρευνα McKinsey&Company(2012) και IOBE (2013) στις οποίες διατυπώνεται η άποψη ότι η πολιτική ηγεσία θα ήταν σφύρον να υιοθετήσει μέτρα που θα προωθούν την ευελιξία της αγοράς εργασίας, καθιστώντας την κατ' αυτόν τον τρόπο αποδοτική και ως εκ τούτου θα μειωθεί και το υψηλό ποσοστό ανεργίας, που μαστιάζει τη χώρα και ειδικά τους νέους. Στο ίδιο πνεύμα και η μελέτη της διαΝΕΟσις

(2016^α), η οποία πέραν της στήριξης της άποψης για τόνωση της ευελιξίας της αγοράς εργασίας, στηρίζει ένθερμα και την άποψη ότι αυτό πρέπει να γίνει μέσω κάποιων ρυθμίσεων. Στην εν λόγω μελέτη γίνεται και αναφορά και σε ορισμένα άλλα εξίσου σημαντικά προβλήματα που χαρακτηρίζουν την ελληνική αγορά εργασίας, όπως το υψηλό επίπεδο αυτοαπασχόλησης λόγω του μικρού μεγέθους των ελληνικών επιχειρήσεων και της αδυναμίας αυτών να ενταχθούν σε οικονομίες κλίμακας, η χαμηλή κινητικότητα, η χαμηλή αναλογία απασχόλησης των γυναικών συγκριτικά με το συνολικό εργατικό δυναμικό.

Επιπλέον ειδική μνεία θα πρέπει να γίνει και σε ζητήματα όπως:

α) η σημασία των συλλογικών διαπραγματεύσεων,

β) ο κατώτατος μισθός,

γ) η διαιτησία,

δ) οι ομαδικές απολύσεις,

ε) το δικαίωμα της απεργίας- ανταπεργίας,

στ) η αδήλωτη εργασία.

Είναι αδιαμφισβήτητη η σημασία του θεσμού της Εθνικής Συλλογικής Σύμβασης Εργασίας, που προκύπτει κατόπιν διαπραγματεύσεων μεταξύ εργοδοτών και εργαζομένων. Ωστόσο στην πράξη, διαπιστώνονται μεγάλες αποκλίσεις. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι από την πλευρά τη ΓΣΕΕ, προωθούνται ως μέτρα ικανά για την ανάπτυξη της αγοράς εργασίας, η επέκταση των συλλογικών συμβάσεων και σε κλαδικό- ομοιοεπαγγελματικό επίπεδο, αποκατάσταση των συλλογικών συμβάσεων και στο επίπεδο των δημοσίων επιχειρήσεων, η επιστροφή της καθολικότητας ισχύος όλων των όρων της ΕΓΣΣΕ (μισθολογικών και μη) και επαναφοράς της διαπραγμάτευσης μεταξύ εργοδοτικών ενώσεων και ενώσεων εργαζομένων, ως αποκλειστικού μέσου καθορισμού της ΕΓΣΣΕ. Αντιθέτως, η εργοδοτική πλευρά εκπροσωπούμενη από τον ΣΕΒ, υποστηρίζουν ότι θα ήταν καλύτερο εργοδότες και εργαζόμενοι να είναι ελεύθεροι να αποφασίσουν και να διαμορφώσουν τους επαγγελματικούς όρους, δεδομένων των συνθηκών που επικρατούν και ως εκ τούτου οι επιχειρησιακές αυτές συμβάσεις να είναι ανώτερες σε ισχύ από τις κλαδικές.

Αναφορικά με τη διαιτησία, ο θεσμός αντιμετωπίζεται με καχυποψία από τον ΣΕΒ, καθώς πιστεύει ότι η υποχρεωτική υπαγωγή σε διαιτησία υπονομεύει ουσιαστικά την ελευθερία των διαπραγματεύσεων, καθώς μπορεί κάποιο από τα συμβαλλόμενα μέρη, εσκεμμένα να

υπονομεύσει τις διαπραγματεύσεις, εάν θεωρεί ότι θα βγει περισσότερο κερδισμένος εάν καταφύγει στη διαιτησία.

Σχετικά με τον καθορισμό του κατώτατου μισθού, είναι ένα πεδίο σύγκλισης των απόψεων, καθώς τόσο εργοδοτικές ενώσεις όσο και εργαζόμενοι θεωρούν ότι ο κατώτατος μισθός θα πρέπει να καθορίζεται από τη Εθνική Γενική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας.

Σχετικά με τις ομαδικές απολύσεις, από τη μία πλευρά η ΓΣΕΕ, υποστηρίζει ότι όχι μόνο θα πρέπει να προστατεύονται οι εργαζόμενοι έναντι αυτού του μέτρου αλλά επιπλέον να ενισχυθεί και ο ρόλος του Ανώτατου Συμβουλίου Εργασίας (ΑΣΕ), ως μία επιπλέον εξασφάλιση υπέρ τους. Από την άλλη πλευρά, οι εργοδοτικές ενώσεις δεν αρνούνται να εφαρμόσουν αυτό το κατά τα άλλα δυσάρεστο μέτρο, όταν αυτό επιβάλλεται από τις συνθήκες, για παράδειγμα σε περιπτώσεις συγχώνευσης επιχειρήσεων.

Για το δικαίωμα της απεργίας, η πλευρά των εργαζομένων εκπροσωπούμενη από τη ΓΣΕΕ, θεωρεί ότι θα πρέπει σε κάθε περίπτωση να απεμπλέκεται η λήψη απόφασης για την κήρυξη της απεργίας από τη συγκέντρωση της απόλυτης πλειοψηφίας των εγγεγραμμένων μελών της οργάνωσης, καθώς κάτι τέτοιο θα ήταν πολύ δεσμευτικό και θα αποτελούσε κατ'ουσίαν περιορισμό της άσκησης του συνταγματικά κατοχυρωμένου δικαιώματος. Σχετικά με την ανταπεργία, θεωρούν ότι θα πρέπει να θεωρηθεί ως απαγορευτικό αντίμετρο. Από την άλλη μεριά. Οι εργοδότες τοποθετούνται ότι θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στο ζήτημα της διαδικασίας λήψης αποφάσεων και των πλειοψηφειών που θα χρειάζονται για την κύρηξη απεργίας, ενώ για την ανταπεργία θεωρούν ότι ναι μεν μπορεί να θεωρηθεί ως αντίμετρο, ωστόσο θα πρέπει να ληφθεί μέριμνα για την μη καταχρηστική και άσκοπη χρήση του.

Σχετικά με την αδήλωτη εργασία, ένα φαινόμενο που έχει γιγαντωθεί κυρίως την περίοδο της οικονομικής κρίσης, είναι κάθε άλλο παρά αναγκαία η προσπάθεια τιθάσευσης αυτού. Έχει γίνει κοινά αποδεκτό ότι τα περιθώρια για την ανεύρεση μίας αποτελεσματικής λύσης έχουν γίνει ασφυκτικά, καθώς η κωλυσιεργία στερεί από το κράτος δημόσια έσοδα, αποσταθεροποιεί το ασφαλιστικό σύστημα και εν γένει ζημιώνει την ελληνική οικονομία. Ορισμένες απόψεις που έχουν διατυπωθεί στα πλαίσια αντιμετώπισης του προβλήματος τόσο από την ΟΚΕ (2015δ) αλλά και από το Ινστιτούτο Εργασίας της ΓΣΕΕ είναι η ανάγκη ενδυνάμωσης του ελεγκτικού μηχανισμού, προκειμένου να διαπιστώνονται περισσότερες παραβάσεις άμεσα. Αποτελεσματικό μέτρο θα μπορούσε να αποβεί και η ποινικοποίηση των συνεχιζόμενων παραβάσεων που σχετίζονται με την παραοικονομία καθώς και η θέσπιση ενός πλαισίου αυστηρών ποινών, προς παραδειγματισμό των πολιτών. Η ανάγκη να δοθούν

κίνητρα τόσο στις επιχειρήσεις, όσο και στους ελεύθερους επαγγελματίες να φανέρωνουν την επιχειρηματική δραστηριότητα τους, αντι να την αποκρύπτουν. Προς επίρρωση αυτής της προσπάθειας θα ήταν ίσως αποδοτικό να λειτουργούσαν και ορισμένες συμβουλευτικές δομές. Στα πλαίσια της συνέχισης των συνεπών επιχειρήσεων να δηλώνουν τη δραστηριότητα τους θα πρέπει να υπάρχουν επιβραβεύσεις, ώστε να συνεχίζουν στο δρόμο της διαφάνειας και να μην αισθάνονται αδικημένοι αν και έχουν πράξει ορθά και νόμιμα. Το Ινστιτούτο της ΓΣΕΕ προτείνει περαιτέρω και ορισμένα άλλα μέτρα, με σημαντικότερα την ενίσχυση του ρόλου της Σώματος Επιθεώρησης Εργασίας για τον εντοπισμό και διόρθωση των κακώς κειμένων. Επαναξιολόγηση των ήδη υφιστάμενων μηχανισμών ελέγχου για την τήρηση των όρων της ασφαλιστικής και εργατικής νομοθεσίας, τροποποίηση ή ακόμη και κατάργηση των αναποτελεσματικών μεθόδων. Η καλύτερη διασύνδεση των πληροφοριακών συστημάτων για τη διασταύρωση εργατικών και ασφαλιστικών στοιχείων των συναρμόδιων υπουργείων, θα αποτελούσε μία πολύ αποτελεσματική λύση καθώς και η αναβάθμιση των ήδη υπάρχοντων συστημάτων.

Στο σημείο αυτό αξίζει να γίνει ειδική μνεία και στην επίδραση που πρόκειται να έχουν οι προσφυγικές ροές στη σύνθεση του εργατικού δυναμικού. Ειδικά τα τελευταία έτη, ένας αναπάντεχα μεγάλος αριθμός προσφύγων εισήλθε στη χώρα, κυρίως πρόσφυγες από εμπόλεμες ζώνες ή οικονομικοί μετανάστες. Παρόλο που έχει σχεδιαστεί μία μεταναστευτική πολιτική, στην πράξη πολλά σημεία αυτής χολαίνουν. Το μόνο σίγουρο είναι ότι αν και δεν είναι σε σχέση με όσους εισέρχονται μεγάλος ο αριθμός εκείνων που αιτούνται άσυλο, είναι δεδομένο ότι ορισμένοι σταδιακά θα παραμείνουν στη χώρα. Είναι απαραίτητο λοιπόν να καταβληθεί προσπάθεια προς την κατεύθυνση της αποτελεσματικότερης και αμεσότερης ένταξής τους στο εγχώριο εργατικό δυναμικό και εν γένει στην ελληνική κοινωνία.

Η μέχρι τώρα διαμορφωθείσα κατάσταση θα μπορούσε να συνοψιστεί ως εξής: Παρατηρείται με το πέρασμα των ετών μία διαρκώς αυξανόμενη τάση μη απόκτησης άδειας διαμονής. Επίσης τα ποσοστά ανεργίας των αλλοδαπών αγγίζουν δυσθεώρητα ύψη, ενδεικτικά αναφέρεται ότι το 2013 στο σύνολο των αλλοδαπών το ποσοστό ανεργίας έφτασε 38,63%. Η ανεργία μάλιστα στους αλλοδαπούς σταθερά κινείται σε υψηλότερα επίπεδα από εκείνα των γηγενών. Τέλος, το γεγονός ότι πολλοί αδυνατούν να μετακινηθούν σε άλλες χώρες και τρόπον τινά είναι εγκλωβισμένοι στην Ελλάδα και δεν έχουν νομιμοποιητικά έγγραφα, η μερίδα αυτή των μεταναστών σχεδόν με βεβαιότητα θα παραμείνουν σε κοινωνικό αποκλεισμό, καταδικασμένοι σε ανεργία και ως εκ τούτου θα είναι στα όρια της εξαθλίωσης.

Προς την κατεύθυνση επίλυσης των προβλημάτων αυτών θα πρέπει άμεσα να τροποποιηθούν οι διαδικασίες υποδοχής των μεταναστών. Αμέσως με την είσοδο τους, θα πρέπει να καταγράφονται, να ταυτοποιούνται και να κινούνται άμεσα διαδικασίες για την απόκτηση νομιμοποιητικών εγγράφων. Κατά την είσοδο τους στη χώρα θα είναι χρήσιμο και για την μελλοντική τους αξιοποίηση στον εργατικό ιστό αλλά και στην ένταξη τους γενικότερα, να καταγράφεται το επίπεδο μόρφωσης του καθενός, η τυχόν τέχνη που γνωρίζει. Όσοι δεν επιθυμούν να παραμείνουν στη χώρα είναι αναγκαίο και σε συνεργασία με τις λοιπές ευρωπαϊκές χώρες να απορροφηθούν σταδιακά σε αυτές. Χωρεί μεγάλη βελτίωση στις ήδη θεσπισμένες πολιτικές ένταξης των μεταναστών και προσφύγων στον κοινωνικό ιστό.

3. Το χρηματοπιστωτικό σύστημα

Την τελευταία δεκαετία το εθνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα δοκιμάζεται, καθώς επί δεκαετίες ήταν στενά συνδεδεμένο τόσο με μη εμπορεύσιμους κλάδους, (όπως την αγορά κατοικίας, μέσα ενημέρωσης) όσο και με τη χρηματοδότηση του ελληνικού κράτους (για παράδειγμα με τη μορφή έκδοσης ομολόγων και εντόκων γραμματίων). Οι βασικές δυσλειτουργίες- προβλήματα που ταλανίζουν το χρηματοπιστωτικό σύστημα την επίμαχη περίοδο, είναι μεταξύ άλλων, α) ο αρχικός περιορισμός και στη συνέχεια ο ολοσχερής αποκλεισμός από τη δυνατότητα χρηματοδότησης των ελληνικών τραπεζών από τις διεθνείς αγορές, β) η υποβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας της χώρας, σε πρωτοφανή χαμηλά επίπεδα, γ) κατάρρευση ασφαλιστικών και τραπεζικών ιδρυμάτων της χώρας, δ) η μαζική εκροή καταθέσεων στο εξωτερικό, που τέθηκε εκτός ελέγχου κυρίως το 2015, ε) οι ανυπολόγιστες ζημιές που ανέκυψαν έπειτα από την αναδιάρθρωση του δημοσίου χρέους. Για την αντιμετώπιση αυτής της ευρείας κλίμακας προβλημάτων τόσο το κράτος όσο και η Τράπεζα της Ελλάδος, έπρεπε άμεσα να προχωρήσουν σε μία σειρά παρεμβάσεων και μεταρρυθμίσεων, οι οποίες μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε δύο ομάδες. Η πρώτη περιλαμβάνει εκείνες τις πρωτοβουλίες που αποσκοπούν στην εξασφάλιση της σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος μέσω τη εξυγίανσης των τραπεζών και του εκσυγκρονισμού του συστήματος εποπτείας, για παράδειγμα το Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας, καθώς επίσης και όσες ελέγχουν την κίνηση των κεφαλαίων και τις τραπεζικές συναλλαγές (βλ. capital controls), προκειμένου να αποτραπεί η περαιτέρω απορρύθμιση της τραπεζικής αγοράς, εξαιτίας της ανεξέλεγκτης εξόδου καταθέσεων από τη χώρα. Η δεύτερη ομάδα μεταρρυθμίσεων επεδίωξε να εξασφαλίσει τη χρηματοδότηση των τραπεζικών ιδρυμάτων με διάφορους τρόπους, όπως με την παροχή πακέτου του 2008 για την ενίσχυση

της ρευστότητας και την ανακεφαλαιοποίηση, κάθε φορά που αυτή απαιτείται, των εγχώριων τραπεζών.

Ένα άλλο εξίσου σημαντικό πρόβλημα είναι αυτό της ρύθμισης του διογκωμένου ιδιωτικού χρέους προς τις τράπεζες. Σαν τρόποι επίλυσης έχουν προταθεί διάφοροι, αρχικά διαπιστώνεται μία τάση για την προστασία των υπερχρεωμένων νοικοκυριών, όπως για παράδειγμα της προστασίας της πρώτης κατοικίας και του μέτρου της αναστολής των πλειστηριασμών. Ωστόσο όχι μόνο δεν ήταν αποτελεσματικές αυτές οι μέθοδοι αλλά απεναντίας παρατηρήθηκε έξαρση του εν λόγω φαινομένου εξαιτίας της οικονομικής ύφεσης. Μάλιστα η κατάσταση επιτάθηκε με την εμφάνιση φαινομένων, όπως εκείνου της "στρατηγικής πτώχευσης" και του "στρατηγικού κακοπληρωτή", όπου στη ουσία ρυθμίσεις που προορίζονταν για επιχειρήσεις που όντως είχαν ανάγκη διευκόλυνσης, έγιναν αντικείμενο εκμετάλλευσης από επιτήδειους, ακυρώνοντας την όποια ευεργετική επίδραση προέκυπτε. Σταδιακά παρατηρήθηκε μία αυστηροποίηση των διαδικασιών προστασίας του υπερχρεωμένου νοικοκυριού, θεσπίστηκαν πιο σύγχρονες διαδικασίες εξυγίανσης, θεσπίστηκε κώδικας δεοντολογίας των τραπεζών αναφορικά με τη διαχείριση των "κόκκινων" δανείων αλλά και των κινήτρων χορήγησης νέων. Επίσης θεσπίστηκαν νέες διαδικασίες για την ίδρυση εταιρείας επιφορτισμένης με τη διαχείριση απαιτήσεων που προέρχονται από μη εξυπηρετούμενα δάνεια. Όλες αυτές όμως οι πρωτοβουλίες δεν απέδωσαν τα προβλεπόμενα, με αποτέλεσμα να εξακολουθεί η τραπεζική αγορά να ασφυκτιά και να συρρικνώνεται.

Όλα τα ανωτέρω προβλήματα έχουν εντοπιστεί από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς άσκησης πολιτικής και οικονομικής εξουσίας αλλά και από σχετικά με το πρόβλημα ερευνητικά κέντρα. Οι προτάσεις για την επίτευξη της ανακάμψης του εγχώριου τραπεζικού συστήματος επικεντρώνονται στην βελτίωση των ήδη υπάρχοντων μεταρρυθμίσεων αλλά και στην θέσπιση νέων πρωτοβουλιών. Ειδικότερα, προτείνονται μέτρα που θα βελτιώσουν και θα διευκολύνουν την πρόσβαση σε όλες τις διαδικασίες είτε εξυγίανσης είτε πτώχευσης των επιχειρήσεων, για παράδειγμα να είναι άμεση η ίδρυση δικαστικών υποδομών που θα επιτρέπουν τη ρύθμιση των εν λόγω καταστάσεων, αλλά απλούστευσης των διαδικασιών αναδιάρθρωσης, ώστε η προσφυγή σε αυτή να είναι κίνητρο για όλες τις προβληματικές επιχειρήσεις. Επίσης η δημιουργία ενός σύγχρονου και όχι περίπλοκου πλαισίου εξωδικαστικής ρύθμισης, διακανονισμού και συμφωνιών χρέους, αποτελεί δίχως αμφιβολία κίνητρο, ώστε να καταφεύγουν όλο και περισσότεροι ιδιώτες σε αυτή τα διαδικασία εξασφαλίζοντας ταχύτητα, μυστικότητα αλλά και διαφάνεια στην ρύθμιση των χρεών τους,

χωρίς την ίδια στιγμή να υποχρεούνται να διακόπτουν τη λειτουργία τους. Οι προαναφερθείσες μελέτες τονίζουν επίσης και τη σημασία την προώθησης του επαγγέλματος του διαχειριστή αφερρεγγυότητας, ο οποίος θα μπορούσε να διαμορφώσει ένα περιβάλλον αποτελεσματικής διαχείρισης των χρεών των επιχειρήσεων (είτε μέσω της αναδιάρθρωσης είτε μέσω της εκκαθάρισης). Μελέτη της διαΝΕΟσις (2016^α) έχει προτείνει τη δημιουργία μίας ιδιαίτερης πλατφόρμας, στην οποία θα εντάσσονται όλες οι επιχειρήσεις, που βρίσκονται σε καθεστώς πτώχευσης και εξυγίανσης και στην οποία θα διαχωρίζονται σε δύο εταιρείες, την "προβληματική" μητρική και την "υγιή" θυγατρική. Σκοπός είναι να καταβληθούν προσπάθειες ώστε να προσεγγίζονται επενδύσεις από την υγιή θυγατρική, η οποία αναμένεται να εμφανίσει σταδιακά σημάδια ανάπτυξης και η οποία θα συμπαράσχει και την άλλοτε "προβληματική" μητρική προς την εξυγίανση. Η ίδια έρευνα προτείνει και την εξυγίανση του χαρτοφυλακίου δανείων που διαθέτουν οι τράπεζες, δηλαδή των διαχωρισμών αυτών σε επώδυνες και μη επώδυνες απαιτήσεις, και τη διαγραφή των μη επώδυνων αλλά και την καταβολή προσπάθειας για πραγματοποίηση μακροχρόνιων ρυθμίσεων. Η έρευνα της IMD (2017a) τονίζει ως προτεινόμενη λύση την αλλαγή προτεραιοτήτων που έχει μία υπερχρωμένη επιχείρηση ως προς την ικανοποίηση των απαιτήσεων, καθώς μέχρι τώρα πρώτα καλύπτονται χρέη προς Δημόσιο και ασφαλιστικά ταμεία και στη συνέχεια καλύπτονται οι ιδιώτες, γεγονός που λειτουργεί ως αντικίνητρο, όπως επίσης δυσχεραίνει και την πρόσβαση στη χρηματοδότηση, καθώς αυξάνεται το κόστος για παράδειγμα υπάρχουν υψηλότερα επιτόκια.

Πέραν των προτάσεων που σχετίζονται με τη βελτίωση του πλαισίου πτώχευσης και εξυγίανσης των υπερχρεωμένων επιχειρήσεων αξίζει να αναφερθούν και μία σειρά από γενικότερες, προτάσεις, όπως η προσπάθεια διαχείρισης του ήδη υπάρχοντος μεγάλου όγκου περιπτώσεων υπερχρεωμένων που έχουν συσσωρευτεί μέσω της απλοποίησης των διαδικασιών, της ενίσχυσης της δικαστικής διαδικασίας αλλά και της υιοθέτησης μέτρων εντοπισμού των λεγόμενων "στρατηγικών" κακοπληρωτών, που αποτελούν σημαντικό ποσοστό. Σημαντικό θα ήταν και η δημιουργία ενός φορέα που θα αξιολογεί με αυστηρά κριτήρια τον υποψήφιο δανειολήπτη, ώστε να αποφεύγεται η χορήγηση δανείου σε κάποιον με μειωμένη πιστοληπτική ικανότητα, πρακτική που δυστυχώς συνέβαινε την περίοδο προ κρίσης. Με το εν λόγω μέτρο σταδιακά θα διευκόλυνε και την αποτροπή δημιουργίας καινούριων μη ευπηρετούμενων δανειών, καθώς ήδη εξαρχής θα έχει κρίνει κατάλληλους και μη κατάλληλους δανειολήπτες. Μία άλλη λύση είναι και η στήριξη της αγοράς της ιδιωτικής ασφάλισης και της κεφαλαιαγοράς και τον εκσυγχρονισμό του πλαισίου λειτουργίας και εποπτείας που διέπει την καθημία. Επιπλέον αποτελεσματική θα μπορούσε να αποδειχθεί

και η ενίσχυση διοχέτευσης σχετικής γνώσης προς τους πολίτες και τις επιχειρήσεις, μέσω ενημερωτικών δράσεων για παράδειγμα, η οποία θα τους "όπλιζε" με εκείνη τη γνώση, ώστε όταν θα κληθούν να λάβουν μία σημαντική χρηματοοικονομική απόφαση, να είναι σε θέση να λάβουν την ορθή, την πιο ρεαλιστική και βιώσιμη συγκριτικά με τις δυνατότητες που διαθέτουν και τις προοπτικές τους. Τέλος εξίσου σημαντική είναι και η διασφάλιση της λειτουργίας των ελληνικών τραπεζών βάσει του πλαισίου που έχει προβλεφεί από τον Μηχανισμό Επίβλεψης, τόσο ως προς τη λειτουργία όσο και ως προς τη στελέχωση, ώστε να διασφαλιστεί η ανεπηρέαστη λειτουργία τους ανεξάρτητα από κέντρα συμφερόντων, πολιτικά και οικονομικά.

4. Η εκπαίδευση

Αποτελεί χωρίς αμφιβολία κοινός τόπος, ότι όταν οι κυβερνήσεις επενδύουν στην εκπαίδευση, εξασφαλίζουν με τον καλύτερο και πιο σίγουρο τρόπο τόσο την οικονομική ανάπτυξη όσο και την ευημερία στη χώρα τους. Σύμφωνα με τον Βενιαμίν Φραγκλίνο "η επένδυση στην εκπαίδευση αποδίδει τον καλύτερο τόκο". Η σημασία και τα ωφέλη από την εκπαίδευση γίνονται αντιληπτά αφενός σε ατομικό επίπεδο, όπου μέσω αυτής κάθε άνθρωπος εξευγενίζεται, εξελίσσεται, αναπτύσσει την καλύτερη εκδοχή του εαυτού του και έχει τη δυνατότητα να διεκδικήσει ένα καλύτερο μέλλον οικονομικά και κοινωνικά. Εάν αθροιστούν οι μορφωμένοι κάθε χώρας, τότε θα έχουμε ένα καλλιεργημένο έθνος, ικανό να επιτύχει τα βέλτιστα σε όλους του τομείς και να κατακτήσει την ευημερία, που είναι και το ζητούμενο για κάθε κοινωνία. Σε μία προσπάθεια να περιγράψουμε τον τρόπο που λειτουργεί η εκπαίδευση, θα μπορούσαμε να πούμε ότι, μέσω αυτής το ανθρώπινο δυναμικό αποκτά γνώσεις που το αφυπνίζουν και το καθιστούν άξιο και ικανό να αποτελέσει μέρος του εργατικού δυναμικού της χώρας. Σε ένα επόμενο στάδιο, είναι σε θέση μέσω της γνώσης να δημιουργήσει νέα προϊόντα, να εξελίξει και να εκσυγχρονίσει ήδη υπάρχοντα και να συνδράμει στην υιοθέτηση νέων τεχνολογιών. Τέλος, σε ένα πιο ύστερο επίπεδο, παρέχει τη δυνατότητα εξοικείωσης με τεχνολογίες που παρήχθησαν από τρίτους και οι οποίες είναι χρήσιμες για την κατανόηση νέων τεχνολογιών. Ήδη παρατηρείται στροφή ως προς τη διάρθρωση της μελλοντικής εκπαίδευσης, καθώς οι διαθέσιμες θέσεις εργασίας θα χαρακτηρίζονται από ένταση γνώσης και δεξιοτήτων, συνεπώς θα απευθύνονται σε υψηλά καταρτισμένα στελέχη.

Δυστυχώς, παρά την αδιαμφισβήτητη σημασία της εκπαίδευσης, στη χώρα μας για παράδειγμα το 2014, η κατά κεφαλή δαπάνη που σημειώθηκε για όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης ήταν πολύ χαμηλότερη από των υπολοίπων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ

και την επόμενη χρονιά, το 2015, η κατάσταση έγινε ακόμη χειρότερη με περαιτέρω συρρίκνωση των δαπανών. Σύμφωνα με τη μελέτη της McKinsey&Company (2012), ένα βασικό μειονέκτημα του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος είναι ο χαμηλός βαθμός διασύνδεσης της παρεχόμενης μόρφωσης με την επιχειρηματικότητα. Η απόσταση αυτή που πρέπει να διανυθεί για να καλύψει την παρεχόμενη από τη πραγματικά χρήσιμη γνώση, είναι η κύρια αιτία που όλα οι νέοι καθυστερούν να εισέλθουν στην αγορά εργασίας μετά τις σπουδές τους. Η χαμηλή αυτή διασύνδεση αποτελεί πλήγμα στην ανταγωνιστικότητα της χώρας, καθώς στερεί από την οικονομία τα αντανακλαστικά εκείνα που θα της επέτρεπαν να ακολουθήσει τις διεθνείς εξελίξεις. Είναι κάθε άλλο παρά αναγκαία η σύνδεση της έρευνας στην πράξη με την παρεχόμενη γνώση, καθώς η ελληνική επιχειρηματική πραγματικότητα χαρακτηρίζεται από την απόκλιση της ζητούμενης από την προσφερόμενη έρευνα. Για να εξελιχθεί μία επιχείρηση και να καταστεί αποδοτική και κατ' επέκταση ανταγωνιστική, πρέπει να εφοδιάζεται συνεχώς με την πιο εξελιγμένη τεχνογνωσία που υφίσταται και να την χρησιμοποιεί στην παραγωγική της διαδικασία. Προαπαιτούμενο λοιπόν, είναι να έχει προηγηθεί μία σχετική έρευνα, το προϊόν της οποίας να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της εκάστοτε επιχείρησης. Έχει ωστόσο διαπιστωθεί στην πραγματικότητα μία ελλειπής και εν γένει ανεπαρκής επικοινωνία και συνεργασία μεταξύ των ερευνητών, και εν γένει ιδρυμάτων έρευνας και ανάπτυξης, με τις παραγωγικές επιχειρήσεις. Αυτό αποτελεί μία εμμένουσα κατάσταση η οποία έχει πολλαπλά αιτία, με κυριότερο την απουσία περιοδικής και αναλυτικής ενημέρωσης των αναγκών των επιχειρήσεων προς τους ερευνητικούς φορείς. Αυτή η ανεπαρκής ενημέρωση, συχνά οφείλεται στην αδυναμία της εκάστοτε επιχείρησης να εκφράσει συγκεκριμένα τις απαιτήσεις της για την κάλυψη των αναγκών της με συντονισμένο και ξεκάθαρο τρόπο, βάσει του στρατηγικού σχεδιασμού της. Επίσης η προβληματική αυτή επικοινωνία μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων, συχνά οφείλεται και στην έλλειψη μηχανισμών διασύνδεσης, ιδιαίτερα όταν οι επιχειρήσεις χρήζουν βοήθειας στα ενδιάμεσα και τελευταία στάδια της ανάπτυξης ενός προϊόντος ή μίας υπηρεσίας και ανάπτυξης πιλοτικών γραμμών παραγωγής και παροχής υπηρεσίας. Τέλος, τα τελευταία έτη της κρίσης, η δυσκολία στην συνεργασία επιχειρήσεων – ερευνητικών φορέων οφείλεται και στην εκροή ενός μεγάλου μέρους του επιστημονικού δυναμικού προς χώρες του εξωτερικού. Πολλοί επιστήμονες δυστυχώς, εξαναγκάζονται για λόγους επιβίωσης να φύγουν στο εξωτερικό, με αποτέλεσμα εκεί να αναπτύσσουν ικανότητες που απέχουν από αυτές που χρειάζονται οι ελληνικές επιχειρήσεις.

Πολλές μελέτες, μεταξύ των οποίων και αυτή της διαΝΕΟσις (2016^α), έχουν καταβάλει προσπάθεια για την διατύπωση χρήσιμων προτάσεων, προς την κατεύθυνση της αλλαγής της

κατάστασης στο χώρο της εκπαίδευσης. Προτείνεται η θέσπιση διαδικασιών αξιολόγησης, η οποία θα λαμβάνει δημοσιότητα σχετικά με τις εκπαιδευτικές μονάδες. Προτείνεται η απελευθέρωση και η αυτονομία των εκπαιδευτικών μονάδων, όσον αφορά θέματα διοικητικά. Προτείνεται σχετικά με την πρωτοβάθμια εκπαίδευση η στήριξη και η περαιτέρω ενίσχυση του θεσμού των ολοήμερων σχολείων, που έχουν κάνει την εμφάνιση τους στον ελλαδικό χώρο τα τελευταία έτη. Προσοχή επιπλέον θα πρέπει να δοθεί στην αναμόρφωση του ρόλου του λυκείου, του προγράμματος μαθημάτων (με αύξηση των μαθημάτων γενικής παιδείας για παράδειγμα), του περιεχομένου αυτών. Μέρμινα θα πρέπει να ληφθεί και για την συνεχή επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, βάσει εκσυγχρονισμένης γνώσης. Ενώ για την τριτοβάθμια εκπαίδευση, πολλά πρέπει να γίνουν, αρχής γενομένης από την αποτελεσματικότερη αξιοποίηση των διαθέσιμων πόρων αλλά ιδανικά και την αύξηση των δαπανών που αναλογούν στο χώρο της παιδείας, μία αναδιοργάνωση των πανεπιστημίων πιο ποιοτική, εκσυγχρονισμένη και ρεαλιστική και της σχέσης τους με την αγορά εργασίας, ενώ απαραίτητη είναι η μείωση του αριθμού των εισακτέων στα ιδρύματα και η είσοδος του θεσμού της αξιολόγησης καθηγητών και διδασκομένων σε αυτά, η οποία θα επέτρεπε μεγαλύτερη διαφάνεια. Δεν είναι λίγοι εκείνοι που ήδη έχουν εντοπίσει ότι η έρευνα θα πρέπει να αναδειχθεί σε πυλώνα της λειτουργίας του πανεπιστημίου, μιμούμενοι καλές πρακτικές ξένων κρατών.

Στα πλαίσια του κοινωνικού διαλόγου μεταξύ όλων των σχετιζόμενων φορέων και της πολιτείας, με βασικά ερωτήματα, πώς είναι η παιδεία μας σήμερα, τι παιδεία επιθυμούμε και με ποιον τρόπο μπορούμε να την καταστήσουμε κινητήριο δύναμη για την παραγωγική ανασυγκρότηση και επανεκκίνηση της χώρας, έχει σημειωθεί σύγκλιση απόψεων στα κάτωθι πεδία:

- Ενίσχυση της έρευνας, ως βασικό στοιχείο λειτουργίας των πανεπιστημίων
- Αναβάθμιση του Τεχνικού Λυκείου, πιο ανταγωνιστικού που θα συμβαδίζει με τις διεθνείς εξελίξεις.
- Περιορισμός της ύλης σε ρεαλιστικά επίπεδα, η κάλυψη της οποίας δεν θα αγχώνει τις διαδάσκοντες αλλά απεναντίας θα δοθεί κατ' αυτόν τον τρόπο έμφαση στην ανάπτυξη της κριτικής ικανότητας των μαθητών.
- Διασφάλιση της χρηματοδότησης της έρευνας από σταθερούς πόρους είτε δημόσιους είτε ιδιωτικούς, ώστε αυτή να μπορέσει να αναπτυχθεί χωρίς οικονομικά κωλύματα.
- Στήριξη του θεσμού της ενισχυτικής διδασκαλίας

- Εν γένει αναμόρφωση του γενικότερου κλίματος του εκπαιδευτικού συστήματος, το οποίο πλέον απαιτείται να μετασχηματιστεί από ένα σύστημα στείρας μετάδοσης γνώσης σε ένα γόνιμο τόπο ανάπτυξης δεξιοτήτων τόσο γνωστικών όσο και οιασδήποτε άλλης φύσεως (όπως επιχειρηματικών)
- Εισαγωγή μαθημάτων/δραστηριοτήτων σχετικές με τοπικές δραστηριότητες προκειμένου να έρχονται οι μαθητές σε επαφή με επαγγελματικές ομάδες, ώστε μέσω αυτής της εξοικείωσης να λειτουργήσει πιο αποτελεσματικά ο Επαγγελματικός Προσανατολισμός.
- Μεταρρύθμιση του συστήματος εισαγωγής των υποψηφίων στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση.
- Στα πλαίσια της αλληλεπίδρασης με ιδρύματα του εξωτερικού, στήριξη της ανταλλαγής μαθητών και φοιτητών και της συνεργασίας των εκπαιδευτικών μονάδων.
- Διασύνδεση της εκπαίδευσης και της κατάρτισης με τις πραγματικές ανάγκες της αγοράς και τις νέες τεχνολογικές απαιτήσεις.
- Στήριξη των μεταπτυχιακών σπουδών σχετικών με φορείς, όπου η χώρα έχει συγκριτικό πλεονέκτημα (για παράδειγμα σπουδές στο χώρο του τουρισμού).

5. Η ενίσχυση της έρευνας, της τεχνολογίας και της καινοτομίας

Η αλληλεπίδραση και η στενή σχέση μεταξύ της επιχειρηματικότητας και της καινοτομίας διατυπώθηκε για πρώτη φορά στο έργο του Joseph Schumpeter. Η επιχειρηματικότητα σε παγκόσμιο επίπεδο είναι πλέον καινοτόμα εφαρμόζοντας στην πράξη τα επιτεύγματα της έρευνας, η οποία ανοίγει νέους δρόμους οδηγώντας τη μεταποίηση σε νέα μοντέλα παραγωγικότητας. Το τοπίο της ελληνικής βιομηχανικής παραγωγής αποτελούνταν ανέκαθεν από επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνταν σε παραδοσιακούς τομείς και παρήγαγαν προϊόντα και υπηρεσίες σχετικά χαμηλής προστιθέμενης αξίας. Επίσης, δεν διακρίνονται για τη χρήση μεγάλης έντασης τεχνολογίας, μάλιστα θα μπορούσε να γίνει λόγος και για υστέρηση στο κομμάτι της νέας τεχνολογίας τόσο από την άποψη της ικανότητας τους να απορροφούν νέες τεχνολογίες, όσο και από την οπτική της εγχώριας ικανότητας να αναπτύξει τεχνολογία και να εφαρμόσει καινοτομία. Στην ανωτέρω εικόνα, έρχεται να προστεθεί και η έντονη έλλειψη επενδυτικού ενδιαφέροντος, εγχώριας αλλά και εξωγενούς προελεύσεως, η οποία αγγίζει τέτοια μεγέθη, ώστε να γίνεται λόγος και για επενδυτική κρίση, κυρίως στην περίπτωση των μικρομεσαίων και μικρών επιχειρήσεων. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να μην εξελίσσονται οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνται από τις επιχειρήσεις και σταδιακά να

καταλήγουν να είναι παρωχημένες και ξεπερασμένες. Δίχως τονωτικές ενέσεις από νέες και καινοτόμες ιδέες οι επιχειρήσεις κάνουν μμητική χρήση της καινοτομίας, δηλώνοντας αδυναμία στην παραγωγή καινοτόμων προϊόντων και υπηρεσιών. Επίσης, πολλές επιχειρήσεις επιλέγουν να μην επενδύσουν σε καινοτομία, θεωρώντας αυτό ως μία γρήγορη και στρατηγική λύση με στόχο τη μείωση του κόστους παραγωγής. Στα SBA FactSheet για την Ελλάδα επισημαίνεται ότι οι δυναμικοί κλάδοι της οικονομίας επιδεικνύουν από τη μία πλευρά αντοχή και μικρής έντασης ικανότητα για καινοτομία από την άλλη όμως παρουσιάζουν αρνητική πρόοδο ως προς τη μέσο-μακροπρόθεσμη ανταγωνιστικότητα, τα γενικά επίπεδα απασχόλησης, την προστιθέμενη αξία, και εν τέλει, την καινοτομική ικανότητα. Η Ελλάδα εμφανίζει καλές έως υψηλές επιδόσεις στην ερευνητική δραστηριότητα, ικανοποιητικές επιδόσεις στην εφαρμοσμένη έρευνα αλλά χαμηλές επιδόσεις στην καινοτομική δραστηριότητα. Ο παραγωγικός τομέας, παρουσιάζει αξιοσημείωτες αλλά δύσκολα να αποτυπωθούν καινοτομικές δραστηριότητες. Ενώ οι άμεσες δαπάνες σε έρευνα και ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα εμφανίζονται σχετικά χαμηλές (σε σχέση με τους αντίστοιχους του εξωτερικού), το μέγεθος των επενδύσεων σε μορφές καινοτομίας είναι δύσκολο να προσδιοριστεί με ακρίβεια. Το γεγονός αυτό επιδρά αρνητικά στη δυνατότητα αξιοποίησης της τεχνολογικής εξέλιξης και ιδίως του ερευνητικού δυναμικού και των αποτελεσμάτων της έρευνας των ΑΕΙ και Ερευνητικών Κέντρων. Ειδικότερα, στη χώρα μας εμφανίζεται το παράδοξο να έχουμε μεν ένα ποιοτικό και αναπτυγμένο Δημόσιο Ερευνητικό Σύστημα, ωστόσο τα ωφέλη αυτού τα καρπώνονται μονομερώς άλλα κράτη εξαιτίας της εκροής του καταρτισμένου ανθρώπινου κεφαλαίου στο εξωτερικό (brain drain). Επιπλέον η προβληματική σχέση της Ελλάδας με την καινοτομία, ενισχύεται και εξαιτίας της μικρής έως και μηδαμινής διασύνδεσης ανάμεσα σε μεγαλύτερες επιχειρήσεις και σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Δυστυχώς το φαινόμενο αυτό παρατηρείται και σε κλαδικό επίπεδο, όπου εάν σημαντικοί κλάδοι, για παράδειγμα αυτός των τροφίμων και των αναψυκτικών συνεργαζόταν με εγχώριες επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνταν στον εξοπλισμό ή στην τεχνογνωσία, θα μπορούσαν να τον καταστήσουν πιο ανταγωνιστικό σε διεθνές επίπεδο αναφορικά με το χρόνο και την ταχύτητα εισαγωγής καινοτομιών. Συνεπεία όλης αυτής της κατάστασης είναι ότι έχει παγιωθεί πλέον χωρίς αμφιβολία μία βαθιά κρίση επενδυτικού ενδιαφέροντος για τη χώρα μας. Δεδομένης λοιπόν αυτής της συνθήκης, κρίνεται απαραίτητη η διάρθρωση κατάλληλων και ικανών δράσεων τόσο σε εθνικό επίπεδο, μέσω θεσμικών αλλαγών και παρεμβάσεων, όσο και στο επίπεδο της βραχυπρόθεσμης οικονομικής ενίσχυσης με ποικίλους τρόπους (π.χ κίνητρα, διασφαλίσεις, κτλ της επιχειρηματικής καινοτομίας). Με αυτό τον τρόπο οι εμλεκόμενοι φορείς ευελπιστούν ότι θα τεθούν τα θεμέλια για μία ριζική αλλαγή

του εγχώριου οικονομικού και παραγωγικού προτύπου που εφαρμόζεται στη χώρα μας, με έμφαση στην έρευνα, στην τεχνολογική πρόοδο και την καινοτομία. Πρέπει όμως εξ αρχής, να επισημανθεί ότι για να επέλθει αυτή η μεταβολή, απαιτούνται πολλαπλές και ποικίλες θεσμικές αλλαγές, τα αποτελέσματα των οποίων δεν αναμένεται να είναι άμεσα ορατά. Προαπαιτούμενο ωστόσο, είναι το γεγονός ότι η όλη αυτή προσπάθεια και η συνέχιση της, θα πρέπει να χαρακτηρίζεται από συνέπεια και σταθερότητα και όχι από σπασμωδικότητα και αλλαγές κατά το δοκούν και το συμφέρον ορισμένων, αναλόγως με τις πολιτικές εξελίξεις. Η πλειοψηφία των σχετικών μελετών που έχουν πραγματοποιηθεί αναφορικά με αυτό το ζήτημα συμφωνούν στις κάτωθι προτάσεις:

- Διαμόρφωση των κατάλληλων προϋποθέσεων που θα επιτρέψουν τη διασύνδεση μεταξύ της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και του επιχειρηματικού κόσμου, ώστε να καλυφθούν όλα τα θεσμικά και δομικά κενά, με στόχο να αφανιστεί το «χάσμα» έρευνας και επιχειρηματικότητας και να δημιουργηθούν συνθήκες για έγκαιρη και αποτελεσματική ανταπόκριση στις νέες προκλήσεις. Πρέπει δηλαδή να δημιουργηθεί πρόσφορο έδαφος ώστε να υφίσταται επικοινωνία μεταξύ της ερευνητικής κοινότητας από τη μία πλευρά για το που πρέπει να στραφεί και ποιο θα πρέπει να είναι το αντικείμενο της έρευνας της και της επιχειρηματικής κοινότητας από την άλλη μεριά, σχετικά με το τι επιδιώκει και ποια εργαλεία έχει στη διάθεση της για να τα επιτύχει ή ακόμα ακόμα ποια εργαλεία χρειάζεται να διαθέτει για να ενισχύσει τα αντανακλαστικά της απέναντι στις νέες προκλήσεις. Μέσω αυτής της σύνδεσης θα επιτευχθεί η λεγόμενη "επιχειρηματική ανακάλυψη". Αξίζει βέβαια να αναφερθεί ότι για να λειτουργήσει η προαναφερόμενη διάδραση ορθά, απαιτείται να ξεπεραστούν κάποια ενδιάμεσα κωλύματα, με βασικό αυτό της δυσκίνητης δομής της διοικητικής διαχείρισης. Έχει διαπιστωθεί ότι όταν οι επιχειρήσεις επενδύουν στην πανεπιστημιακή έρευνα και στα αποτελέσματα που αυτή αποδίδει, τα οφέλη που προσπορίζουν είναι πολλά. Ειδικότερα, επιτυγχάνουν με τη χρήση της καινοτομίας να αυξήσουν την οικονομική τους απόδοση σε σημείο μάλιστα που μπορεί να τις καταστήσει και οικονομικά αναξάρτητες μέσω της αυτοχρηματοδότησης που ενδεχομένως να έχουν επιτύχει και με τον τρόπο αυτό απομακρύνονται οι πιθανότητες να εκδηλώσουν ενδιαφέρον για συγχώνευση ή εξαγορά στο μέλλον. Η επιλογή δηλαδή της συγχώνευσης ή της εξαγοράς δεν θα είναι πια δελεαστική, καθώς όποιο πλεονέκτημα θα ανέμεναν να απολαύσουν από μία τέτοια κίνηση, το έχουν ήδη εξασφαλίσει με την κατάκτηση των καινοτόμων επιτευγμάτων, στα οποία έχουν επενδύσει.

- Διευκόλυνση της συνεργασίας μέσω συνεργειών και συμπράξεων ανάμεσα στα ερευνητικά κέντρα της χώρας μεταξύ τους αλλά και μεταξύ αυτών και του εξωτερικού.
- Να δοθεί έμφαση στην καλύτερη δυνατή αξιοποίηση όλων των διαθέσιμων οικονομικών πόρων, εθνικών και κοινοτικών, (όπως το πρόγραμμα Horizon 2020).
- Να δοθεί μέριμνα για την επίτευξη της λεγόμενης "αριστείας", ως μέσου προσέλκυσης επενδύσεων υπέρ της έρευνας και ενίσχυσης εν γένει της εγχώριας επιστημονικής ποιότητας.
- Ενίσχυση της προσπάθειας για προσέλκυση τεχνογνωσίας από το εξωτερικό, χρήσιμης για τις νεοϊδρυθείσες επιχειρήσεις, βελτιώνοντας δηλαδή την αγορά κεφαλαίων επιχειρηματικών συμμετοχών (venture capital).
- Ανάπτυξη ενός πλαισίου προστασίας και κατοχύρωσης της ερευνητικής δραστηριότητας, μέσω χορήγησης διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, που θα διευκολύνουν την εμπορική αξιοποίησή τους.
- Διατήρηση σε υψηλό επίπεδο της εγχώριας ερευνητικής δραστηριότητας και σταδιακή ανάπτυξη και νέων κοιτίδων έρευνας τόσο για τη διεξαγωγή απλής αλλά και εφαρμοσμένης έρευνας υψηλών προδιαγραφών.
- Διαμόρφωση ενός ευνοϊκού φορολογικού πλαισίου, που θα δίνει κίνητρα για επενδύσεις σε έρευνα, τεχνολογία και καινοτομία.
- Εξασφάλιση μεγαλύτερης αυτονομίας στα ερευνητικά κέντρα της χώρας, ώστε να μπορέσουν πιο γρήγορα και αποτελεσματικά να προχωρήσουν σε όλες εκείνες τις ενέργειες για την εναρμόνιση με τα ευρωπαϊκά πρότυπα. Αντικείμενα προς διευθέτηση μπορούν να είναι για παράδειγμα η στελέχωση των διαθέσιμων θέσεων, ο καθορισμός των κριτηρίων για την αξιολόγηση.
- Απαραίτητη είναι και μία προνομιακή δημοσιονομική μεταχείριση προς τα ερευνητικά κέντρα, τα οποία μπορούν να έχουν τη μορφή είτε εξαίρεσης των δαπανών που προορίζονται για την έρευνα και την καινοτομία είτε αύξησης των προβλεπόμενων κονδυλίων υπέρ της ερευνητικής δραστηριότητας.
- Στήριξη σε περίπτωση αποτυχίας των επιχειρηματιών εκείνων που δραστηριοποιήθηκαν οικονομικά σε νεοφυείς επιχειρήσεις σχετικές με έρευνα, τεχνολογία και καινοτομία.

Αξίζει να γίνει ξεχωριστή μνεία στις προτάσεις που συναντάμε στη μελέτη της διαΝΕΟσις (2016^ε), η οποία τονίζει ότι:

- η επιχειρηματικότητα θα πρέπει να εισαχθεί στο εκπαιδευτικό σύστημα, ώστε οι νέοι από μικρή ηλικία να μπορούν τις καινοτόμες ιδέες που έχουν να τις μετουσιώνουν σε προϊόντα και επιχειρήσεις.
- Η ενίσχυση του ρόλου της τοπικής αυτοδιοίκησης, η οποία πρέπει πλέον να προνοεί ώστε ένα μέρος των δημοτικών εσόδων να προορίζεται για την ανάπτυξη καινοτόμων δραστηριοτήτων, για την προώθηση της έρευνας και τη καινοτομία, για τη δημιουργία κινήτρων ενασχόλησης με αυτής και εν γένει για τη διαμόρφωση ενός ελκυστικού περιβάλλοντος που θα ευνοεί την έρευνα.
- Τη διασύνδεση των δημόσιων επένδυσων σε ενέργεια και άλλες βιομηχανίες δικτύου με ιδιωτικές επενδύσεις, ώστε να πραγματοποιείται ακώλυτα αυτή η προσέλκυση ιδιωτικών κεφαλαίων.
- Τη δημιουργία πλαισίου συνεργασίας μεταξύ επιχειρήσεων και ερευνητικών ιδρυμάτων, ώστε τα αποτελέσματα της έρευνας να αξιοποιούνται άμεσα από τον επιχειρηματικό κόσμο.
- Προώθηση συνεργασίας με τους ομογενείς επιχειρηματίες που δραστηριοποιούνται σε καινοτόμους τομείς, για την εισαγωγή τεχνογνωσίας αλλά και την υιοθέτηση προτύπων χρήσιμων για τη διαμόρφωση μίας εθνικής στρατηγικής.
- Την ενίσχυση δημιουργίας ιδρυμάτων, στα οποία η έρευνα θα μεταγράφεται, θα μετουσιώνεται σε κλινική εφαρμογή και η παροχή δυνατότητας στις νέες επιχειρήσεις να μπορέσουν να εγκατασταθούν κοντά σε αυτές, προκειμένου να μπορούν να αξιοποιήσουν αυτή τη γνώση.

Μία άλλη μελέτη του ΚΕΠΕ(2013), έρχεται να προσθέσει κάποιες προτάσεις που αφορούν κυρίως τη χρηματοδότηση, με σημαντικότερες τις κάτωθι:

- Τη θέσπιση ενός κοινού οργάνου μεταξύ των επιχειρήσεων, των ερευνητικών ιδρυμάτων και του δημοσίου, το οποίο θα συγκεντρώνει όλες τις απόψεις, θα επεξεργάζεται δεδομένα και εκτιμήσεις πάνω σε ποιους τομείς αναμένεται στο εγγύς μέλλον να επικεντρωθεί η ζήτηση ευρωπαϊκά αλλά και σε διεθνές επίπεδο.

- Τη θέσπιση ενός ξεχωριστού ταμείου χρηματοδοτικής ενίσχυσης των νέων καινοτόμων επιχειρήσεων μέσω δανειοδότησης τους βάσει ορισμένων κριτηρίων.
- Την προώθηση των λεγόμενων “επιχειρηματικών αγγέλων” εκείνων δηλαδή των προσώπων που διατίθενται να προσφέρουν τις γνώσεις και τα κεφάλαια τους για να ενισχύσουν είτε νεοφυείς επιχειρήσεις είτε επιχειρήσεις που είναι υπό σύσταση και να τους δώσουν μία ώθηση στο ξεκίνημά τους.

Μάλιστα και όσον αφορά σε επίπεδο της Ευρωπαϊκής Πολιτικής για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας κρίνεται μείζονος σημασίας η δημιουργία ενός ρυθμιστικού πλαισίου που θα επιτρέπει ακώλυτα την εφαρμογή νέων τεχνολογιών, την υιοθέτηση κάθε καινοτόμου εγχειρήματος και εν γένει θα ανοιγεί δρόμους για να διευκολύνει την καινοτομία σε κάθε επίπεδο. Έχει παρατηρηθεί τα τελευταία κυρίως έτη, ότι απότοκη συνέπεια της ενίσχυσης της καινοτομίας είναι η είσοδος νέων μορφών βιομηχανίας, όπως η ψηφιακή βιομηχανία. Ήδη έχουν αρχίσει να δρομολογούνται πρωτοβουλίες σχετικές με την ηλεκτρονική πιστοποίηση, ήτοι η συμμόρφωση των προϊόντων με την ενωσιακή νομοθεσία εναρμόνισης να μπορεί σταδιακά να αποδεικνύεται ηλεκτρονικά και σε διάφορες γλώσσες, μέσω της ηλεκτρονικής σήμανσης, ή της ψηφιακής εποπτείας της αγοράς ή και των ηλεκτρονικών δηλώσεων συμμόρφωσης στις επίσημες γλώσσες της Ένωσης. Η ανάγκη για την ενίσχυση της καινοτομίας ως βασικού πυλώνα για την ισχυροποίηση της ανταγωνιστικότητας, αποδεικνύεται και από άλλα παραδείγματα τεχνολογικών εξελίξεων, όπως η τρισδιάστατη εκτύπωση, που έχει ήδη ξεκινήσει να κερδίζει έδαφος. Δεν είναι λίγοι εκείνοι που υποστηρίζουν ότι ο κόσμος οδηγείται με μαθηματική ακρίβεια προς το “δίκτυο των πραγμάτων”, δηλαδή προς εκείνη την εποχή όπου όλα τα αντικείμενα θα περιέχουν συσκευή αναγνώρισης. Οι συσκευές αυτές θα προσφέρουν στο χρήστη σημαντικές πληροφορίες, όπως για παράδειγμα εάν το προϊόν παρουσιάζει κάποια βλάβη που πρέπει να επιδιορθωθεί, εάν απαιτείται να αντικατασταθεί, τότε παρέρχεται η ημερομηνία λήξης του. Συνακόλουθο βέβαια όλης αυτής της εξέλιξης, υφιστάμενης και μελλοντικής είναι η ανάγκη να προβούν οι επιχειρήσεις σε σύνταξη νέων εγγράφων και προτύπων που θα συμμορφώνονται με τους νέους κανόνες.

Επίσης ο πρωταγωνιστικός ρόλος της καινοτομίας θα αναδειχθεί και μελλοντικά κυρίως μέσω της υιοθέτησης του μοντέλου της λεγόμενης “κυκλικής οικονομίας”. Το εν λόγω μοντέλο αποσκοπεί στην βιώσιμη ανάπτυξη και ως εκ τούτου οδηγεί την βιομηχανία στην υιοθέτηση παραγωγικών μοντέλων βασισμένων στην καινοτομία σε κάθε στάδιο της

αλυσίδας αξίας, από την παραγωγή έως την κατανάλωση, με φιλικό χαρακτήρα προς το περιβάλλον και με ορθή διαχείριση των ενεργειακών πόρων.

Άλλος θεμελιώδης άξονας της νέας ευρωπαϊκής πολιτικής στον τομέα της βιομηχανίας και της μεταποίησης εντοπίζεται αυτός της ανάδειξης και εφαρμογής των Βασικών Τεχνολογιών Γενικής Εφαρμογής - ΒΤΓΕ [Key Enabling Technologies KETs], οι οποίες αποτελούν το πεδίο διεπαφής μεταξύ έρευνας και ανάπτυξης (R&D) και βιομηχανικής παραγωγής. Το μεγάλο πλεονέκτημα των Βασικών Τεχνολογιών Γενικής Εφαρμογής είναι ότι μπορούν να εισαχθούν με επιτυχία τόσο σε αναδυόμενους παραγωγικούς κλάδους όσο και στους παραδοσιακούς τομείς της οικονομίας αποτελώντας το θεμέλιο λίθο της επανάκαμψης και της διαφοροποίησής τους. Είναι γενικά αποδεκτό ότι ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο για την ενσωμάτωση των ΒΤΓΕ στην παραγωγική διαδικασία έχουν οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις, ειδικά όταν συνεργάζονται με μεγαλύτερες επιχειρήσεις ή αποτελούν τμήμα αλυσίδων προστιθέμενης αξίας. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θεωρεί ότι η ενσωμάτωση και εφαρμογή των ΒΤΓΕ στην παραγωγική βάση, υπό τη μορφή της ανάπτυξης πρωτοτύπων και πιλοτικών γραμμών παραγωγής ή παροχής υπηρεσιών, οδηγεί στη δημιουργία πρόσθετης αξίας σε όλα τα στάδια των εμπλεκόμενων αλυσίδων, από το στάδιο της παραγωγής υλικών, πρώτων υλών και διεργασιών μέχρι τη μετεξέλιξη αυτών σε ολοκληρωμένα και έτοιμα προς διάθεση προϊόντα και υπηρεσίες. Συμπερασματικά, οι μεταρρυθμιστικές προσπάθειες που θα σημειωθούν προς την κατεύθυνση της καινοτόμου επιχειρηματικότητας θα πρέπει να συνδυαστούν με τη δημιουργία κοινών οικονομικών συμφερόντων αρχικά μεταξύ της ερευνητικής κοινότητας και των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων και κατ' επέκταση του συνόλου των εμπλεκόμενων μερών σε μία δεδομένη προσπάθεια επιχειρηματικής καινοτομίας. Αυτά τα κοινά συμφέροντα είναι απαραίτητο να οδηγούν με ξεκάθαρο τρόπο στην επίτευξη συνεργασίας ανθρώπων και στη δικτύωση των επιχειρήσεων, αλλά να οδηγούν επίσης και στη δημιουργία παραγωγικών αλυσίδων υψηλής προστιθέμενης αξίας καθώς επίσης και σε επενδύσεις σε γνώση σε όλο το εύρος της δεδομένης αλυσίδας προστιθέμενης αξίας. Αξίζει να επισημάνουμε ότι η Ελλάδα δεν είναι διόλου εύκολη περίπτωση, καθώς παραδοσιακά η παραγωγική της βάση εξειδικεύεται κυρίως σε προϊόντα καθημερινής ή ενδιάμεσης χρήσης, τα οποία δεν χαρακτηρίζονται από ιδιαίτερης προστιθέμενης αξίας γνώση. Επίσης δεν θα πρέπει να αγνοούμε ότι το παραγωγικό πλαίσιο της χώρας αποτελείται από μικρές επιχειρήσεις, οι οποίες εξακολουθούν καθημερινά να πλήττονται από την οικονομική ύφεση των τελευταίων ετών και μάλιστα οι ελληνικές επιχειρήσεις

εμφανίζουν αρκετά μεγάλη διαφοροποίηση, η οποία επιτάσσει τον σχεδιασμό και την εφαρμογή διαφοροποιημένων εργαλείων παρέμβασης.

6. Η αξιοποίηση κλάδων με συγκριτικό πλεονέκτημα

Προκειμένου η χώρα να μπορέσει να μπει σε τροχιά ανάπτυξης αδιαμφισβήτητα θα πρέπει το κράτος να παρέμβει με σημαντικές πρωτοβουλίες στους κλάδους που η χώρα μας έχει συγκριτικό πλεονέκτημα. Η πλειοψηφία των μελετών, υποστηρίζει ότι οι κλάδοι αυτοί είναι: α) Πρωτογενής Τομέας, β) Μεταποίηση, γ) Λιανικό και Χονδρικό Εμπόριο, δ) Τουρισμός, ε) Ενέργεια, στ) Περιβαλλοντική Βιομηχανία, ζ) Πληροφορική και Επικοινωνίες, η) Ναυτιλία. Θα ακολουθήσει ανάπτυξη των προαναφερόμενων κλάδων.

A. Πρωτογενής Τομέας

Ανέκαθεν αποτελούσε πυλώνας της ελληνικής οικονομίας, ωστόσο παρά τη σημασία του δεν έχει σημειωθεί ιδιαίτερη πρόοδος αναφορικά με τη συμμετοχή του στο ΑΕΠ. Βάσει της έρευνας McKinsey&Company (2012), οι λόγοι που ο πρωτογενής τομέας δεν έχει αποδώσει ανά τα έτη τα δέοντα είναι ότι παραμένει ένας μη ανταγωνιστικός κλάδος με χαμηλή σχεδόν ανύπαρκτη εξωστρέφεια τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε διεθνές επίπεδο, αλλά και ότι δεν έχει χαραχθεί ακόμη ένα ολοκληρωμένο σχέδιο αναφορικά με την παραγωγική και εξαγωγική στρατηγική που πρέπει να ακολουθηθεί. Έχει συρρικνωθεί σημαντικά ο πρωτογενής τομέας και η επιβίωση του σε μεγάλο βαθμό στηρίζεται στη χρηματοδότηση από ευρωπαϊκά κονδύλια. Το φαινόμενο αυτό μάλιστα επιδεινώθηκε κατά τα τελευταία χρόνια της κρίσης. Θα πρέπει να γίνουν πολλά που θα μπορέσουν να αναδείξουν τις δυνατότητες που έχουν να προσφέρουν ο τομέας της γεωργίας-κτηνοτροφίας και αυτός της αλιείας.

Η έρευνα McKinsey&Company (2012) προτείνει να διαμορφωθεί προσεκτικά ένα σχέδιο δράσης, που θα αφορά τις αγορές που επιθυμούμε να γίνει άνοιγμα του πρωτογενούς τομέα. Ποια στρατηγική θα εφαρμοστεί, η οποία θα πρέπει να είναι διαφοροποιημένη και να εγγυάται παραγωγή προϊόντων υψηλής αξίας, ώστε πιο εύκολα να επιτευχθεί και διείσδυση και σε ξένες αγορές, αντιστρέφοντας το αρνητικό ισοζύγιο ετών. Θα πρέπει να υιοθετηθούν πρωτοβουλίες και πολιτικές που δίνουν κίνητρα για εξωστρέφεια, αύξηση της παραγωγικότητας. Νέοι τρόποι τυποποίησης και πιστοποίησης αγροτικών προϊόντων θα πρέπει να εφαρμοστούν. Αναγκαία είναι και η διαφήμιση των ελληνικών προϊόντων αλλά και η παροχή κινήτρων (φορολογικών και όχι μόνο) προς όλους τους αγρότες αλλά με έμφαση στους νέους, ώστε να μην το εγκαταλείψουν παρά τις δυσκολίες αλλά απεναντίας να αφοσιωθούν σε αυτό και να το εξελίσσουν.

Μόνο με ισχυρή πολιτική βούληση και σοβαρό σχεδιασμό θα μπορέσει ο πρωτογενής τομέας να προσφέρει ροϊόντα υψηλής ποιοτικής στάθμης, τόσο σε εθνικό επίπεδο όσο και σε διεθνές.

B. Μεταποίηση

Η ενίσχυση του τομέα της μεταποίησης αποτελεί προμετωπίδα της προσπάθειας για την αναπτυξιακή επανεκκίνηση της χώρας. Αποτελείται από τους τομείς τροφίμων και στών, της φαρμακοβιομηχανίας, της βαριάς βιομηχανίας και άλλους μικρότερους. Η ελληνική βιομηχανία αποτελείται από πολύ μικρές και μικρομεσαίες επιχειρήσεις σε συντριπτικό βαθμό. Για την ακρίβεια, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις (ΜμΕ) αποτελούν σύμφωνα με τεκμηριωμένα στοιχεία το 99.9% του συνόλου των επιχειρήσεων της χώρας (690,000 επιχειρήσεις). Εξ' αυτών το 96.7% είναι πολύ μικρές επιχειρήσεις (1-9 άτομα), το 2.8% μικρές (10-49 άτομα) και το 0.4% μεσαίες (49-250 άτομα). Οι μεγάλες επιχειρήσεις αποτελούν το 0.1% του αριθμού των επιχειρήσεων της χώρας (400 επιχειρήσεις περίπου). Σημειώνεται ότι σύμφωνα με στοιχεία του ΚΕΠΕ, το 79% των επιχειρήσεων είναι ατομικές (78% πολύ μικρές και μικρές, το 1% μεσαίες) και το 21% έχουν άλλη εταιρική μορφή (ΟΕ, ΕΠΕ, ΑΕ). Ως προς την απασχόληση οι πολύ μικρές επιχειρήσεις, καλύπτουν το 58.7% στο σύνολο των εργαζομένων (2,09 εκ), οι μικρές το 17.3%, οι μεσαίες το 10.9% και οι μεγάλες το 13.1%. Μάλιστα από το σύνολο των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (690.000), το 8.4% (58.000 επιχειρήσεις) δραστηριοποιούνται στον τομέα της μεταποίησης, το 74% στον τομέα των υπηρεσιών και το 17.6% στον τομέα των κατασκευών. Το μικρό μέγεθος των επιχειρήσεων αποτελεί κατά έναν τρόπο τροχοπέδη στην υιοθέτηση νέων καινοτόμων τεχνολογιών. Καθώς επίσης μεγάλο μέρος των επιχειρήσεων έχουν οικογενειακό χαρακτήρα, αυτό συνεπάγεται αυτομάτως και αδυναμία στη δημιουργία οικονομικών κλίμακας και την παραγωγή προϊόντων υψηλής προστιθέμενης αξίας. Παρά τα δύσκολα αυτά χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων, είναι πασιφανές ότι καθεμία αλλά κυρίως εκείνες που ανήκουν στους δυναμικούς μεταποιητικούς κλάδους, θα πρέπει να επιδιώκουν να ενταχθούν σε αλυσίδες αξίας, καθώς μία τέτοια κίνηση θα έχει για αυτές πολλαπλά οφέλη. Ως μέλη παραγωγικών δικτύων θα ωφεληθούν όχι μόνο οικονομικά, υπό την έννοια της αξιοποίησης των εγχώριων πόρων αλλά θα έχουν την ευκαιρία να έρθουν σε επαφή με την καινοτομία, την οποία θα μπορέσουν να τη χρησιμοποιήσουν για την παραγωγή προϊόντων και υπηρεσιών καλύτερης ποιοτικής στάθμης και κατ'επέκταση μεγαλύτερης προστιθέμενης αξίας. Έχει παρατηρηθεί ότι η μεταποίηση αυξάνει τη ζήτηση για ενδιάμεσα προϊόντα που παράγονται από άλλες επιχειρήσεις και ταυτόχρονα δίνει τη δυνατότητα και σε εκείνους τους επιχειρηματίες που το επιθυμούν να ασχοληθούν με την παροχή υπηρεσιών στους καταναλωτές των καινούριων μεταποιητικών

προϊόντων. Ως επακόλουθο αυτών των πλεονεκτημάτων, θα δημιουργηθούν πιο οργανωμένες δομές των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, οι οποίες θα λειτουργούν σε πιο συνεργατικά σύνολα, μετατρέποντας τες σε οργανωμένες οικονομικές οντότητες, ικανές να παράγουν πλέον ανταγωνιστικά προϊόντα και υπηρεσίες, υπολογίσιμα σε εγχώριο αλλά και σε διεθνές επίπεδο. Πράγματι, μέσω της μεταποίησης δημιουργούνται προϊόντα διεθνώς εμπορεύσιμα και ως εκ τούτου είναι κάτι παραπάνω από αναγκαία η ενίσχυση του τομέα της μεταποίησης, προκειμένου η ελληνική οικονομία από εσωστρεφής να γίνει εξωστρεφής. Χρήσιμο θα ήταν να δοθεί έμφαση σε κλίμακα παραγωγής, δηλαδή να δημιουργηθούν ορισμένες μεγάλες μεταποιητικές μονάδες, οι οποίες καλό είναι να εγκατασταθούν κοντά στις πρώτες ύλες με σκοπό τον άμεσο και λιγότερο κοστοβόρο ανεφοδιασμό τους, όπτε κρίνεται αναγκαίο. Επίσης από τη στιγμή που θα εντοπιστούν οι αγορές του εξωτερικού που θα αποτελέσουν στόχο, απαραίτητο είναι να θεσμοθετηθεί και μία διεθνώς αναγνωρισμένη ταυτότητα που θα χαρακτηρίζει και θα ξεχωρίζει τα ελληνικά προϊόντα. Τέλος ένα από τα μέτρα που προτείνονται για την ενίσχυση του κλάδου της μεταποίησης σε διεθνές επίπεδο, είναι να δημιουργηθεί ένα κέντρο που θα διοχετεύει μέσα από ένα ισχυρό δίκτυο λιανικού και χονδρικού εμπορίου, τα ελληνικά προϊόντα, θα τα διαφημίζει και θα αναλάβει το marketing.

Γ. Λιανικό και Χονδρικό Εμπόριο

Αναφορικά με το λιανικό και χονδρικό εμπόριο, οι περισσότερες σχετικές μελέτες (McKinsey&Company (2012), διαΝΕΟσις (2016^α), καταλήγουν ότι οι παρεμβάσεις που θα λάβουν χώρα θα πρέπει πρώτα από όλα να έχουν σαν απώτερο στόχο την ενίσχυση του ανταγωνισμού. Επιπλέον η χρήση των νέων τεχνολογικών επιτευγμάτων και των καινοτομιών, θα πρέι να αποτελούν προτεραιότητα. Όλες αυτές οι παρεμβάσεις, συντελούν στη δημιουργία μονάδων μεγαλύτερων που θα είναι σε θέση να αξιοποιήσουν τα οφέλη που έχουν να προσφέρουν οι οικονομίες κλίμακας.

Δ. Τουρισμός

Ο τουρισμός αποτελεί ίσως τον πιο δυναμικό κλάδο της ελληνικής οικονομίας και τον πλέον εξαγωγικό. Η δυναμικότητα του κάθε χρόνο βαίνει κλιμακούμενη και αναμένεται η συμβολή του στο ΑΕΠ του 2021 να φτάσει τα 43 δις. ευρώ, σύμφωνα με προβλέψεις του ΣΕΤΕ. Έχει εξελιχθεί στην κατά κάποιον τρόπο "βαριά" βιομηχανία της Ελλάδας, ανατρέοντας κάθε χρόνο κάθε αισιόδοξη πρόβλεψη. Είναι αναγκαίο λοιπόν το ελληνικό κράτος να συνεχίσει την ήδη καλή προσπάθεια που γίνεται αλλά χωρίς να επαναπαυτεί, αντιθέτως να

επαναπροσδιορίζει συνεχώς την στρατηγική του. Ειδικότερα θα πρέπει να προσδιορίζει ποιες είναι εκείνες οι αγορές που αποτελούν στόχο, σε ποιους ταξιδιώτες θέλει να απευθυνθεί, προκειμένου να σχεδιάσει και να προσφέρει κατάλληλα και ελκυστικά σε αυτούς προϊόντα και υπηρεσίες. Προτεραιότητα επίσης θα πρέπει να είναι και η δημιουργία ποιοτικών τουριστικών υποδομών αλλά και η συντήρηση και αναβάθμιση των ήδη υπάρχοντων δομών. Μέρος του στρατηγικού σχεδιασμού της χώρας θα πρέπει να αποτελεί και η υιοθέτηση πολιτικών που θα εξασφαλίζουν άμεση και εύκολη πρόσβαση των τουριστών στη χώρα, μέσω λιμανιών, αεροδρομίων (για παράδειγμα επέκταση συνεργασιών με αεροπορικές εταιρείες για την δημιουργία απευθείας πτήσεων προς την Ελλάδα). Όσο πιο εύκολα μπορεί κάποιος να προσεγγίσει τη χώρα, τόσο πιο δελεαστικός θα καταστεί ως τουριστικός προορισμός, ακόμη για τους πιο μακρινούς ταξιδιώτες. Τέλος, μέρος αυτής της στρατηγικής προσπάθειας θα μπορούσε να είναι σε πιο μακροπρόθεσμη βέβαια βάση και η αναβάθμιση της εκπαίδευσης της σχετικής με τον τουρισμό, τόσο σε προπτυχιακό όσο και σε μεταπτυχιακό επίπεδο. Αφού ο τουρισμός αποτελεί κλάδο με συγκριτικό πλεονέκτημα, η έμφαση στις τουριστικές σπουδές μόνο οφέλη μπορεί να έχει για τη χώρα.

Σύμφωνα με τον ΣΕΤΕ(2016), θα πρέπει να δοθεί μέριμνα και να δρομολογηθούν πρωτοβουλίες για την επέκταση του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος. Ειδικότερα, πέρα από τη διατήρηση και την αναβάθμιση του 1) κλασικού τουρισμού (ήλιος και θαλάσσια), θα ήταν χρήσιμο να δημιουργηθεί άνοιγμα και προς τον 2) θρησκευτικό τουρισμό, 3) πολιτιστικό τουρισμό 4) τον ναυτικό τουρισμό που ήδη εμφανίζει σημάδια άνθησης και ακόμη και τον 5) συνεδριακό τουρισμό. Αναλυτικότερα:

1) Για τον τουρισμό, με την κλασική έννοια, υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης των υποδομών. Επέκτασης του προϊόντος και για τους μη καλοκαιρινούς μήνες, επέκταση δηλαδή της τουριστικής περιόδου με ανάλογη αναβάθμιση και των υποδομών. Προσανατολισμός των τουριστών και σε προορισμούς πέραν των δημοφιλών. Επέκταση ενημέρωσης των σχετικών πρωτοβουλιών τόσο σε εγχώριο επίπεδο όσο και προώθηση τους στο εξωτερικό μέσω διαφημίσεων αλλά και συνεργασιών με ταξιδιωτικούς πράκτορες. Κατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού που δραστηριοποιείται σε τουριστικές μονάδες. Κρατική μέριμνα θα πρέπει να δοθεί και στη βελτίωση των υπηρεσιών μεταφοράς (αεροδρομίων και λιμανιών) ειδικά σε μη κεντρικούς- δημοφιλείς προορισμούς. Σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης μέριμνα θα πρέπει να δοθεί τόσο στην αναβάθμιση των καταλυμάτων, στην ενημέρωση των εργαζομένων στα καταλύματα αλλά και σε πιο πρακτικά ζητήματα όπως στην επαρκή σήμανση του οδικού δικτύου ακόμη και στην υπεύθυνη συντήρηση αυτού. Τέλος μεγάλη

προσοχή θα πρέπει να δοθεί και στην διαφήμιση αυτής της προσπάθειας μέσω ενημερωτικής καμπάνιας, μέσω αξιοποίησης των ηλεκτρονικών δικτύων, για παράδειγμα με τη δημιουργία και τη συνεχή ενημέρωση σχετικών ιστοσελίδων, αλλά και με την εξασφάλιση ελληνικών περιπτέρων που θα διαφημίζουν ελληνικά θέρετρα και προϊόντα σε τουριστικές εκθέσεις του εξωτερικού.

2 και 3) Για τον θρησκευτικό και πολιτιστικό τουρισμό αρχικά καλό θα είναι να γίνει μία καταγραφή των δυνατοτήτων που έχει να προσφέρει η χώρα και να χαρτογραφηθεί το παρεχόμενο προϊόν. Στη συνέχεια θα πρέπει να δοθεί μέριμνα για προσέλκυση επενδύσεων για τη δημιουργία σύγχρονων υποδομών. Ειδική μέριμνα θα πρέπει να δοθεί και σε υποδομές και υπηρεσίες εύκολα προσβάσιμες και σε άτομα με ειδικές ανάγκες. Μπορεί επίσης το παρεχόμενο προϊόν να εμπλουτιστεί και με διαδραστικές εφαρμογές, κυρίως σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους, κάνοντας τα πιο δελεαστικά για τις πιο μικρές ηλικίες. Αυτονόητο είναι πως η όλη αυτή προσπάθεια θα πρέπει να διαφημιστεί στο εξωτερικό μέσω θεματικών διαφημιστικών εκστρατειών.

4) Αναφορικά με τον ναυτικό τουρισμό ή διαφορετικά τουρισμό κρουαζιέρας, απαραίτητη είναι η βελτίωση των υποδομών λιμένος ανά την περιφέρεια και η βελτίωση των υπηρεσιών υποδοχής των τουριστών. Διευκόλυνση στη διασύνδεση λιμανιών με αεροδρόμια. Πιο ελκυστικό θα ήταν σαν τουριστικό προϊόν εάν οι επιχειρηματίες ανά τις περιοχές που επισκέπτονταν ήταν εκπαιδευμένοι και σε ετοιμότητα σε συνδυασμό και με τις δημόσιες αρχές σε περίπτωση που θα χρειαζόνταν η αρωγή τους. Αυτονόητη είναι η προβολή μέσω σχετικών διαφημίσεων έγγραφων ή ηλεκτρονικών του προσφερόμενου προϊόντος.

5) Ως προς τον συνεδριακό τουρισμό, αποτελεί μία πτυχή στα πλαίσια της γενικότερης προσπάθειας ενίσχυσης του τουρισμού. Μπορεί να επιτευχθεί μέσω της ενίσχυσης της ήδη υπάρχουσας υποδομής αλλά και της δημιουργίας νέων υποδομών, αποτελεί ένα τουριστικό προϊόν που απαιτεί εξειδίκευση και θα μπορούσε να είναι περισσότερο δελεαστικό σε συνδυασμό με άλλα προϊόντα. Είναι απαραίτητη η σχετική ενημέρωση προς τους δυνητικά ενδιαφερόμενους, προκειμένου οι τελευταίοι να έρθουν σε επαφή με ότι η χώρα έχει να τους προσφέρει.

Αξίζει να σημειωθεί ότι όλες οι προαναφερθείσες επενδύσεις στο πεδίο του τουρισμού θα πρέπει να γίνουν με γνώμονα το σεβασμό του περιβάλλοντος. Με το πέρασμα των ετών γίνεται ολοένα και πιο αυτονόητο ότι η μέριμνα για την προστασία του περιβάλλοντος ουσιαστικά αποτελεί μέριμνα για το μέλλον του τουρισμού, καθώς το περιβάλλον αποτελεί

τουριστικό πόρο και όσο περισσότερο αυτό διαφυλάσσεται τόσο και ο τουρισμός που βασίζεται σε αυτό παραμένει ασφαλής. Το εφαρμοσμένο μοντέλο της τουριστικής ανάπτυξης της χώρας οφείλει να είναι δομημένο στη λογική της αειφορίας.

Ε) Ενέργεια

Η στρατηγική πολιτική που θα επιλεγεί στα πλαίσια της προσπάθειας επίρρωσης της ελληνικής βιομηχανίας και θα αφορά τον τομέα της ενέργειας θα επεκταθεί σε όλες τις δραστηριοποιούμενες επιχειρήσεις, ανεξαρτήτως μεγέθους και κλάδους. Η πολιτική λοιπόν που θα επιλεγεί, θα πρέπει να επικεντρωθεί σε πιο φιλικές προς το περιβάλλον μορφές ενέργειας, στη μείωση του ενεργειακού κόστους (με στροφή προς την ηλεκτρική ενέργεια και το φυσικό αέριο) αλλά και σε πρωτοβουλίες για την εξοικονόμηση ενέργειας. Η ενεργειακή αναβάθμιση της χώρας θα αφορά την παραγωγή, την μεταφορά-διανομή και την αποθήκευση της ενέργειας σύμφωνα με τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας και το φυσικό αέριο σε ολη την περιφέρεια. Η επιλεγόμενη πολιτική εννοείται πως θα έχει πεδίο εφαρμογής τόσο τη Βιομηχανία Εντάσεως Ενέργειας όσο και τη λιγότερο ενεργοβόρο βιομηχανία, που αφορά κυρίως τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat, η κατανάλωση τελικής ενέργειας στην βιομηχανία μειώθηκε το 2014 σε σχέση με το 2007 από τους 4,6 Mtoe (2007) στους 3 Mtoe (2014), εξαιτίας της οικονομικής ύφεσης που διανύουμε και της αύξησης του κόστους ενέργειας (για παράδειγμα αύξηση των τιμολογίων, αύξηση των ειδικών φόρων κατανάλωσης, υψηλή φορολόγηση της ενέργειας). Λόγω του γεγονότος ότι η βιομηχανία είναι ο τρίτος μεγαλύτερος καταναλωτής ενέργειας, μετά τις μεταφορές και τον κτιριακό τομέα, καθιστά αναγκαία την άμεση υιοθέτηση πρακτικών και διαρθρωτικών μέτρων που μέσω της μείωσης του υφιστάμενου υψηλού ενεργειακού κόστους να μπορέσουν να καταστήσουν πιο ανταγωνιστική και εξωστρεφή την ελληνική βιομηχανία.

Ειδικότερα, στην βιομηχανία εντάσεως ενέργειας, το κόστος της ενέργειας είναι για την ελληνική βιομηχανία σημαντικά μεγαλύτερο από το μέσο όρο της Ευρώπης (περίπου 30-50%). Αν επικεντρωθούμε, στις βιομηχανίες εντάσεως ενέργειας, όπως είναι για παράδειγμα οι τσιμεντοβιομηχανίες, οι βιομηχανίες επεξεργασίας μετάλλου, στις οποίες το κόστος ενέργειας αντιπροσωπεύει τουλάχιστον το 30% του συνολικού κόστους μεταποίησης, αυτομάτως δημιουργούνται αρνητικές συνέπειες στο τελικό κόστος των προϊόντων τους, το οποίο αυξάνεται σε τέτοιο βαθμό, που επηρεάζει την ανταγωνιστικότητά τους. Βιομηχανικοί κλάδοι επίσης, με έντονη εξαγωγική δραστηριότητα, όπως η βιομηχανία αλουμινίου, η χαλυβουργία

και η κλωστοϋφαντουργία αντιμετωπίζουν σήμερα σοβαρά προβλήματα βιωσιμότητας, με αρνητικές επιπτώσεις στην οικονομία και την αγορά εργασίας της χώρας.

Από την μεριά των λιγότερο ενεργοβόρων επιχειρήσεων, η πλειοψηφία των οποίων είναι μικρομεσαίες επιχειρήσεις, η κατάσταση δεν είναι ιδιαίτερα αισιόδοξη καθώς πολλές από αυτές στεγάζονται σε παλαιά κτίρια χωρίς ενεργειακή θωράκιση, δεν διαθέτουν τεχνογνωσία περισσότερο φιλική προς το περιβάλλον, έχουν έλλειψη από σύγχρονο εξοπλισμό και συχνά δεν διαθέτουν και τους πόρους για να προβούν σε επενδύσεις με γνώμονα την προστασία του περιβάλλοντος. Επιπλέον, τα μέλη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων χαρακτηρίζονται από ελλιπή ενημέρωση και ως εκ τούτου δεν μπορούν να γνωρίζουν τα οφέλη, ενεργειακά και όχι μόνο, από τη βελτίωση της ενεργειακής τους απόδοσης με αποτέλεσμα είτε να μην προβαίνουν σε επενδύσεις στον συγκεκριμένο τομέα, είτε να μην λαμβάνουν μέρος σε χρηματοδοτικές ευκαιρίες σε εθνικό και ευρωπαϊκό περιβάλλον. Επίσης, παρατηρείται και έλλειψη κατάλληλα εκπαιδευμένου εργατικού δυναμικού για το σχεδιασμό, την εφαρμογή και την εποπτεία δράσεων ενεργειακής απόδοσης. Υπάρχουν ωστόσο και περιπτώσεις που δεν ευθύνονται οι ίδιες οι επιχειρήσεις για τη μη φιλική προς το περιβάλλον λειτουργία τους, όπως για παράδειγμα η αδυναμία πολλών να λειτουργήσουν με φυσικό αέριο καθώς στην περιοχή τους δεν έχει ακόμη δημιουργηθεί δίκτυο φυσικού αερίου (για παράδειγμα σε νησιά του Αιγαίου).

Συμπεραίνουμε λοιπόν, από τα ανωτέρω ότι ο προγραμματισμός και η υιοθέτηση παρεμβάσεων με σκοπό την εξοικονόμηση ενέργειας κρίνεται κάτι παραπάνω από αναγκαία στο πλαίσιο της «πράσινης επιχειρηματικότητας». Η ανάγκη ενεργειακής αναβάθμισης της βιομηχανικής παραγωγής θα πρέπει να είναι πλέον πρωταρχικός στόχος. Ήδη από το 2009 καταβάλλονται προσπάθειες για στροφή προς εναλλακτικές πηγές, χρήση φυσικού αερίου/βιομάζα αντί μαζούτ, στα πλαίσια μίας γενικευμένης προσπάθειας βελτίωσης του ενεργειακού αποτυπώματος της χώρας. Δυστυχώς έχουμε δύσκολο δρόμο μπροστά μας καθώς δεν κατέχουμε υψηλή θέση συγκριτικά με τις υπόλοιπες χώρες τη Ευρώπης ως προς την εξοικείωση με τις εναλλακτικές πηγές ενέργειας και επιπλέον οι βιομηχανίες διστάζουν να αναλάβουν υψηλό επενδυτικό κόστος λόγω της υπάρχουσας ύφεσης. Είναι απαραίτητο να γίνουν επενδύσεις σε πιο σύγχρονες υποδομές και στην αναβάθμιση των ήδη υπάρχοντων ενεργειακών δικτύων. Χρήσιμη θα ήταν η δημιουργία αποκεντρωμένων συστημάτων παραγωγής και κατανάλωσης ενέργειας. Επιπλέον απαραίτητη κρίνεται και η επέκταση των δικτύων διανομής ενέργειας στην περιφέρεια, στα νησιά αλλά και η διασύνδεση με γειτονικά ηλεκτρικά συστήματα. Προτεραιότητα θα πρέπει να δοθεί και στη χρηματοδοτική ενίσχυση

των μικρομεσαίων επιχειρήσεων για εξοικονόμηση ενέργειας και ενίσχυση της ενεργειακής τους αποδοτικότητας και την εκπόνηση σχεδίων με στόχο την ενεργειακή και τεχνολογική αναβάθμιση. Η στελέχωση των επιχειρήσεων με πιο εκπαιδευμένο προσωπικό θα απέδιδε σύντομα καρπούς, καθώς θα έδινε τη δυνατότητα να σχεδιαστούν εξαρχής, να διαμορφωθούν επενδυτικά προγράμματα για ενίσχυση της ενεργειακής αποδοτικότητας. Επιπλέον η επιβολή ενός πιο δίκαιου και ρεαλιστικού φορολογικού συστήματος θα προσέφερε πάρα πολλά, με μείωση για παράδειγμα ή ακόμη και εξάλειψη του ειδικού φόρου κατανάλωσης, εξορθολογισμό των ρυθμιζόμενων χρεώσεων. Ένας άλλος τρόπος θα ήταν η ανάπτυξη μηχανισμών που θα έδιναν κίνητρα στις επιχειρήσεις, όπως για παράδειγμα φορολογικές απαλλαγές, επιβολή τυχόν καθεστώτων εξαιρέσεως από φορολογική επιβάρυνση. Επίσης, έφτασε το πλήρωμα του χρόνου για να εκμεταλλευτούμε τις εγχώριες πηγές ενέργειας, όπως τον λιγνίτη, τα οποία μπορούν να ισχυροποιήσουν την ανταγωνιστικότητα της Ελλάδας και να παράσχουν ένα ισχυρό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στην ελληνική οικονομία λόγω φυσικά του χαμηλού κόστους παραγωγής. Επιπλέον η υποστήριξη των διαδικασιών διάγνωσης, ελέγχου και πιστοποίησης της ενεργειακής συμπεριφοράς των επιχειρήσεων (ανάπτυξη και εφαρμογή Συστημάτων Διαχείρισης Ενέργειας σύμφωνα με το Διεθνές πρότυπο ISO 50001) θα μπορούσε να βοηθήσει σε μεγάλο βαθμό. Η δημιουργία ενός μηχανισμού παρακολούθησης και αξιολόγησης της καταναλισκόμενης ενέργειας. Τέλος, η ανάπτυξη χρηματοδοτικών εργαλείων, όπως η δημιουργία ενός ταμείου χρηματοδότησης παρεμβάσεων εξοικονόμησης ενέργειας οι οποίες θα προκύπτουν μετά από ενεργειακούς ελέγχους σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις, οι οποίες από το οικονομικό όφελος των παρεμβάσεων θα επιστρέφουν σε προκαθορισμένη χρονική περίοδο το ποσό της χρηματοδότησης στο ταμείο ώστε να χρηματοδοτούνται εκ νέου παρεμβάσεις σε ΜμΕ.

Απο τα ανωτέρω συνάγεται ότι έχοντας σαν προτεραιότητα την ανάκαμψη της ελληνικής βιομηχανίας και τη βελτίωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της, στο πλαίσιο συμμόρφωσης με τις γενικές κατευθύνσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ενέργεια, είναι αναγκαίο να διαμορφωθεί μια ολοκληρωμένη πολιτική για την ενέργεια στη βιομηχανία, οποία θα θέτει ως πρώτη προτεραιότητα τη στροφή προς τις εγχώριες ανανεώσιμες πηγές ενέργειας σε σχέση με τα εισαγόμενα καύσιμα. Άλλοι βασικοί πυλώνες θα πρέπει να είναι ο εξορθολογισμός του κόστους ενέργειας και η ενίσχυση της ενεργειακής αποδοτικότητας των επιχειρήσεων. Η υλοποίηση μιας τέτοιας ενεργειακής πολιτικής, η οποία θα είναι δομημένη κατά τον προαναφερθέν τρόπο αναμφίβολα θα έχει θετική επίδραση ακόμη και στην ανάπτυξη νέων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων με την αξιοποίηση των παραγωγικών δυνατοτήτων της χώρας και του ανθρώπινου δυναμικού της.

ΣΤ. Περιβαλλοντική Βιομηχανία

Ο Τομέας της Περιβαλλοντικής Βιομηχανίας αφορά τη διαχείριση των αποβλήτων και εκμετάλλευση αυτών ως επαναχρησιμοποιούμενο υλικό, ή υλικό προς ανακύκλωση ή ενεργειακή αξιοποίηση. Αφορά επίσης προϊόντα και υπηρεσίες αντιρρύπανσης και απορρύπανσης. Αναφέρεται σε εγκαταστάτες και προμηθευτές εξοπλισμού κάθε είδους αποβλήτων, αφορά κατασκευαστικές εταιρείες περιβαλλοντικών έργων αλλά και σε εκείνες που μελετούν τέτοιου είδους έργα. Η Ελλάδα παραμένει πίσω αναφορικά με τη υιοθέτηση μέτρων για την προστασία του περιβάλλοντος, όπως είναι η ανακύκλωση, η παραγωγή ενέργειας από τα απόβλητα και η αποτέφρωση απορριμμάτων, πρακτικές που σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, ιδίως του βορρά αποτελούν ήδη πραγματικότητα. Ακολουθούν ορισμένα πεδία, όπου μπορεί να ακολουθηθεί μία πιο "πράσινη" πολιτική:

- Στο πεδίο της καλύτερης διαχείρισης του νερού, την ανακύκλωση του με σκοπό την εξοικονόμηση
- Στη διαχείριση των αποβλήτων που προέρχονται από δραστηριότητες του γεωργικού τομέα.
- Στην προώθηση της ανακύκλωσης εν γένει, όπου πρέπει πια να γίνει συνήθεια.
- Στην επέκταση χρήσης ανακυκλούμενων υλικών σε τομείς τόσο της καθημερινότητας μας όσο και σε πιο εξεζητημένους, όπως η τσιμεντοβιομηχανία.
- Στην αναβάθμιση των υπάρχοντων υποδομών με πιο οικολογικούς όρους.
- Στην χρήση μεθόδων στην παραγωγική διαδικασία που οδηγούν σε μείωση της ενέργειας που καταναλώνεται και μέσω της χρήσης και εναλλακτικών μεθόδων ενέργειας.
- Στην προώθηση στον τομέα των επιχειρήσεων της λεγόμενης "πράσινης επιχειρηματικότητας", δηλαδή στην άσκηση της δραστηριότητας της με γνώμονα το σεβασμό προς το περιβάλλον.

Ζ. Πληροφορική και Επικοινωνίες

Αυτός ο τομέας αν και δεν κατέχει μεγάλο μερίδο συμμετοχής στο ΑΕΠ της χώρας, ωστόσο είναι ένας πολλά υποσχόμενος τομέας, καθώς αποτελεί εκτός από «δυναμικό κλάδο» (στο σκέλος παραγωγής ηλεκτρικών και ηλεκτρονικών συστημάτων, ψηφιακών κυκλωμάτων και μία βασική υποδομή για την ανάπτυξη καίριων μεταποιητικών λειτουργιών. Σε εθνικό

επίπεδο οι επιχειρήσεις πληροφορικής και τηλεπικοινωνιών θα πρέπει να αναγορευτούν σε ένα είδος τομέα-καταλύτη(enabler) μετασχηματισμού για τους υπόλοιπους τομείς/κλάδους της ελληνικής οικονομίας, συμπεριλαμβανομένου του δημοσίου τομέα. Τα οφέλη από μία τέτοια επέκταση στον δημόσιο τομέα αναμένεται να είναι πολλαπλά καθώς θα διαχέονται οι υπηρεσίες στους πολίτες και στις επιχειρήσεις. Η Ψηφιακή Βιομηχανία (Digital Industry/Smart Industry) πρέπει να αποτελέσει βασική αναπτυξιακή προτεραιότητα των επιχειρήσεων στο πλαίσιο της ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητάς τους και της διεθνοποίησής τους, όπως και της ένταξής τους στις εγχώριες και διεθνείς αλυσίδες αξίας.

Η) Ναυτιλία

Ο τομής της ναυτιλίας αποτελεί έναν από τους πιο ανταγωνιστικούς κλάδους για την ελληνική οικονομία μαζί με αυτόν του τουρισμού. Μάλιστα, θεωρούνται αυτοί οι δύο και οι περισσότερο εξωστρεφείς σε σχέση με τους υπόλοιπους, καταφέροντας να έχει τη μεγαλύτερη επίδραση στο ισοζύγιο των πληρωμών της Ελλάδας. Βάσει λοιπόν αυτών των στοιχείων, γίνεται αντιληπτό ότι θα πρέπει η ήδη εφαρμοζόμενη ναυτιλιακή πολιτική να αναβαθμίζεται συνεχώς, ώστε να ανταποκρίνεται στις διεθνείς προκλήσεις και κυρίως να χαρακτηρίζεται από σταθερότητα, παραγωγικότητα, συμφύεροντα και πολιτικές σκοπιμότητες. Πρέπει να δοθεί μέριμνα στη ναυτιλιακή εκπαίδευση μέσω και προγραμμάτων σπουδών προπτυχιακών και μεταπτυχιακών. Με τέτοιες πρωτοβουλίες θα μπορέσει να παραμείνει η ναυτιλία ένας κλάδος με συγκριτικό πλεονέκτημα, με οφέλη ανυπολόγιστα ειδικά αν αναλογιστεί κανείς ότι περί το 80% του παγκόσμιου εμπορίου πραγματοποιείται διαμέσου των θαλάσσιων μεταφορών.

7. Η βελτίωση της κοινωνικής προστασίας και του κοινωνικοασφαλιστικού συστήματος

Κάθε κράτος πρόνοιας επιδιώκει να εξασφαλίζει για τους πολίτες την υγειονομική περίθαλψη, να καταπολεμήσει την ανεργία και να εγγυηθεί την κοινωνική προστασία και τη βιωσιμότητα του ασφαλιστικού συστήματος. Αναφορικά με το σκέλος της κοινωνικής προστασίας και της κοινωνικής ασφάλισης, τα γεγονότα έδειξαν ότι τα μέτρα που ακολουθήθηκαν ήταν ολωσδιόλου αναποτελεσματικά. Στη χώρα ουσιαστικά εφαρμοζόταν επί σειρά ετών το πρότυπο, του αρχηγού, συνήθως του άρρενος αρχηγού, ο οποίος ήταν αυτός που είχε μία σταθερή και καλά αμειβόμενη εργασία, ενώ τα υπόλοιπα μέλη του νοικοκυριού είτε δεν είχαν καθόλου απασχόληση είτε είχαν ασταθή εργασία. Εμφανιζόταν έτσι το φαινόμενο όλα τα μέλη να ήταν εξαρτώμενα από τον ένα εργαζόμενο και τα παιδιά να συνοικούσαν με τους γονείς μέχρι τη στιγμή που θα αποφάσιζαν να δημιουργήσουν δική τους οικογένεια. Το

σύστημα ωστόσο αυτό απεδείχθη αναποτελεσματικό, καθώς ναι μεν υπήρξε αύξηση των κοινωνικών δαπανών στη χώρα, η οποία όμως δεν συνοδεύτηκε από ανάλογη αύξηση των σχετικών πόρων για την ενίσχυση του κράτους πρόνοιας. Εν τέλει το εφαρμοζόμενο πρότυπο ανατράπηκε, καθώς ειδικά στον καιρό της κρίσης, κανένα μέλος της οικογένειας δεν είχε πρόσβαση σε εργασία, ούτε καν οι "άρρηνες αρχηγοί", ενώ συχνά δεν ήταν κάποιο μέλος δικαιούχο σύνταξης, δυσχεραίνοντας ως εκ τούτου σε μεγάλο βαθμό τη διαβίωση της ελληνικής οικογένειας.

Όπως συνέβαινε με την κοινωνική προστασία, στο ίδιο μήκος κύματος κινήθηκε και το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης, το οποίο απορροφούσε και τη μερίδα του λέοντος στις κοινωνικές δαπάνες. Βασικό στοιχείο του ασφαλιστικού συστήματος είναι η χορήγηση κύριας και υποχρεωτική σύνταξης και συμπληρωματικά η χορήγηση επικουρικής σύνταξης του συνόλου του δημόσιου τομέα και συγκεκριμένων κλάδων του ιδιωτικού τομέα. Το ασφαλιστικό σύστημα των παλαιότερων ετών, βασίζεται στη λογική της αναδιανομής και στις καθορισμένες παροχές. Με το πέρας των ετών διευρύνεται το ασφαλιστικό σύστημα, χαρακτηρίζεται από μία διαφοροποίηση των συνταξιοδοτικών παροχών και των εφάπαξ παροχών και επιδομάτων, μικραίνοντας συνεχώς την σχέση ανταποδοτικότητας μεταξύ της εισφοράς και της παροχής. Χρόνο με το χρόνο μεγάλωναν τα ποσοστά αναπλήρωσης για τα εισοδήματα προ συνταξιοδότησης, δημιουργώντας τριγμούς αναφορικά με τη βιωσιμότητα του ασφαλιστικού συστήματος. Συναντούμε φαινόμενα συνταξιοδοτικών παροχών με μεγάλες αποκλίσεις μεταξύ τους ανάλογα τον κλάδο, δημιουργώντας με αυτό τον τρόπο συνθήκες "πολλών ταχυτήτων".

Υιοθετήθηκαν ορισμένες μεταρρυθμίσεις στην προσπάθεια να εξασφαλιστεί η βιωσιμότητα του κοινωνικοασφαλιστικού συστήματος, με μέτρα που αποσκοπούσαν στην περικοπή των σχετικών δαπανών, όπως μειώσεις συντάξεων, επιδομάτων και εν γένει περιορισμού του προστατευτικού πλαισίου του συστήματος, μέτρα που εξαιτίας τους κατέληξαν οι παροχές, όλων των ειδών, να έχουν περισσότερο χαρακτήρα φιλανθρωπικό. Λόγω της δυσμενούς συγκυρίας που δημιουργήθηκε, φτωχοποιώντας τα ελληνικά νοικοκυριά, ελήφθησαν πιο δραστικά μέτρα από τις αρχές του 2017, στα πλαίσια μίας προσπάθειας ενίσχυσης του κοινωνικοασφαλιστικού τοπίου. Πραγματοποιήθηκε η ενοποίηση των ασφαλιστικών ταμείων σε έναν ενιαίο φορέα (νυν ΕΦΚΑ), θεσμοθετήθηκε ένα ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα, αυστηροποιήθηκε το πλαίσιο πιστοποίησης της αναπηρίας από τα αρμόδια Κέντρα Πιστοποίησης Αναπηρίας (ΚΕ.Π.Α.), τροποποιήθηκε ο υπολογισμός του ποσού της σύνταξης, η οποία πλέον αποτελείται από άθροισμα εθνικής και ανταποδοτικής σύνταξης. Παραμένει

ωστόσο πολύς δρόμος για να διανυθεί, καθώς υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης των ήδη θεσπισμένων αλλαγών αλλά και νέων μεταρρυθμίσεων ανάλογα με τις προκύπτουσες ανάγκες. Προμετωπίδα αυτών των αλλαγών θα πρέπει να είναι ο σεβασμός στη διαταξιακή, διαγενεακή και ενδογενεακή δικαιοσύνη.

Πολλοί εμπλεκόμενοι φορείς έχουν προχωρήσει σε μία σειρά προτάσεων στο πνεύμα του περαιτέρω εκσυγχρονισμού και της προώθησης της αποτελεσματικότητας του ισχύοντος συστήματος. Ακολουθούν ορισμένες από αυτές:

- Η θέσπιση ενός καλύτερου συστήματος συσχέτισης των εισφορών που καταβάλλονται με τις παροχές που χορηγούνται, ώστε να βελτιωθεί η μεταξύ τους διασύνδεση και η σχέση ανταποδοτικότητας, με μεγάλα ωφέλη στο κομμάτι της ανταποδοτικής σύνταξης.
- Στην καλύτερη διαχείριση του κοινωνικοασφαλιστικού συστήματος, προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα φαινόμενα συνταξιούχων με μεγαλύτερες εισφορές και εργασιακό βίο που καταλήγουν να παίρνουν ίση σύνταξη με εκείνους που όχι μόνο εργάστηκαν λιγότερα έτη αλλά κατέβαλαν και χαμηλότερες εισφορές. Είναι απαραίτητος ο εξορθολογισμός καθώς καταπατάται η διαταξιακή δικαιοσύνη.
- Θα πρέπει το σύστημα να εκσυγχρονιστεί και να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στις νέες γενιές, στις οποίες ουσιαστικά βασίζεται η επιβίωση του ασφαλιστικού συστήματος. Πρέπει να δοθούν κίνητρα, ώστε να παραμείνουν οι νέοι στη χώρα για εργασία και να μην καταφεύγουν στο εξωτερικό. Μόνο μέσω της παροχής κινήτρων για εργασία και μάλιστα δηλωμένη εργασία θα μπορέσει να χρηματοδοτείται το ασφαλιστικό σύστημα και να χορηγεί συντάξεις. Θα πρέπει μάλιστα να δοθεί άμεση και σταθερή λύση ειδικά αν λάβουμε υπόψιν ότι η χώρα "γεράζει" δημογραφικά. Με τον τρόπο αυτό, όχι μόνο οι καταβαλλόμενες εισφορές εγγυώνται την παροχή συντάξεων των ήδη συνταξιούχων, αλλά και για τους νέους είναι εχέγγυο για την εξασφάλιση της δικής τους σύνταξης.
- Σε συνέχεια του προηγούμενου, πρέπει να αναφερθεί ότι εξαιτίας του διανεμητικού συστήματος που εφαρμόζεται, ήτοι οι συντάξεις και οι παροχές να εξασφαλίζονται από τις εισφορές των εργαζομένων, πρέπει να υπάρξει μέριμνα ώστε οι ασφαλισμένοι που τώρα καταβάλλουν ίσες ή και μεγαλύτερες εισφορές από αυτές που κατέβαλαν οι τώρα συνταξιούχοι, δεν είναι δυνατόν μελλοντικά να λάβουν μικρότερες συντάξεις, θα πρέπει δηλαδή να ληφθεί μέριμνα για την μακροπρόθεσμη διαβίωση του κοινωνικοασφαλιστικού συστήματος επιλύοντας και αυτή την παράμετρο. Εάν λοιπόν δεν διασφαλιστεί η διαγενεακή αλληλεγγύη και ισότητα, επί της ουσίας καταδικάζεται και το

ίδιο το ασφαλιστικό σύστημα της χώρας. Επίσης, βασικό ζήτημα που απαιτεί επίλυση είναι και το φαινόμενο όπου συνταξιούχος που λαμβάνει υψηλή σύνταξη, λόγω των κρατήσεων και των μειώσεων που του επιβάλλονται σωρευτικά να καταλήγει να λαμβάνει ίση ή και μικρότερη σύνταξη από κάποιον που κατέβαλε πολύ λιγότερες εισφορές, παραβιάζοντας κατ' αυτόν τον τρόπο την αρχή της ισότητας μεταξύ εισφορών και παροχών.

- Εξασφάλιση ότι εθνική σύνταξη θα χρηματοδοτείται από τον προϋπολογισμό του κράτους, μέσω της φορολόγησης, ώστε να εγγυάται ότι θα τη λαμβάνουν και οι πολύ φτωχοί συνταξιούχοι, αντιμετωπίζοντας με αυτό τον τρόπο φαινόμενα φτώχειας και εξαθλίωσης της τρίτης ηλικίας.
- Για την ενίσχυση της διαφάνειας αλλά και την καλύτερη αξιολόγηση της πορείας των μέτρων, θα ήταν βοηθητική η εκπόνηση μίας αναλογιστικής μελέτης σε ετήσια βάση, μέσω της οποίας θα παρακολουθείται η πορεία των μεταρρυθμίσεων και θα αξιολογείται ποιες λειτουργούν αποτελεσματικά και ποιες χρειάζονται βελτίωση.
- Λύση θα αποτελούσε και η αξιοποίηση της ακίνητης περιουσίας που ανήκει στα ασφαλιστικά ταμεία (για παράδειγμα μέσω της εκχώρησης τους στο ΤΑΙΠΕΔ), προκειμένου να μειωθούν οι κρατικές δαπάνες για παράδειγμα σχετικά με τη στέγαση των υπηρεσιών τους.
- Δημοσιοποίηση των οικονομικών στοιχείων των ασφαλιστικών φορέων, προκειμένου να ενισχύεται αφενός η διαφάνεια αλλά και να αποτελεί τροφή για διάλογο και έρευνα με σκοπό μελλοντικές βελτιώσεις.
- Ανάγκη καταπολέμησης της αδήλωτης εργασίας, του φαινομένου της εισφοροδιαφυγής και της άρνησης πληρωμής βεβαιωμένων οφειλών. Όλα αυτά τα φαινόμενα αδιαμφισβήτητα στερούν οικονομικούς πόρους από το κράτος και στρεβλώνουν την κοινωνική δικαιοσύνη, καθώς καταλήγει το βάρος για την εξισορρόπηση της κατάστασης να μετακυλίεται στους συνεπείς.
- Προώθηση μέτρων για την ισχυροποίηση των εργασιακών σχέσεων, με μέτρα όπως η αύξηση του κατώτατου μισθού, η ενίσχυση συμβάσεων πλήρους απασχόλησης (με αντίστοιχο περιορισμό συμβάσεων εκ εριτροής εργασίας και μερικής απασχόλησης), η θέσπιση προγραμμάτων εγγυημένης απασχόλησης, ο περιορισμός των ομαδικών απολύσεων, η ισχυροποίηση των Συλλογικών Συμβάσεων Εργασίας. Μόνο με την

βελτίωση των εργασιακών σχέσεων , θα ομαλοποιηθεί η κατάσταση στην αγορά εργασίας και θα μπορέσει με αυτό τον τρόπο να εξασφαλίσει και το ασφαλιστικό σύστημα τους αναγκαίους, για την επιβιώσή του, πόρους μέσω των εισφορών.

Σχετικά με το κομμάτι της κοινωνικής προστασίας, θετικό και αναγκαίο ήταν η θέσπιση του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος, αν λάβουμε υπόψιν ότι η χώρα ταλανίζεται απο την οικονομική κρίση επί μία δεκαετία και πολλές οικογένειες ζουν στα όρια της φτώχειας. Το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα θα πρέπει να συνδεθεί και με παραιτέρω πρωτοβουλίες, όπως αυτές που αφορούν την επανένταξη στην αγορά εργασίας, ειδικά εκείνων που είναι σε θέση να εργαστούν, προκειμένου να δημιουργηθεί μία δυναμική και μία προοπτική οικονομικής επανάκαμψης. Για την λειτουργική και μακροχρόνια ύπαρξη του θεσμού του εγγυημένου εισοδήματος, θα ήταν χρήσιμο να υπήρχε η δυνατότητα αξιολόγησης του συστήματος, εντοπισμού των κακώς κειμένων του αλλά και όσων λειτουργούν σωστά, διασύνδεση της χορήγησης του με αντικειμενικά εισοδηματικά κριτήρια, τα οποία θα είναι και εύκολα ελεγχόμενα, ώστε να αποφευχθούν φαινόμενα διαστρέβλωσης και τέλος εξασφάλιση της χρηματοδότησης αυτού του θεσμού, μέσα από εξορθολογισμό για παράδειγμα ορισμένων φοροαπαλλαγών, προκειμένου να μπορέσει να διασφαλιστεί η ύπαρξη του σε βάθος χρόνου, χωρίς τον φόβο κατάργησης του στα πλαίσια πιθανών μελλοντικών περικοπών. Μερικα επίσης θα πρέπει να ληφθεί και για τα ΑΜΕΑ και το κόστος διαβίωσης τόσο των ίδιων όσο και των οικογενειών τους που τους φροντίζουν. Επιπλέον μέτρα κοινωνικής προστασίας είναι η προστασία της κατοικίας, με μέτρα που θα αφορούν εκτός των άλλων και την προστασία της πρώτης κατοικίας από πλησθειριασμούς λόγω οφειλών, εφόσον πληρούνται ορισμένα κριτήρια (οικογενειακής κατάστασης, εισοδηματικά κ.α.), η επιβολή φοροελαφρύνσεων ειδικά για πολυμελείς οικογένειες με περιορισμένες οικονομικές δυνατότητες, όπως για παράδειγμα απαλλαγή από την καταβολή του ΕΝΦΙΑ, η χορήγηση του επιδόματος θέρμανσης στους δικαιούχους. Εν γένει ένα κράτος υψηλής κοινωνικής προστασίας απαιτείται να έχει τις δομές ώστε να χορηγεί άμεσα στους δικαιούχους τα επιδόματα, χωρίς γραφειοκρατικές διαδικασίες, αλλά μέσω της διασταύρωσης των στοιχείων από τις συναρμόδιες αρχές και τα υπουργεία, αυτόματα από ηλεκτρονικές πλατφόρμες.

Στη χώρα ειδικά την περίοδο της κρίσης και μέσω των μέτρων δημοσιονομικής πολιτικής που ακολούθησε, επλήγησαν σημαντικά οι περισσότερες ομάδες της κοινωνίας, περισσότερο όμως οι πιο φτωχές. Είναι απαραίτητο λοιπόν, να διαμορφωθεί ένα εθνικό στρατηγικό σχέδιο, που θα αποτελείται από κοινωνικές παροχές αλλά και προγράμματα ένταξης των πιο ευπαθών

ομάδων στην αγορά εργασίας. Τα υπάρχοντα επιδόματα απεδείχθη ότι δεν ήταν αποτελεσματικά, καθώς επί τη ουσίας δεν αντανakλούν τις αληθινές διαστάσεις του προβλήματος γιατί δεν εξατομικεύουν τις ανάγκες των κοινωνικών ομάδων για τις οποίες προορίζονται, ήτοι ευπαθή άτομα και οικογένειες, ενώ επιπρόσθετα δεν εκλείπουν και φαινόμενα διαφθοράς, δηλαδή να απορροφώνται οι σχετικοί πόροι από άτομα που δεν έχουν την ίδια οικονομική ανάγκη. Επομένως το εθνικό σχέδιο θα πρέπει να αποτελείται από παροχές, οι οποίες στοχευμένα θα διοχετεύονται στους πραγματικούς δικαιούχους, κατόπιν αυστηρών ελέγχων των προϋποθέσεων, προκειμένου αφενός να υπάρξει βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των αναξιοπαθούντων αλλά ταυτόχρονα και πάταξη φαινομένων απάτης και διαφθοράς. Τέλος, θα απαρτίζεται από δράσεις όχι μόνο άμεσης οικονομικής στήριξης, ήτοι με τη μορφή επιδομάτων, αλλά και πρωτοβουλιών ένταξης και επανένταξης τους στην αγορά εργασίας.

8. Το φορολογικό σύστημα

Το φορολογικό σύστημα κάθε χώρας αποτελεί νευραλγικό στοιχείο για τη χάραξη της δημοσιονομικής πολιτικής. Για το λόγο αυτό κάθε φορολογικό σύστημα θα πρέπει να έχει δομηθεί κατά τέτοιο τρόπο ώστε να αποφέρει στο κράτος τα σχεδιαζόμενα φορολογικά έσοδα, χωρίς όμως να πληγεί υπερβολικά η οικονομική δραστηριότητα. Επιπλέον θα πρέπει να είναι δίκαιο, ώστε ο φορολογούμενος αφενός να επιβαρύνεται ανάλογα με την φοροδοτική του ικανότητα αλλά και αφετέρου να απολαμβάνει ορισμένα αγαθά μέσω της αναδιανεμητικής λειτουργίας, προκειμένου με τον τρόπο αυτό να ικανοποιείται και το αίσθημα της ανταποδοτικότητας, η οποία σταδιακά θα συμβάλλει και στην αλλαγή της νοοτροπίας των πολιτών. Τα ανωτέρω χαρακτηριστικά περιορίζουν φαινόμενα διαστρέβλωσης, όπως για παραδειγμα όταν το φορολογικό σύστημα είναι ανορθολογικό λειτουργεί αποτρεπτικά για τις επενδύσεις που είναι τόσο απαραίτητες για την οικονομική ανάπτυξη και την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της Ελλάδας και στρεβλώνει τα κίνητρα των εμπλεκόμενων φορέων για ανάληψη εργασίας. Δεν είναι τυχαίο ότι η Έκθεση του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος (2016), θεωρεί το σταθερό και απλουστευμένο φορολογικό σύστημα δέλεαρ για την προσέλκυση επενδύσεων στη χώρα και την ανάληψη επιχειρηματική δραστηριότητας.

Ανά τα έτη όλες οι κυβερνήσεις έχουν εντοπίσει τόσο την πολυπλοκότητα που διακρίνει το φορολογικό σύστημα όσο και την ανάγκη για τον εξορθολογισμό του, ωστόσο στην πραγματικότητα καμία δεν έχει υπεισέλθει σε βάθος στο να εντοπίσει τις προβληματικές ρυθμίσεις και να προσπαθήσει με σθένος και πολιτική βούληση να τις διορθώσει,

διαγωνίζοντας με αυτό τον τρόπο μία προβληματική και αναποτελεσματική κατάσταση. Το σύνολο των σχετικών με το θέμα ερευνών έχουν συγκλίνει στο ότι οι αρχές από τις οποίες πρέπει να διέπεται το φορολογικό σύστημα είναι α) η δίκαιη κατανομή των φορολογικών βαρών, β) η εξάλειψη του παρεμπορίου, γ) μείωση της επίπτωσης των φόρων στην οικονομική δραστηριότητα των πολιτών, δ) ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της χώρας, ε) το χαμηλό κόστος διαχείρισης και στ) η μη χρήση φορολογικών απαλλαγών ως ένας τρόπος να ενισχυθούν ορισμένες ομάδες επαγγελματιών.

A) Για να επιτευχθούν οι ανωτέρω στόχοι θα πρέπει να αντιμετωπιστεί σε προτεραιότητα το φαινόμενο της φοροδιαφυγής, το οποίο αποτελεί εμπόδιο τόσο στην επίτευξη των εισπρακτικών στόχων του κράτους, όσο και στην δίκαιη κατανομή των φορολογικών βαρών. Η φοροδιαφυγή στη χώρα έχει λάβει τεράστιες διαστάσεις, από πριν την κρίση και ίσως επιδεινώθηκε κατά τη διάρκεια αυτής, αποτελώντας ουσιαστικά ένα διαχρονικό πρόβλημα. Οι αιτίες είναι πολλές, πρώτα από όλα η ύπαρξη αναρίθμητων και περίπλοκων ρυθμίσεων με πολλές εξαιρέσεις και υποπεριπτώσεις που καθιστούν την κατανόηση του δυσχερή όχι μόνο για τους πολίτες αλλά ακόμη και για τους υπαλλήλους, παρότι είναι πιο εξοικειωμένοι με το αντικείμενο. Επίσης, δεν υφίσταται μία πλατφόρμα που θα οργανώνει μηχανογραφικά τη φορολογική διοίκηση και θα την καθιστά πιο λειτουργική. Η έλλειψη μηχανοργάνωσης αποδεικνύεται και στο επίπεδο των απλών συναλλαγών μεταξύ φορολογικής διοίκησης-πολίτη, όπου βασιλεύει η γραφειοκρατία ακόμη και για την επιβεβαίωση απλών προσωπικών στοιχείων. Τέλος βασικός παράγοντας αποτελεί και η διαμόρφωση μίας νοοτροπίας, όπου οι πολίτες επιλέγουν να μην είναι συνεπείς καθώς δεν πιστεύουν στην ανταποδοτικότητα του συστήματος προς αυτούς.

Προτάσεις που έχουν διατυπωθεί για την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής είναι οι εξής :

- Θα πρέπει να θεσπιστεί ένας ολοκληρωμένος ελεγκτικός μηχανισμός που θα πραγματοποιεί συχνούς και αυστηρούς και στοχευμένους ελέγχους σε επαγγελματικές και κοινωνικές ομάδες με επίμονη διασταύρωση των υπό έλεγχο στοιχείων.
- Να εκσυγχρονιστεί η υπάρχουσα ηλεκτρονική δομή και να δημιουργηθεί και νέα που θα μπορεί να εξυπηρετεί αυτό τον σκοπό. Απώτερος στόχος μία διευρυμένη αποπροσωποποίηση της πλειοψηφίας των συναλλαγών.
- Θα πρέπει να δοθούν κίνητρα για την μείωση της αλλά και ανταμοιβές για τα συνεπή φυσικά και νομικά πρόσωπα, προκειμένου να συνεχίσουν να είναι συνεπείς αλλά και να αποτελέσουν παράδειγμα προς μίμηση και για τους υπόλοιπους. Με αυτόν τον τρόπο

ενδέχεται να αλλάξει και η γενικότερη νοοτροπία των πολιτών έναντι του κράτους και της ανταποδοτικότητας των φόρων που καταβάλλουν.

- Στελέχωση των φορολογικών αρχών με εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό.
- Κωδικοποίηση σε ένα ενιαίο κείμενο των φορολογικών ρυθμίσεων, προκειμένου να είναι εύκολα προσβάσιμες και κατανοητές οι φορολογικές διατάξεις σε κάθε ενδιαφερόμενο.
- Δημιουργία ενός πλαισίου προστίμων, ποινών και κυρώσεων για τους παραβάτες, το οποίο θα λειτουργεί άμεσα και αποτελεσματικά με στόχο την ταχεία ικανοποίηση των απαιτήσεων του Δημοσίου.
- Προώθηση του μηχανισμού εξωδικαστικής επίλυσης των φορολογικών διαφορών, ως μίας διαδικασίας άμεσης, οικονομικής και αξιόπιστης για τη ρύθμιση της κατάστασης.
- Προώθηση των ηλεκτρονικών συναλλαγών, προκειμένου σταδιακά να κυριαρχήσουν ως αποκλειστικό μέσο συναλλαγών.
- Θεσμοθέτηση της ανεξαρτησίας των δημοσιονομικών αρχών, ώστε να μπορούν ανενόχλητες να επιτελούν τα καθήκοντα τους και να διευθετούν χρόνια προβλήματα, μακριά από πολιτικά κέντρα επηρεασμού. Βήμα προς αυτή την κατεύθυνση είναι και η ίδρυση το 2017 της Ανεξάρτητης Αρχής Δημοσίων Εσόδων (ΑΑΔΕ), η οποία είναι λειτουργικά και διοικητικά αυτόνομη και δεν υπόκειται σε κανενός είδους έλεγχο από την κυβέρνηση ή από άλλες κρατικές και διοικητικές αρχές.
- Μελέτη και επεξεργασία των στοιχείων που έχουν υιοθετήσει και εφαρμόσει και ξένες χώρες, τα οποία λειτούργησαν αποτελεσματικά με πολλαπλά οφέλη για την οικονομία και υιοθέτηση αυτών κατόπιν αναλογικής προσαρμογής στην ελληνική πραγματικότητα.

B) Αναφορικά με τη δεύτερη πτυχή του προβληματικού φορολογικού συστήματος, αυτό της πολυπλοκότητας και της αστάθειας έχει γίνει εδώ και αρκετά έτη αντιληπτό. Ότι η προώθηση της απλότητας και σταθερότητας δημιουργούν προϋποθέσεις αξιοπιστίας και ασφάλειας για όλους τους οικονομικούς φορείς. Από τη στιγμή που δεν θα ανατρέπονται συχνά οι φορολογικές διατάξεις ανάλογα με το ποια κυβέρνηση έχει την εξουσία, απευθείας καλλιεργείται ένα κλίμα σιγουριάς, ευνοϊκό για οικονομικές αποφάσεις κάθε είδους, καταναλωτικές και επενδυτικές. Επίσης, η απλούστευση των φορολογικών διατάξεων, με σκοπό να είναι άμεσα κατανοητές και πρακτικά εφαρμόσιμες τόσο από τους επαγγελματίες αλλά και από τους πολίτες, επηρεάζει θετικά και λειτουργεί τρόπον τινά ως ένα κίνητρο για τη

λήψη οικονομικών αποφάσεων οι οποίες επιδρούν ως μία τονωτική ένεση στο σύνολο της οικονομικής δραστηριότητας. Παρόλο που η ανωτέρω διαπίστωση αποτελεί κοινό τόπο για το σύνολο των σχετικών μελετών συχνά αυτό δεν επαληθεύεται στην πράξη, καθώς η μη αποτελεσματική αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής, συχνά οδηγεί σε απόκλιση από τα επιδιωκόμενα έσοδα και ως εκ τούτου να χρειαστεί ανασχεδιασμό και ανατροπή των ισχυουσών διατάξεων, οδηγώντας σε αστάθεια ξανά και ξανά. Επιπλέον στην πράξη διαψεύδονται τα ανωτέρω και για τον λόγο ότι δεν υφίσταται πάντα η πολιτική συναίνεση, ήτοι η παραδοχή από τους πολιτικούς φορείς ότι θα ακολουθηθεί μία συγκεκριμένη φορολογική πολιτική, η οποία δεν θα ανατραπεί για ορισμένο χρονικό διάστημα και αυτές που θα εφαρμοστούν θα έχουν ήδη μελετηθεί ως προς την επάρκεια και την αποτελεσματικότητά τους. Ορισμένες προτάσεις, προς αυτή την κατεύθυνση είναι, όπως υποστηρίζουν και οι περισσότερες μελέτες, η καθιέρωση ενός συντελεστή ΦΠΑ για όλα τα προϊόντα και τις υπηρεσίες αλλά και τη δημιουργία μίας κλίμακας φορολόγησης για τα εισοδήματα.

Γ) Αναφορικά με την τρίτη πτυχή του καθορισμού της σωστής αναλογίας μεταξύ άμεσων και έμμεσων φόρων αλλά και φορολογίας εισοδήματος και ακίνητης περιουσίας, πρέπει να επισημανθεί ότι αποτελεί μία εξαιρετικά σημαντική εργασία και ταυτόχρονα χρονοβόρα. Από την επιτυχή ανάμειξη αυτών των κλάδων φορολογίας εξαρτάται σε τεράστιο βαθμό και η ανάκαμψη ή όχι της ελληνικής οικονομίας. Στόχος της ορθής ρύθμισης αυτού του φορολογικού μείγματος είναι αφενός η είσπραξη των απαραίτητων σχεδιαζόμενων εσόδων, προκειμένου να βοηθά στην επίτευξη της οικονομικής ανάκαμψης αφετέρου η δίκαιη κατανομή των φορολογικών βαρών, όπως άλλωστε ορίζει και το Σύνταγμα. Η Ελλάδα έχει από τους υψηλότερους φορολογικούς συντελεστές συγκριτικά με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες. Επίσης η χώρα μας βρίσκεται στις πρώτες θέσεις στη λίστα με τους υψηλότερους φορολογικούς συντελεστές στους ειδικούς φόρους κατανάλωσης. Η υπερβολική φορολόγηση αν και αρχικά θεωρήθηκε ως ένας τρόπος μείωσης του δημοσιονομικού ελλείματος, στην πράξη εκτίναξε τη φοροδιαφυγή στα ύψη. Επίσης δημιούργησε ευνοϊκές συνθήκες για την άνθηση της αδήλωτης εργασίας, το λαθρεμπόριο και τη μείωση στις τιμές των ακινήτων. Στην ουσία η υπερφορολόγηση λειτούργησε ανασταλτικά για την ανάπτυξη και την απασχόληση. Είναι χαρακτηριστικό ότι η Βρετανία μείωσε στο 19% τον εταιρικό φόρο (από 28% που ήταν το 2010) και αυξάνοντας κατά 15% τα έσοδα με ηλεκτρονικές συναλλαγές, διαμόρφωσε ένα περιβάλλον φορολογικής ασφάλειας, σε αντίθεση με την Ελλάδα όπου εκτιμάται ότι από το 2011 έχει εκδώσει 25 φορολογικές διατάξεις και πάνω από 100 εγκυκλίους. Συνάγεται λοιπόν

ότι η Ελλάδα, ακολουθεί διαφορετικό φορολογικό “δρόμο” από αυτόν των υπολοίπων κρατών της Ευρωζώνης.

Για την επίτευξη των μεγάλων πρωτογενών πλεονασμάτων, έχει καταστεί πλέον σαφές ότι δεν επαρκεί η συνεχής αύξηση των φορολογικών συντελεστών, οι οποίοι απομυζούν την όποια αγοραστική δύναμη των καταναλωτών και δρουν καταστροφικά για τις συνεπείς επιχειρήσεις. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό και με την γενικότερη αστάθεια του φορολογικού συστήματος λειτουργεί ως εμπόδιο για την επιχειρηματικότητα, καθώς οι υψηλοί φορολογικοί συντελεστές είναι αντικίνητρο για το επιχειρείν. Η ανταγωνιστικότητα της ελληνικής βιομηχανίας θα ενισχυθεί μόνο εάν:

- Εάν μειωθούν οι φορολογικοί συντελεστές
- Λύση θα αποτελούσε και η αντιμετώπιση της χαμηλής εισπραξιμότητας των κατά τα άλλα υψηλότατων φόρων.
- Προώθηση των φορολογικών κλιμακίων
- Μείωση του φόρου εισοδήματος
- Μείωση των συντελεστών της επιχειρηματικής δραστηριότητας, ως κίνητρο για τις επενδύσεις
- Επανεξέταση του συστήματος φορολόγησης της ακίνητης περιουσίας, για παράδειγμα μέσω του επαναπροσδιορισμού των αντικειμενικών αξιών. Με τον τρόπο αυτό αναμένεται να αναθερμανθεί το ενδιαφέρον για οικονομική δραστηριότητα ειδικά σε έναν κλάδο που επλήγη σημαντικά την περίοδο της κρίσης
- Αξιοποίηση και νέων εισπρακτικών μέσων, όπως περιβαλλοντικοί φόροι.

9. Το δικαστικό σύστημα

Οι αδυναμίες του δικαστικού συστήματος της χώρας είναι γνωστές εδώ και αρκετές δεκαετίες, η προσπάθεια αλλά κυρίως η βούληση για την εξάλειψή τους είναι σχεδόν ανύπαρκτη. Η διαιώνιση αυτής της κατάστασης κάθε άλλο παρά ωφέλιμη είναι τόσο για τις ξένες επενδύσεις. Όσο και για την επιχειρηματικότητα, την ανταγωνιστικότητα, τις εξαγωγές αλλά και την ιδιωτική πρωτοβουλία. Η ανάγκη λήψης άμεσων μέτρων και υιοθέτησης μεταρρυθμίσεων είναι κάθε άλλο παρά έκδηλη. Ορισμένα βασικά προβλήματα του ελληνικού δικαστικού συστήματος είναι: α) η συσσώρευση τεράστιου όγκου εκκρεμών ή ανεκτέλεστων

υποθέσεων, β) η ανύπαρκτη αξιοποίηση νέων τεχνολογιών, όπως η υιοθέτηση της μηχανογράφησης, η επικράτηση των ηλεκτρονικών διαδικασιών, γ) η μηδαμινή επένδυση πόρων σε υλικοτεχνική υποδομή, καθώς το μεγαλύτερο μέρος των πόρων προορίζεται για μισθολογική δαπάνη.

Αποκαλυπτικά είναι τα στοιχεία που προκύπτουν από την έρευνα της Διανέοσις (2019): "Η δικαιοσύνη στη Ελλάδα" σύμφωνα με την οποία, οι δαπάνες της χώρας για την εύρυθμη λειτουργία του δικαστικού συστήματος είναι μικρότερες κατά κεφαλήν σε σχέση με τον μέσο ευρωπαϊκό όρο (41,3 ευρώ ανά κάτοικο το 2016 έναντι 84 ευρώ ανά κάτοικο στη Δανία). Ο αριθμός των δικαστικών λειτουργών κι εισαγγελέων ναι μεν έχει σημειώσει αύξηση τα τελευταία έτη, όμως παραμένει από τους μικρότερους σε σχέση με άλλων κρατών, την ίδια στιγμή που ο αριθμός των δικαστηρίων (το 2016 στην Ελλάδα ανά 100.000 κατοίκους αναλογούσαν 3 δικαστήρια, ενώ στην Πορτογαλία 2,5 και στην Ολλανδία 0,2) και των δικηγόρων είναι από τους μεγαλύτερους σε ευρωπαϊκό επίπεδο (το 2016 στην Ελλάδα είχαμε 390 δικηγόρους ανά 1000.000 κατοίκους ενώ στη Γαλλία 98 και στη Πορτογαλία 296). Επιπλέον βασική πτυχή της προβληματικής κατάστασης της δικαστικής πραγματικότητας είναι η χρονική καθυστέρηση στην επίλυση των δικαστικών διαφορών, για παράδειγμα στην Ελλάδα το 2016 για την επίλυση υποθέσεων αστικής και εμπορικής φύσεως απαιτούνταν 670 ημέρες, την ίδια στιγμή που στην Γαλλία χρειάζονταν 353 ημέρες).

Παρόλο ότι έχουν εντοπιστεί όλα τα κακώς κείμενα, οι μεταρρυθμίσεις που έχουν υιοθετηθεί με το πέρασμα των ετών ναι εν έχουν βελτιώσει σχετικά το τοπίο, αλλά υπάρχει δρόμος ακόμη για να διανυθεί, αν αναλογιστούμε και τι συμβαίνει και στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Για παράδειγμα, έχουν εφαρμοστεί κάποιες πρωτοβουλίες για την ανάπτυξη των ηλεκτρονικών διαδικασιών, το λεγόμενο e-justice (με την ηλεκτρονική παρακολούθηση της εξέλιξης των δικογράφων, την ηλεκτρονική κατάθεση δικογράφων). Ακόμη και αυτές οι μικρές βελτιώσεις επέφεραν μία θετική αλλαγή στην αποτελεσματικότητα του δικαστικού συστήματος, συνεπώς αυτή η παραδοχή θα πρέπει να αποτελέσει κίνητρο για την επέκταση των μεταρρυθμίσεων, ώστε να πάψει το υπάρχον δικαστικό σύστημα να αποτελεί εμπόδιο στην αναπτυξιακή πορεία της χώρας.

Στο πλαίσιο λοιπόν αυτό, μία σειρά από μελέτες έχουν διατυπώσει τις ακόλουθες προτάσεις:

- Προσπάθεια μείωσης του όγκου των εκκρεμών υποθέσεων μέσα από την προώθηση μέτρων, όπως η ανακατανομή του υπάρχοντος προσωπικού, και τα κίνητρα για υπερωρίες

από τους εν ενεργεία δικαστές, η συνεργασία με συνταξιούχους δικαστικούς λειτουργούς, που έχουν το πλεονέκτημα της πείρας, κ.α.

- Επέκταση της εφαρμογής της τεχνολογίας στη δικαιοσύνη, επικράτηση δηλαδή της ηλεκτρικής δικαιοσύνης. Ήδη έχουν γίνει βήματα προς αυτήν την κατεύθυνση, όπως προαναφέρθηκε, αλλά μένουν πολλά ακόμη να γίνουν, όπως η διασύνδεση των πληροφοριακών συστημάτων, επέκταση της ηλεκτρονικής παρακολούθησης, κυριαρχία ηλεκτρονικής κατάθεσης όλων των ειδών των δικογράφων, ψηφιοποίηση των αρχείων κ.α. Στο σημείο αυτό είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι για τη χρονική περίοδο 2008-2017, στην Εσθονία ο χρόνος έκδοσης δικαστικών αποφάσεων μειώθηκε κατά 35% λόγω της πλήρους ψηφιοποίησης των δικαστηρίων και των νομικών βοηθών, σε αντίθεση με την Ελλάδα, όπου η διαδικασία χρειάζεται άνω των 960 ημερών, έναντι των 117 της Εσθονίας.
- Εξειδίκευση συνεχής τόσο του δικαστικού προσωπικού όσο και του διοικητικού προσωπικού, σε τομείς του δικαίου στους οποίους άπτεται μεγάλο μέρος της δικαστικής ύλης, όπως φορολογικό, χρηματοοικονομικό.
- Θέσπιση ενός πλαισίου που θα αποτρέπει τις αλληπάλληλες αναβολές των δικών, που έχουν σαν αποτέλεσμα την κατακόρυφη αύξηση των εκκρεμών υποθέσεων, με μέτρα, όπως η θέσπιση ποινών και προστίμων, υποχρεωτική αιτιολογία από το δικαστή.
- Πρόβλεψη για προκηρύξεις πρόσληψης νέων εξειδικευμένων δικαστικών λειτουργών, οι οποίοι θα μπορέσουν άμεσα να διαχειριστούν και να ξεμπλοκάρουν τον συσσωρευμένο όγκο των υποθέσεων.
- Θέσπιση πρωτοβουλιών παρακολούθησης της απόδοσης των δικαστών, για παράδειγμα καταγραφή των υποθέσεων που είναι χρεωμένες ανά δικαστή και παρακολούθηση αυτών που διεκπεραιώνουν. Το μέτρο αυτό θα συντελούσε γενικά και στην διασφάλιση της διαφάνειας.
- Μείωση του χρόνου διεκπεραίωσης των υποθέσεων και μέσω υιοθέτησης μέτρων απλούστευσης των διαδικασιών, όπως καλύτερη διαχείριση του μητρώου, απλοποίηση της διαδικασίας καταχώρησης.
- Δημιουργία εξειδικευμένων δικαστηρίων, ίδρυση δηλαδή δικαστηρίων που θα χειρίζονται συγκεκριμένες υποθέσεις ή ακόμη και κατάτμηση των ήδη υπάρχοντων, τα οποία στις μεγάλες πόλεις είναι επιφορτισμένες με σχεδόν μη διαχειρίσιμο όγκο υποθέσεων.

- Βοηθητική στην προσπάθεια συντόμευσης της απονομής δικαιοσύνης θα ήταν και η ενίσχυση του ρόλου των Ανεξάρτητων Αρχών (Επιτροπή Ανταγωνισμού και λοιπές), κυρίως στο πεδίο των εταιρικών υποθέσεων.
- Τέλος, δραστική θα ήταν η συνδρομή της επικράτησης της εξωδικαστικής λύσης των υποθέσεων κυρίως μέσω του θεσμού της διαμεσολάβησης, που είναι ευρέως διαδεδομένη στο εξωτερικό. Δυστυχώς στην Ελλάδα, δεν έχει εφαρμοστεί στην πράξη, παρόλο που διασφαλίζει ταχύτητα, μυστικότητα και ίδιο βαθμό αξιοπιστίας με την δικαστική επίλυση. Έχουν εδώ και καιρό αρχίσει σχετικές πρωτοβουλίες για την αλλαγή αντιμετώπιση του εν λόγω θεσμού, ωστόσο συχνά βρίσκουν εμπόδιο σε παγιωμένα συμφέροντα.

10. Η λειτουργία της δημόσιας διοίκησης

Η δημόσια διοίκηση και η διάρθρωσή της φέρει μεγάλο μερίδιο ευθύνης στην οικονομική κρίση που βιώνει η χώρα, καθώς λόγω των δυσλειτουργιών της επηρέασε αρνητικά τις επενδύσεις και την επιχειρηματική και οικονομική δραστηριότητα. Τα προβλήματα που εντοπίζονται είναι τα εξής: α) πολλές δομές σε όλο το εύρος των υπηρεσιών της γενικής κυβέρνησης, β) επικαλύψεις αρμοδιοτήτων, γ) υπερστελέχωση συχνά όχι εξειδικευμένη αλλά και κατανεμημένη άναρχα, δ) επικράτηση της γραφειοκρατίας, μέσω περίπλοκων και χρονοβόρων διαδικασιών, ε) διαφορετικά μισθολογικά καθεστώτα, καθεστώτα επιδομάτων, ζ) διαφοροποίηση κανόνων σχετικών με την επαγγελματική εξέλιξη, η) σχεδόν παντελής απουσία αξιοποίησης ηλεκτρονικών συστημάτων και νέων τεχνολογιών, θ) ανορθολογική αξιοποίηση των διαθέσιμων πόρων, ι) απουσία συστήματος αξιολόγησης του προσωπικού και των υποδομών της δημόσιας διοίκησης. Τα προαναφερθέντα προβλήματα, διαμόρφωσαν ένα δημόσιο τομέα υπερτροφικό, με υψηλές μεν μισθολογικές και λειτουργικές δαπάνες αλλά με δυσανάλογη αποτελεσματικότητα. Η απουσία και των ελέγχων οδηγούν σε επίταση του φαινομένου της αναποτελεσματικότητας του δημοσίου, καθιστώντας τον πληγή για την ανταγωνιστικότητα της χώρας. Τα ανωτέρω καταδεικνύουν την ανάγκη πρόωξης μεταρρυθμίσεων, που θα συνδράμουν στην γενικότερη προσπάθεια της οικονομικής επανάκαμψης.

Έχουν ήδη υιοθετηθεί ορισμένες πρωτοβουλίες με αναπτυξιακό προσανατολισμό, αλλά υπάρχει ακόμη πολύς δρόμος για να διανυθεί. Πληθώρα μελετών έχουν προβεί στην διατύπωση σημαντικών προτάσεων για την ανατροπή της παρούσας κατάστασης.

- Στην καταγραφή των θέσεων του δημοσίου σε όλες τις υπηρεσίες και εν γένει τις δομές του δημοσίου (συμπεριλαμβανομένων ΝΠΔΔ και ΝΠΙΔ), σε συνδυασμό με την καταγραφή

των αρμοδιοτήτων. Με τον τρόπο αυτό θα καταγραφούν και θα αξιολογηθούν οι ανάγκες και θα μπορέσει να ακολουθήσει ένας σχεδιασμός για αναδιάρθρωση, δηλαδή για την πλήρωση τυχόν κενών θέσεων, για την κατάργηση άλλων, για την μετακίνηση υπαλλήλων, για την πιο αποδοτική ανάθεση καθηκόντων, ώστε να εξαλειφθούν φαινόμενα αλληλοεπικάλυψης αρμοδιοτήτων.

- Στον σχεδιασμό μίας στρατηγικής με σκοπό την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας το δημοσίου, τη διόρθωση των κακώς κειμένων, την κάλυψη των ελλείψεων, ώστε να συμβαδίζει με αυτό που επιτάσσουν τα ευρωπαϊκά πρότυπα.
- Στον σχεδιασμό της καλύτερης αξιοποίησης του υπάρχοντος ανθρώπινου δυναμικού με συνεχή εκπαίδευση αλλά και τοποθέτηση του ανάλογα με τις ικανότητες του αλλά και στελέχωση του δημόσιου τομέα με νέα στελέχη εξειδικευμένα που θα μπορέσουν να ενισχύσουν την αποτελεσματικότητα του.
- Στην εκπόνηση ετήσιου προγραμματισμού διορισμού δημοσίων υπαλλήλων με βάση αντικειμενικά κριτήρια και σύμφωνα με τις εκάστοτε ανάγκες, μάλιστα η επιλογή του προσωπικού θα πρέπει να πραγματοποιείται από ανεξάρτητο φορέα με αδιάβλητο και διαφανή τρόπο.
- Στην εφαρμογή ενός συστήματος αξιολόγησης της αποδοτικότητας του δημοσίου με αντικειμενικά, σαφή και αξιόπιστα κριτήρια (για παράδειγμα με εισαγωγή μετρήσιμων κριτηρίων στην επιλογή προϊσταμένων). Επίσης η ενδυνάμωση των πειθαρχικών ελέγχων και κατ' επέκταση και η σύγκληση των πειθαρχικών συμβουλίων αποτελεί μέρος του ίδιου προβλήματος, η κρίση των οποίων θα επηρεάζει τη μισθολογική και επαγγελματική εξέλιξη των υπαλλήλων.
- Στην υιοθέτηση δυνατότητας συνεχούς εκπαίδευσης και κατάρτισης του ανθρώπινου δυναμικού, προκειμένου να είναι σε θέση να ανταποκρίνεται στα νέα δεδομένα και να διαχειρίζεται τις νέες προκλήσεις. Με τον τρόπο αυτό, θα αυξηθεί η παραγωγικότητα του, θα αναλαμβάνουν θέσεις ευθύνης τα κατάλληλα και επαρκώς καταρτισμένα στελέχη, και εν γένει το καθεστώς κινητικότητας θα λειτουργήσει με τον ορθό και αποτελεσματικό τρόπο.
- Στη προώθηση και επέκταση της εφαρμογής του καθεστώτος της κινητικότητας στο δημόσιο, ώστε να επιτρέπεται στους υπαλλήλους να μετακινούνται σε διάφορες θέσεις του δημοσίου ανάλογα με τις ικανότητες του και τα προσόντα που διαθέτουν.

- Επέκταση του θεσμού της διαφάνειας σε όλες τις δράσεις της δημόσιας διοίκησης, για παράδειγμα στην επέκταση εφαρμογής της ΔΙΑΥΓΕΙΑΣ σε κάθε πιθανή δημόσια λειτουργία.
- Στην εδραίωση της Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης σε όλο το εύρος της δημόσιας διοίκησης, ώστε να επιτευχθεί ο εκσυγχρονισμός της και να καταστεί επιτέλους αποτελεσματική, γρήγορη, λιγότερο γραφειοκρατική, διαφανή και αξιόπιστη.
- Στην εφαρμογή της καλής νομοθέτησης με απώτερο στόχο τον περιορισμό της πολυνομίας. Στη χώρα μας ανθεί η πολυνομία και η κακονομία, ένα φαινόμενο ενιαίο που οδηγεί στην γραφειοκρατία. Η ύπαρξη τους βλάπτει το κράτος δικαίου, εμποδίζει την οικονομική ανάπτυξη της χώρας και παίζει καθοριστικό ρόλο στη διατήρηση της τρέχουσας δημοσιονομικής κρίσης που διανύουμε. Η Ελλάδα επί σειρά ετών παράγει ασταμάτητα νόμους, προεδρικά διατάγματα, υπουργικές αποφάσεις, τροπολογίες νόμων, δημιουργώντας μία κατάσταση που μπορεί να περιγραφεί με τη λέξη κυκεώνας. Η πολυνομία εκτείνεται σε ποικίλους τομείς, όπως για παράδειγμα στην φορολογική πολιτική, στην περιβαλλοντική πολιτική, στην πολιτική των κοινωνικών ασφαλίσεων και κυρίως των συντάξεων. Αξίζει να αναφερθεί ότι για την περίοδο 2001-2015, θεσπίστηκαν 1478 νόμοι, ήτοι 100 νόμοι ανά έτος, εκδόθηκαν 3452 Προεδρικά Διατάγματα. Κυριότερα αίτια για αυτόν τον νομοπαρασκευαστικό καταιγισμό είναι το πελατειακό σύστημα που κυριαρχεί επί σειρά ετών στη χώρα. Ανέκαθεν σημειώνονταν πιέσεις από ομάδες συμφερόντων, οι οποίες επιθυμούσαν να εξαιρεθούν από το γενικό νομοθετικό πλαίσιο και να διατηρήσουν τυχόν ευνοϊκότερες ρυθμίσεις για κάποιο πεδίο, για παράδειγμα, μισθολογικά, κοινωνικοασφαλιστικά. Ωστόσο πέραν των πολιτικών αιτιών, η πολυνομία στη χώρα μας σχετίζεται και με το αρκετά συγκεντρωτικό διοικητικό σύστημα καθώς και την τάση του κράτους να παρεμβαίνει στη ρύθμιση ζητημάτων του πολιτικού και κοινωνικού γίνεσθαι. Τέλος, από πλευράς νομικών αιτιών, η πολυνομία οφείλεται αφενός στο ότι η Ελλάδα ως μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης οφείλει να ενσωματώνει στην εθνική έννομη τάξη όλες τις ευρωπαϊκές ρυθμίσεις και αφετέρου ότι το Σύνταγμα στο κείμενο του αφήνει πολλά περιθώρια στον νομοθέτη να νομοθετεί. Βασική συνέπεια της πολυνομίας είναι αλυσιδωτά, η δημιουργία της γραφειοκρατίας, στη συνέχεια η καθυστέρηση της διοίκησης, η δυσχέραση και καθυστέρηση της ταχείας απονομής της δικαιοσύνης δημιουργώντας συνδυαστικά ένα περιβάλλον ανασφάλειας που λειτουργεί αποτρεπτικά για τις επενδύσεις.

- Στη διαμόρφωση των προϋποθέσεων εκείνων που θα προσελκύσουν υψηλά καταρτισμένο στελέχη, ακόμη και από τον ιδιωτικό τομέα, ώστε να αναβαθμιστεί η ποιότητα του ανθρώπινου κεφαλαίου.
- Στην υιοθέτηση διαδικασιών εσωτερικού ελέγχου της διοίκησης, αλλά και εξωτερικού ελέγχου με κύριο αντικείμενο την έγκριση ή όχι των επιχειρησιακών σχεδίων του δημοσίου.
- Στον περιορισμό του πελατειακού συστήματος στο διορισμό στελεχών ή στην επαγγελματική εξέλιξη, αρχής γενομένης από την τοποθέτηση για παράδειγμα στο πόστο γενικών ή ειδικών γραμματέων ατόμων ικανών με αξιακρατικά κριτήρια και όχι ατόμων που θα εξυπηρετούν πολιτικά συμφέροντα.
- Στην βελτίωση του περιβάλλοντος εργασίας, που θα ωφελούσε τόσο τους εργαζομένους όσο και τους πολίτες κατά τη συναλλαγή τους με το δημόσιο.
- Ο εξορθολογισμός του μισθολογίου με τη θέσπιση νέου μισθολογίου ενιαίου, με μείωση των προνομιακών καθεστώτων.
- Κωδικοποίηση αλλά και ψηφιακή κωδικοποίηση- δημοσιοποίηση της βασικής νομοθεσίας, ώστε να έχει άμεση και εύκολη πρόσβαση ο πολίτης αλλά και ο επιχειρηματίας.

Με τις ανωτέρω προτάσεις αναμένεται να καταστεί πιο λειτουργική η δημόσια διοίκηση, καθώς θα μειωθεί αισθητά η γραφειοκρατία, ένα επίσης χρόνιο πρόβλημα της ελληνικής πραγματικότητας, η οποία δυσκολεύει την ήδη βεβαρυμένη κατάσταση της ελληνικής βιομηχανίας. Συχνά συγχέεται με την πολυνομία, όχι εντελώς λανθασμένα, ωστόσο πρέπει να διευκρινιστεί ότι ναι μεν η γραφειοκρατία είναι εν μέρει αποτέλεσμα της πολυνομίας αλλά δεν είναι αποκλειστική συνέπεια της. Λειτουργεί αποτρεπτικά και καθυστερεί χρονικά διαδικασίες, που θα έπρεπε να είναι πιο απλουστευμένες. Το πρόβλημα που δημιουργεί δεν είναι διόλου ασήμαντο ειδικά αν αναλογιστούμε την καθυστέρηση που συντελείται σε περιπτώσεις για παράδειγμα έκδοσης άδειας εγκατάστασης και λειτουργίας, ίδρυσης μίας επιχείρησης, έκδοσης οικοδομικών αδειών, διαδικασιών δηλαδή απαραίτητων για να γεννηθεί μία επιχείρηση και να μπορέσει να αναπτύξει τη δραστηριότητά της. Αξίζει να αναφερθεί ως χαρακτηριστικό παράδειγμα ότι τη χρονική περίοδο 2008-2017, η χώρα μας έχασε 16 θέσεις στον δείκτη ανταγωνιστικότητας σε σχέση με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες. Ειδικότερα, η

σύγκριση είναι περισσότερο εις βάρος μας αναφορικά με επενδυτικές διαδικασίες, καθώς χώρες όπως η Πολωνία, το Βέλγιο, η Ολλανδία ακόμη και η Γεωργία έχουν απλουστεύσει τις αδειοδοτικές διαδικασίες σε προαδειοδοτημένες περιοχές.

11. Η αξιοποίηση της δημόσιας περιουσίας

Το ζήτημα της διαχείρισης της δημόσιας περιουσίας και κυρίως της καλύτερης δυνατής αξιοποίησης της αποτελεί ειδικά, κατά την περίοδο της κρίσης, ένα σημαντικό ζήτημα, καθώς έχει ενταχθεί στις προτεραιότητες της ελληνικής κυβέρνησης, σύμφωνα και με τα προβλεπόμενα στα πργράμματα δημοσιονομικής σταθερότητας. Επί της ουσίας έχουν συγκεντρωθεί όλα τα προς αξιοποίηση περιουσιακά στοιχεία του δημοσίου με σκοπό να γίνει η διαχείριση τους από ένα φορέα, αντί από τις διάφορες δομές, όπως ίσχυε στο παρελθόν.

Ο φορέας που ανέλαβε αυτή την υποχρέωση είναι η Ελληνική Εταιρεία Συμμετοχών και Περιουσίας (ΕΕΣΠ), η οποία ιδρύθηκε με τον Νόμο 4389/2016 και με βασικό μέλημα την επίτευξη οικονομικής επανάκαμψης μέσω της βέλτιστης δυνατής αξιοποίησης που θα προέκυπτε από την προσέλκυση επενδύσεων. Παράλληλα, η ΕΕΣΠ προβλέπεται να προωθεί μεταρρυθμίσεις των δημοσίων επιχειρήσεων, όπως για παράδειγμα, αναδιαρθρώσεις αλλά και προώθησης πρακτικών υπεύθυνης διοίκησης, αειφορίας, καινοτομίας, κοινωνικής υπευθυνότητας και λοιπών αξιόλογων εταιρικών πρακτικών. Τα καθήκοντα αυτά συμβάλλουν τόσο στην κάλυψη της αδυναμίας του δημοσίου να διαχειριστεί τα περιουσιακά του στοιχεία όσο στην προσέλκυση επενδύσεων προς συγκεκριμένες επιχειρήσεις ή λοιπά περιουσιακά στοιχεία του δημοσίου, τις οποίες ο δημόσιος τομέας αδυνατεί να πραγματοποιήσει.

Η πλειοψηφία των σχετικών μελετών υποστηρίζουν ότι μέλημα δεν είναι μόνο η αύξηση των δημοσίων εσόδων αλλά και η ενίσχυση της ανάπτυξης της χώρας μέσω της αξιοποίησης της δημόσιας περιουσίας. Στο πλαίσιο της νεοϊδρυθείσας ΕΕΣΠ εντάσσεται και το Ταμείο Αξιοποίησης Ιδιωτικής Περιουσίας του Δημοσίου (ΤΑΙΠΕΔ), το οποίο ιδρύθηκε με τον Ν. 3986/2011 – με σκοπό την αξιοποίηση της ιδιωτικής περιουσίας του δημοσίου που του είχε διατεθεί (βλ. αξιοποίηση γης, ακίνητα, υποδομές και εταιρικό χαρτοφυλάκιο), με αρχική διάρκειά τα έξι έτη, αλλά με πρόβλεψη δυνατότητας παράτασης μετά την πάροδο του εν λόγω δυαστήματος. Τον Μάιο του 2017 αποφασίστηκε η παράταση από τη Γενική Συνέλευση του ΤΑΙΠΕΔ (με μοναδικό μέτοχο την ΕΕΣΠ) η παράταση της διάρκειας για άλλα τρία έτη (ώς το 2020).

Πλέον το ΤΑΙΠΕΔ αποτελεί τον φορέα που έχει το μοναδικό σχέδιο αξιοποίησης της περιουσίας του δημοσίου. Ειδικότερα, ο σχεδιασμός της διαχείρισης της περιουσίας του

Δημοσίου που αποτυπώνεται στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Αξιοποίησης του ΤΑΙΠΕΔ (Απρίλιος 2016), το οποίο σε συνδυασμό και με την Έκθεση που εκπόνησε το ΤΑΙΠΕΔ για την περίοδο 01/01/2016-31/03/2016 περιλαμβάνει όλα τα προς διαχείριση περιουσιακά στοιχεία. Αναφέρουμε ορισμένα εξ' αυτών:

- Την αξιοποίηση των 14 περιφερειακών αεροδρομίων μέσω μακροχρόνιας παραχώρησης (40+10 έτη), διανεμημένα σε δύο (2) ομάδες των επτά (7) αεροδρομίων η κάθε μία.
- Την αξιοποίηση του πρώην Αεροδρομίου Αθηνών (Ελληνικό) μέσω πώλησης του 100% των μετοχών της Ελληνικό ΑΕ.
- Την αξιοποίηση του Οργανισμού Λιμένος Πειραιώς (ΟΛΠ) μέσω της πώλησης του 67% του μετοχικού κεφαλαίου της ΟΛΠ ΑΕ.
- Την αξιοποίηση του Οργανισμού Λιμένος Θεσσαλονίκης (ΟΛΘ) μέσω της πώλησης του 67% του μετοχικού κεφαλαίου.
- Την αξιοποίηση της Διαχειριστής Εθνικού Συστήματος Φυσικού Αερίου (ΔΕΣΦΑ), θυγατρικής της ΔΕΠΑ, μέσω της πώλησης του 66% (31% του ΤΑΙΠΕΔ και 35% των ΕΛΠΕ) των μετοχών της ΔΕΣΦΑ.
- Την αξιοποίηση της ΤΡΑΙΝΟΣΕ ΑΕ μέσω της πώλησης του 100% του μετοχικού κεφαλαίου της εταιρείας.
- Την αξιοποίηση ακινήτων μέσω της πώλησής τους μέσα από την ηλεκτρονική πλατφόρμα δημοπρασιών.
- Την αξιοποίηση των μαρίνων μέσω συμφωνιών μακροχρόνιας (40 έτη) παραχώρησης.
- Την αξιοποίηση της Εγνατίας Οδού μέσω της μακροχρόνιας (35 έτη) παραχώρησης του δικαιώματος λειτουργίας, συντήρησης και εκμετάλλευσης του εν λόγω αυτοκινητοδρόμου και επί του αυτοκινητοδρόμου τριών κάθετων αξόνων.
- Την αξιοποίηση των Ελληνικών Πετρελαίων (ΕΛΠΕ) ΑΕ, όπου το ΤΑΙΠΕΔ κατέχει το 35% των μετοχών της εν λόγω εταιρείας.
- Την αξιοποίηση του Οργανισμού Τηλεπικοινωνιών Ελλάδος (ΟΤΕ) ΑΕ, όπου το ελληνικό δημόσιο κατέχει το 6% του μετοχικού κεφαλαίου του ΟΤΕ και τα δικαιώματα ψήφου των μετοχών του ΙΚΑ, το οποίο κατέχει το 4% του μετοχικού κεφαλαίου.

- Την αξιοποίηση της Δημόσιας Επιχείρησης Ηλεκτρισμού (ΔΕΗ) ΑΕ μέσω της πώλησης του 17% των μετοχών της εταιρείας.
- Την αξιοποίηση της Εταιρείας Ύδρευσης και Αποχέτευσης Θεσσαλονίκης (ΕΥΑΘ) ΑΕ μέσω της πώλησης του 23% του μετοχικού κεφαλαίου, όπου το ΤΑΙΠΕΔ κατέχει το 74% των μετοχών.
- Την αξιοποίηση της Εταιρείας Ύδρευσης και Αποχέτευσης Πρωτεύουσας (ΕΥΔΑΠ) ΑΕ μέσω της πώλησης του 11% των μετοχών της εταιρείας, όπου το ΤΑΙΠΕΔ κατέχει το 27% των μετοχών.
- Την αξιοποίηση της Δημόσιας Επιχείρησης Αερίου (ΔΕΠΑ) ΑΕ, όπου το ΤΑΙΠΕΔ κατέχει το 65% των μετοχών και τα ΕΛΠΕ κατέχουν το υπόλοιπο 35% των μετοχών.
- Την αξιοποίηση των Ελληνικών Ταχυδρομείων (ΕΛΤΑ) ΑΕ, όπου το ΤΑΙΠΕΔ κατέχει το 90% των δικαιωμάτων ψήφου των μετοχών ΕΛΤΑ.

12. Προτάσεις για την ανάπτυξη των Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων (ΜμΕ)

Η ελληνική βιομηχανία αποτελείται από πολύ μικρές και μικρομεσαίες επιχειρήσεις σε συντριπτικό βαθμό. Για την ακρίβεια, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις (ΜμΕ) αποτελούν σύμφωνα με τεκμηριωμένα στοιχεία το 99.9% του συνόλου των επιχειρήσεων της χώρας (690,000 επιχειρήσεις). Εξ' αυτών το 96.7% είναι πολύ μικρές επιχειρήσεις (1-9 άτομα), το 2.8% μικρές (10-49 άτομα) και το 0.4% μεσαίες (49-250 άτομα). Οι μεγάλες επιχειρήσεις αποτελούν το 0.1% του αριθμού των επιχειρήσεων της χώρας (400 επιχειρήσεις περίπου). Σημειώνεται ότι σύμφωνα με στοιχεία του ΚΕΠΕ, το 79% των επιχειρήσεων είναι ατομικές (78% πολύ μικρές και μικρές, το 1% μεσαίες) και το 21% έχουν άλλη εταιρική μορφή (ΟΕ, ΕΠΕ, ΑΕ). Ως προς την απασχόληση οι πολύ μικρές επιχειρήσεις, καλύπτουν το 58.7% στο σύνολο των εργαζομένων (2,09 εκ), οι μικρές το 17.3%, οι μεσαίες το 10.9% και οι μεγάλες το 13.1%. Μάλιστα από το σύνολο των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (690.000), το 8.4% (58.000 επιχειρήσεις) δραστηριοποιείται στον τομέα της μεταποίησης, το 74% στον τομέα των υπηρεσιών και το 17.6% στον τομέα των κατασκευών. Το μικρό μέγεθος των επιχειρήσεων αποτελεί κατά έναν τρόπο τροχοπέδη στην υιοθέτηση νέων καινοτόμων τεχνολογιών. Καθώς επίσης μεγάλο μέρος των επιχειρήσεων έχουν οικογενειακό χαρακτήρα, αυτό συνεπάγεται αυτομάτως και αδυναμία στη δημιουργία οικονομικών κλίμακας και την παραγωγή προϊόντων υψηλής προστιθέμενης αξίας. Παρά τα δύσκολα αυτά χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων, είναι πασιφανές ότι καθεμία αλλά κυρίως εκείνες που ανήκουν στους δυναμικούς

μεταποιητικούς κλάδους, θα πρέπει να επιδιώκουν να ενταχθούν σε αλυσίδες αξίας, καθώς μία τέτοια κίνηση θα έχει για αυτές πολλαπλά οφέλη. Ως μέλη παραγωγικών δικτύων θα ωφεληθούν όχι μόνο οικονομικά, υπό την έννοια της αξιοποίησης των εγχώριων πόρων αλλά θα έχουν την ευκαιρία να έρθουν σε επαφή με την καινοτομία, την οποία θα μπορέσουν να τη χρησιμοποιήσουν για την παραγωγή προϊόντων και υπηρεσιών καλύτερης ποιοτικής στάθμης και κατ'επέκταση μεγαλύτερης προστιθέμενης αξίας. Έχει παρατηρηθεί ότι η μεταποίηση αυξάνει τη ζήτηση για ενδιάμεσα προϊόντα που παράγονται από άλλες επιχειρήσεις και ταυτόχρονα δίνει τη δυνατότητα και σε εκείνους τους επιχειρηματίες που το επιθυμούν να ασχοληθούν με την παροχή υπηρεσιών στους καταναλωτές των καινούριων μεταποιητικών προϊόντων. Ως επακόλουθο αυτών των πλεονεκτημάτων, θα δημιουργηθούν πιο οργανωμένες δομές των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, οι οποίες θα λειτουργούν σε πιο συνεργατικά σύνολα, μετατρέποντας τες σε οργανωμένες οικονομικές οντότητες, ικανές να παράγουν πλέον ανταγωνιστικά προϊόντα και υπηρεσίες, υπολογίσιμα σε εγχώριο αλλά και σε διεθνές επίπεδο. Πράγματι, μέσω της μεταποίησης δημιουργούνται προϊόντα διεθνώς εμπορεύσιμα και ως εκ τούτου είναι κάτι παραπάνω από αναγκαία η ενίσχυση του τομέα της μεταποίησης, προκειμένου η ελληνική οικονομία από εσωστρεφής να γίνει εξωστρεφής.

Προκειμένου λοιπόν, να ενισχυθεί η ανταγωνιστική θέση της ελληνικής βιομηχανίας, να αυξήσει το ποσοστό των εξαγωγών της και να καταφέρει να παράγει η ίδια πλέον πολλά από τα προϊόντα που εισάγει, θα πρέπει να δρομολογηθούν ορισμένες ενέργειες προς αυτή την κατεύθυνση, οι οποίες περιγράφονται στη συνέχεια.

- Αναφορικά με την αντιμετώπιση του βασικού προβλήματος της περιορισμένης πρόσβασης των ΜμΕ στη χρηματοδότηση και βελτίωση της ρευστότητας των αντίστοιχων επιχειρήσεων υπό τις παρούσες οικονομικές συνθήκες απαιτείται σε πρώτη φάση η δημιουργία ενός θεσμικού πλαισίου που θα προσφέρει στοχευμένα στις ΜμΕ ορισμένες διευκολύνσεις, όπως για παράδειγμα οι μικροπιστώσεις (micro-finance). Εκτός από τη δημιουργία νέων χρηματοδοτικών διευκολύνσεων, δε σημαίνει ότι θα πρέπει να καταργηθούν οι ήδη υπάρχουσες δυνατότητες, αντιθέτως δεδομένων και των δύσκολων οικονομικών συνθηκών που επικρατούν στην Ελλάδα, θα πρέπει να επιστρατευθούν και να συντονιστούν τα διαθέσιμα χρηματοδοτικά εργαλεία. Επίσης δεν είναι λίγοι εκείνοι που πιστεύουν ότι για την επίτευξη της ενίσχυσης της ρευστότητας θα πρέπει να διαμορφωθεί ένα νέο πλαίσιο πιο εξειδικευμένο για τις ΜμΕ (για παράδειγμα κάποιο Ταμείο) με ειδικά εργαλεία για τη χρηματοδότηση των αναγκών των ΜμΕ (για παράδειγμα περαιτέρω εγγυήσεις). Τέλος, αποτελεσματικό μέτρο κρίνεται ότι θα είναι και

η φορολογική ελάφρυνση που θα δώσει μία άνασα στις επιχειρήσεις, ενισχύοντας τη ρευστότητά τους.

- Δεύτερο μέτρο ενίσχυσης των ΜμΕ είναι η ενθάρρυνση συνεργατικών επιχειρηματικών σχημάτων (μη οργανική ανάπτυξη) (αλυσίδες αξίας, clusters, παραγωγικά δίκτυα κλπ.), μέσω προγραμμάτων και δράσεων ενισχύσεων για ΜμΕ. Για την επιβίωση και την ανάπτυξη των ελληνικών μεταποιητικών ΜμΕ τα επόμενα χρόνια, θεωρείται απαραίτητη η προώθηση συνεργασιών τόσο νέων μέσω προγραμμάτων και πρωτοβουλιών όσο και μέσω της ενίσχυσης των συνεργατικών επιχειρηματικών σχημάτων, όπως οι αλυσίδες αξίας, τα παραγωγικά δίκτυα, που κερδίζουν έδαφος τόσο στην εγχώρια, όσο και τη διεθνή αγορά. Οι συνεργασίες μεταξύ επιχειρήσεων ανοίγουν το δρόμο για τη δημιουργία νέων εμπορεύσιμων προϊόντων υψηλής προστιθέμενης αξίας. Διευκολύνουν την υιοθέτηση καινοτόμων πρωτοβουλιών από τις επιχειρήσεις και σταδιακά οδηγούν στην ψηφιοποίηση των επιχειρήσεων.
- Βελτίωση δεξιοτήτων ανθρώπινου δυναμικού των μικρομεσαίων επιχειρήσεων αποτελεί βασική προτεραιότητα τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, προκειμένου να βελτιωθούν οι επιδόσεις τους και η ανταγωνιστικότητά τους τα επόμενα χρόνια. Αυτή η βελτίωση θα επιτευχθεί μέσω της επιχειρηματικής εκπαίδευσης και της δημιουργίας κουλτούρας επιχειρηματικότητας σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης που τόσο λείπει από την ελληνική πραγματικότητα (με την αξιοποίηση δομών των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων της χώρας ΑΕΙ & ΤΕΙ). Ειδική βαρύτητα θα πρέπει να δοθεί και στην προώθηση της νεοφυούς καινοτόμου επιχειρηματικότητας στη χώρα. Τα εκπαιδευτικά ιδρύματα θα πρέπει να αναβαθμίσουν το επίπεδο της παρεχόμενης γνώσης προς τα μελλοντικά στελέχη επιχειρήσεων μέσω ενός ενημερωμένου εκπαιδευτικού προσωπικού, το οποίο θα έχει γνώση της υπάρχουσας κατάστασης και θα μπορεί να αφουγκραστεί τις νέες απαιτήσεις ώστε να τους προετοιμάσει για την αντιμετώπιση των προκλήσεων του παρόντος και ως ένα βαθμό και του μέλλοντος. Κάτι παραπάνω από απαραίτητη είναι και η επαφή με τη ψηφιακή εποχή καθώς είναι γνωστό ότι οι ελληνικές επιχειρήσεις χαρακτηρίζονται από το λεγόμενο "ψηφιακό έλλειμμα".
- Η δημιουργία υποδομών για την ενημέρωση και διάχυση των πληροφοριών στις ΜμΕ και την υποστήριξη των αναπτυξιακών τους αναγκών θεωρείται θέμα ουσιαστικής σημασίας καθώς το έλλειμμα πληροφόρησης και ενημέρωσης αποτελεί εμπόδιο στην όλη τους προσπάθειά να αντιμετωπίσουν την κρίση και να εισέλθουν σε τροχιά ανάπτυξης. Πέρα από τη δημιουργία νέων δομών ενημέρωσης χρειάζεται συνδυαστικά να συντονιστούν

και οι υπάρχουσες δομές. Ειδικότερα απαιτείται η αναβάθμιση των υπηρεσιών που παρατηρούν την επιχειρηματική πραγματικότητα και την αναλύουν μέσω στατιστικών δεδομένων, μέσω μελετών και των συμπερασμάτων που εξάγονται από αυτές αναφορικά με την εξέλιξη τους, την πορεία τους, τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν. Στα πλαίσια αυτής της προσπάθειας μπορούν να δημιουργηθούν δομές παροχής συμβουλευτικής καθοδήγησης σχετικά με την επιχειρηματικότητα, την καινοτόμα επιχειρηματικότητα, τη νεοφυή επιχειρηματικότητα, την εφαρμογή των ευρωπαϊκών πολιτικών αλλά και παροχής ψηφιακών υπηρεσιών, κυρίως σε θέματα αδειοδότησης.

- Βελτίωση Υποδομών Ποιότητας (Τυποποίηση, Διαπίστευση, Μετρολογία, Πιστοποίηση, Εργαστηριακές Δοκιμές) και Πνευματικής Ιδιοκτησίας αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες που συντελούν στην συμμόρφωση των προϊόντων προς τις ευρωπαϊκές και διεθνείς προδιαγραφές και πρότυπα για την ελεύθερη κυκλοφορία των προϊόντων στην ευρωπαϊκή και διεθνή αγορά. Οι ελληνικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις συναντούν σημαντικές δυσκολίες στην προσπάθειά τους να πιστοποιήσουν και να ελέγξουν τα προϊόντα τους, γεγονός που επηρεάζει αρνητικά την ανταγωνιστικότητά τους και παρακωλύει την εξωστρέφειά τους. Το πρόβλημα εντοπίζεται στην ελλιπή γνώση των ελληνικών ΜμΕ αναφορικά με τη χρήση των προτύπων για την τεκμηρίωση της συμμόρφωσης των προϊόντων τους, τις δοκιμές και τους ελέγχους που πρέπει να πραγματοποιήσουν, όπως και για την πιστοποίησή τους προς την ευρωπαϊκή νομοθεσία, αλλά και τη νομοθεσία των άλλων κρατών στα οποία εξάγουν. Προς την κατεύθυνση βελτίωσης αυτής της αδυναμίας θα πρέπει το Εθνικό Σύστημα Ποιότητας-ΕΣΥΠ, το οποίο αποτελεί τον εθνικό φορέα της χώρας στα θέματα Τυποποίησης, Διαπίστευσης, Μετρολογίας να διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στην ενημέρωση των ΜμΕ για τα ζητήματα αυτά. Επίσης και ο Οργανισμός Βιομηχανικής Ιδιοκτησίας-ΟΒΙ, που είναι ο εθνικός φορέας για την κατοχύρωση των εφευρέσεων και την καταχώρηση των βιομηχανικών σχεδίων και υποδειγμάτων καθώς επίσης για θέματα τεχνολογικής πληροφόρησης και μεταφοράς τεχνολογίας, είναι απαραίτητο να συμμετάσχει στην προσπάθεια ενημέρωσης και πληροφόρησης των ΜμΕ στα θέματα αυτά, και όπου παρίσταται ανάγκη να παρεμβαίνει με τη μορφή εξειδικευμένης συμβουλευτικής για την ικανοποίηση των αναγκών των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.
- Εκσυγχρονισμός της εσωτερικής οργάνωσης και λειτουργίας των επιχειρήσεων μέσω της μέσω της ανάπτυξης του ανθρώπινου δυναμικού όσο και της βελτίωσης των σχέσεων με τους πελάτες και τους προμηθευτές. Η Ελλάδα στο κομμάτι αυτό κατατάσσεται στις

τελευταίες θέσεις (17η από συνολικά 20 χώρες) αναφορικά με την μέγιστη δυνατή αξιοποίηση της Διοίκησης Επιχειρησιακής Απόδοσης (ΔΕΑ). Η μη υιοθέτηση σύγχρονων και αποδοτικών συστημάτων επιχειρησιακής διοίκησης έχει αρνητικές επιπτώσεις και σε ευρύτερο επίπεδο, σε αυτό της συνόλικης προσπάθειας αναβάθμισης και ανασυγκρότησης της οικονομικής ζωής της χώρας.

- Προσπάθεια βελτίωσης της πτωχευτικής διαδικασίας, με την έννοια της απλούστευσης και της συντόμευσης αυτής, ειδικά για τους μη δολίως πτωχευθέντες επιχειρηματίες. Είναι απαραίτητο να γίνουν βήματα προς αυτή την κατεύθυνση, με την ανάληψη πρωτοβουλιών για την διευθέτηση των κόκκινων δανείων καθώς είναι πολλές οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις που χρειάζονται μία δεύτερη ευκαιρία, ειδικά αν λάβουμε υπόψη πόσες είναι αυτές που ασφυκτιούν την περίοδο της κρίσης. Είναι χαρακτηριστικό ότι η κρίση αφήνει πίσω της περί τα 100 δις ευρώ μη εξυπηρετούμενα δάνεια εκ των οποίων τα μισά είναι επιχειρηματικά. Πλέον τα 2/3 των επιχειρήσεων δυσκολεύονται να ανταπεξέλθουν στις καθημερινές τους υποχρεώσεις και τον 1/3 είναι στο κόκκινο. Εδώ συμβαίνει και το εξής παράδοξο, ενώ είναι δεδομένη και αποδεδειγμένη η δυσκολία που αντιμετωπίζουν, μόλις 200 επιχειρήσεις κήρυξαν πτώχευση το 2015. Οι υπόλοιπες δεκάδες χιλιάδες επιχειρήσεις ισορροπούν σε μία λεπτή κλωστή, καθώς ούτε βάζουν λουκέτο αλλά και ούτε αναπτύσσονται. Αντιθέτως συνεχίζουν να λειτουργούν μετά βίας, διαιωνίζοντας τις οφειλές τις οποίες είναι αμφίβολο εάν θα μπορέσουν ποτέ να εξοφλήσουν. Λαμβάνοντας υπόψη λοιπόν την υφιστάμενη κατάσταση θα πρέπει να γίνουν βήματα στρατηγικά για τη διαχείριση των κόκκινων δανείων μέσω ενός συνεκτικού πλαισίου που θα συνδέει όλες τις διαδρομές ευγίανσης και πτώχευσης μίας επιχείρησης με διακριτά στάδια. Θα πρέπει επίσης να αναπτυχθούν θεσμικά και τεχνικά εργαλεία επαναφοράς των επιχειρήσεων σε οικονομική δραστηριότητα, είτε με τη μορφή επαναλειτουργίας, είτε συνενώσεων και συγχωνεύσεων, είτε με την πλήρη τελική εκκαθάριση τους. Γενικά είναι απαραίτητη η απλούστευση των οικείων διαδικασιών, προκειμένου να μην χάνεται η επιχειρηματική αξία, να γίνονται γρήγορα οι μεταβιβάσεις και γιατί όχι ο μη δολίως πτωχεύσας επιχειρηματίας να μπορέσει μελλοντικά να δραστηριοποιηθεί εκ νέου.
- Ορισμένες ακόμη πρωτοβουλίες που θα μπορούσαν να λάβουν χώρα και να ενισχύσουν τη θέση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων είναι η αξιοποίηση των Δημοσίων Συμβάσεων ως ένα αναπτυξιακό εργαλείο. Η δημιουργία ενός πλαισίου που θα προβλέπει την πιστοποίηση των τεχνικών επαγγελματιών. Η εκλογίκευση και σύντμηση των διαδικασιών για την αναζήτηση τυχόν ποινικών ευθυνών που βαραίνουν τυχόν τα χρέη. Επίσης

βοηθητική θα ήταν και η βελτίωση του πλαισίου που αφορά την οριστική διαγραφή ανείσπρακτων απαιτήσεων του δημοσίου, μιας και η συντριπτική πλειονότητα δεν είναι εισπράξιμη αφού προέρχεται από επιχειρήσεις στα όρια του λουκέτου. Είναι αναγκαία η διαγραφή οφειλών σε όλες τις διαδρομές του προπρωχευτικού και του πτωχευτικού δικαίου, εφόσον υπάρχουν αποδείξεις για την αδυναμία εξόφλησης. Η υιοθέτηση στρατηγικών μεγέθυνσης και όχι στρατηγικών προστασίας, όπως συνέβη για παράδειγμα στη Φινλανδία, όπου οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις με υψηλό δυναμικό ανάπτυξης εξυπηρετούνται από μία υπηρεσία μίας στάσης στο αντίστοιχο Υπουργείο Εμπορίου και Βιομηχανίας που διευθετεί όλα τα ζητήματα, όπως αδειοδότησης, χρηματοδότησης, επενδύσεων κ.α.

13. Πρώθηση του τομέα της υγείας

Κρίθηκε χρήσιμο να αναφερθεί ο τομέας της υγείας, λόγω του καθοριστικού ρόλου του στην ενίσχυση της οικονομικής ζωής. Ο τομέας της υγείας στη χώρα μας θα μελετηθεί τόσο από τη σκοπιά των δημόσιων δομών αλλά και από τη σκοπιά των ιδιωτικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον εν λόγω κλάδο. Στην Ελλάδα, παραδοσιακά το δημόσιο κυριαρχούσε στον τομέα της υγείας, γεγονός που αποδεικνύεται από την υποχρεωτικότητα της ασφάλισης για κάθε πολίτη για ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, όσο και από το δημόσιο χαρακτήρα της υγείας, ήτοι τη δυνατότητα που έχει κάθε πολίτης να απολαμβάνει ιατρικές υπηρεσίες σε δημόσιες δομές υπό την εγγύηση του κράτους και κυρίως λόγω της χρηματοδότησης αυτού του οικοδομήματος από την επιβαλλόμενη φορολογία. Ωστόσο παρά την έντονη παρουσία του δημοσίου, το εθνικό σύστημα υγείας εμφανίζει και έντονα στοιχεία ιδιωτικής δαπάνης και μάλιστα σε σχετικά υψηλά επίπεδα. Σύμφωνα με το ΚΕΠΕ (2013), οι ιδιωτικές δαπάνες αφορούσαν δομές υγείας, όπως κλινικές, νοσοκομεία, ιατρικά κέντρα, διαγνωστικά κέντρα, επαγγελματίες υγείας καθώς και σημαντική παρουσία στον κλάδο της φαρμακοβιομηχανίας, η οποία αδιαμφισβήτητα θεωρείται πολλά υποσχόμενος κλάδος για την εγχώρια ανάπτυξη.

Ο τομέας της υγείας κατά την περίοδο της κρίσης, επλήγη κυρίως λόγω της μείωσης των δημοσίων πόρων που προβλέπονταν για αυτήν. Σημειώθηκαν προσπάθειες προς την κατεύθυνση του εκσυγχρονισμού, στην αποδοτική λειτουργία του συστήματος της υγείας, προσπάθεια που δεν στέφθηκε με ιδιαίτερη επιτυχία, αν ληφθεί και υπόψη ο παράγοντας της μείωσης των εσόδων, λόγω της μεγάλης αύξησης της ανεργίας και της γενικότερης συρρίκνωσης των δαπανών. Η νέα αυτή δύσκολη κατάσταση που διαμορφώθηκε τα τελευταία έτη, επηρέασε αρνητικά και τις ιδιωτικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιήθηκαν

στον τομέα τόσο της υγείας όσο και του φαρμάκου, καταδεικνύοντας την ανάγκη για άμεσες αλλαγές και μεταρρυθμίσεις με στόχο την κάλυψη των απωλειών που βίωσαν αλλά και τη συνέχιση της εκσυγχρονιστικής προσπάθειας.

Ακολουθούν ορισμένες προτάσεις που αφορούν το εθνικό σύστημα υγείας:

- Πρωταρχικός στόχος θα πρέπει να αποτελέσει η ενίσχυση των υπηρεσιών υγείας σε πρωτοβάθμιο επίπεδο, προκειμένου οι πολίτες να έχουν πρόσβαση σε ιατρικές υπηρεσίες που χρειάζονται. Το μέτρο αυτό θα έχει διπλό όφελος, καθώς θα οδηγούσε και στην αποσυμφόρηση των λοιπών βαθμίδων της υγείας από πολλά περιστατικά, τα οποία απασχολούν το ιατρικό προσωπικό και το επιφορτίζουν ενώ θα μπορούσαν να τα διαχειριστούν σε πρότερο στάδιο και οι γιατροί να επικεντρωθούν σε σοβαρότερα περιστατικά.
- Στη βελτίωση του καθεστώτος διοίκησης στα νοσοκομεία με την προώθηση αλλαγών και μέτρων με στόχο την ενίσχυση της αξιοκρατίας, της διαφάνειας σε προμήθειες υλικών, σε σύστημα αξιολόγησης του προσωπικού όλων των βαθμίδων.
- Στην εφαρμογή νέων τεχνολογιών και ψηφιακών πλατφόρμων σε όλο το εύρος του υγειονομικού συστήματος, γεγονός που θα διευκόλυνε τόσο το έργο του ιατρικού και νοσηλευτικού προσωπικού, αλλά θα συνέβαλε και στη μείωση της γραφειοκρατίας, στην επίτευξη ιατρικών και διοικητικών διαδικασιών, με τελικό αποδέκτη τον ασθενή.
- Στον εξορθολογισμό της οργάνωσης του συστήματος υγείας, ήτοι συγχώνευση και ενοποίηση νοσοκομειακών μονάδων, όπου δεν υφίσταται προσωπικό, συμβάλλοντας με αυτόν τον τρόπο στην εξοικονόμηση πόρων, στην καλύτερη αξιοποίηση του διαθέσιμου εξοπλισμού και του ανθρώπινου δυναμικού,
- Στη συντήρηση αλλά και ίδρυση εξειδικευμένων μονάδων υγειονομικής περίθαλψης, όπως κέντρα επειγόντων περιστατικών, μονάδες χρόνιων νοσημάτων, υπηρεσιών ψυχικής υγείας και αποκατάστασης.
- Στην προώθηση μέτρων μείωσης της φαρμακευτικής δαπάνης, για παράδειγμα μέσω της ενίσχυσης της χρήσης γενοσήμων φαρμάκων.
- Στον εξορθολογισμό της αναλογίας μεταξύ ιατρών και νοσηλευτικού προσωπικού στο εθνικό σύστημα υγείας. Στην συσχέτιση ορισμένων ειδικοτήτων με τις ανάγκες του

νοσοκομείου, αλλά και δίνοντας έμφαση στην συγκράτηση του ιατρικού δυναμικού εντός της χώρας.

- Στην εξασφάλιση της εξολοκλήρου κάλυψης των δαπανών υγειονομικής περίθαλψης για το σύνολο του πληθυσμού, ακόμα και για εκείνους που αδυνατούν να ανταποκριθούν στις ασφαλιστικές τους υποχρεώσεις.
- Στην επικούριση του δημόσιου τομέα από τον ιδιωτικό ιδιαίτερα στις περιπτώσεις όπου ο δημόσιος τομέας αδυνατεί να ανταποκριθεί στις αυξημένες απαιτήσεις.
- Στην ενίσχυση της πρόσβασης στα φάρμακα μέσα από μια σειρά μεταρρυθμίσεων στο ισχύον καθεστώς (για παράδειγμα με τη θέσπιση νέου συστήματος τιμολόγησης).
- Στην επέκταση πρωτοβουλιών για τη θωράκιση της δημόσιας υγείας, όπως στην καταπολέμηση του AIDS/HIV, της χρήσης ναρκωτικών και αλκοόλ κ.ά.
- Στην επέκταση της παραγωγής και χρήσης των γενεσίμων φαρμάκων από την εγχώρια βιομηχανία.
- Στην προώθηση της παραγωγής ελληνικού φαρμάκου, είτε μέσω της υποστήριξης ερευνητικών πρωτοβουλιών, είτε μέσω της επανατοποθέτησης φαρμάκων, αλλά και στην αναβάθμιση και εκσυγχρονισμό του Ελληνικού Οργανισμού Φαρμάκου (ΕΟΦ) (βλ. εξειδικευμένο προσωπικό, κέντρο αξιολόγησης).
- Στην προώθηση ανοίγματος της παραγωγής και σε καλλυντικά σκευάσματα φαρμακευτικής και φυτικής προέλευσης, αξιοποιώντας τις μεγάλες δυνατότητες που προσφέρει η χώρα.
- Στην δημιουργία ενός δελεαστικού πλαισίου για τις φαρμακευτικές εταιρείες στο χώρο του φαρμάκου, που θα αποτελέσει κίνητρο για επενδύσεις, με ορίζοντα την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του ελληνικού φαρμάκου.
- Στην προώθηση της κλινικής έρευνας μέσω συνεργασιών μεταξύ Ελληνικών πανεπιστημίων και ερευνητικών φορέων.
- Στην ανάπτυξη κατάλληλων δομών για άτομα τρίτης ηλικίας καθώς και υπηρεσιών εξωνοσοκομειακής φροντίδας.

- Στην ανάπτυξη του ιατρικού τουρισμού, προσφέροντας διεθνώς ανταγωνιστικές υπηρεσίες σε εξειδικευμένα πεδία, όπως λουτροπόλεις, εκμεταλλεόμενοι συγκριτικά πλεονεκτήματα και χωρίς μεγάλες δαπάνες.
- Στην ενίσχυση του ΕΟΠΥΥ μέσω, αφενός, της διασφάλισης συνθηκών οικονομικής και διοικητικής αυτοτέλειας.

2.3. Συμπεράσματα

Σύμφωνα με όσα αναπτύχθηκαν ανωτέρω μπορούμε να πούμε ότι είναι πολλά τα πεδία στα οποία χωρεί να ληφθούν πρωτοβουλίες και μεταρρυθμίσεις προκειμένου να αποτελέσουν πυλώνα ανάπτυξης της χώρας και ένα όχημα εξόδου από την κρίση. Ειδικότερα, στο τομέα της αγοράς των προϊόντων και των υπηρεσιών είναι σαφές ότι πρέπει να ενισχυθεί η ανταγωνιστικότητα και να στηριχθεί η επιχειρηματική δράση με πρωτοβουλίες όπως η μείωση της γραφειοκρατίας, η επιβολή μέτρων που θα διευκολύνουν την έναρξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας, γεγονός που στην ουσία θα αποτελεί κίνητρο για την ανάληψη δράσης. Έμφαση θα πρέπει να δοθεί και στους τομείς των μεταφορών, της ενέργειας, των υποδομών, των επαγγελματιών και του λιανικού εμπορίου. Αναφορικά με την αγορά εργασίας, είναι αναγκαίο να υιοθετηθούν μέτρα που θα οδηγούν στην βελτίωση του εργασιακού περιβάλλοντος, όπως αυτό έχει διαμορφωθεί τα τελευταία έτη, με την ανεργία να σκαρφαλώνει σε δυσθεώρητα ύψη. Μέτρα θα πρέπει να ληφθούν εκτός από την αύξηση της απασχόλησης, για την αντιμετώπιση του φαινομένου τις "μαύρης" εργασίας, που πλέον έχει πάρει διαστάσεις μαστιγας, αλλά και γενικότερα για τη βελτίωση του εργασιακού τοπίου, με επιμέρους ρυθμίσεις για θέματα όπως η απολύσεις, οι συλλογικές διαπραγματεύσεις, το δικαίωμα στην απεργία, ο κατώτατος μισθός. Στον τομέα του χρηματοπιστωτικού συστήματος, πολλές μελέτες παρουσιάζουν σύγκλιση αναφορικά με την προτεραιότητα που θα πρέπει να δοθεί στη μείωση φαινομένων, όπως αυτό του απίστευτα μεγάλου αριθμού των μη εξυπηρετούμενων δανείων, αλλά και στη λήψη μέτρων στα πλαίσια εξυγίανσης μίας επιχείρησης ή ρύθμισης των επιμέρους διαδικασιών πτώχευσης με σκοπό την απλότητα και την ταχύτητα ολοκλήρωσης των διαδικασιών. Στο πεδίο της εκπαίδευσης έχει διαμορφωθεί συναίνεση, όπως προκύπτει από πολλές μελέτες που έχουν εκπονηθεί, ότι αλλαγές χωρούν και στις τρεις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Ενδεικτικά αναφέρουμε την ανάγκη στήριξης του θεσμού του ολοήμερου σχολείου στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, την βελτίωση των υποδομών και την προώθηση της τεχνολογικής εκπαίδευσης στην δεύτερη εκπαιδευτική βαθμίδα, ενώ στην τριτοβάθμια εκπαίδευση έμφαση θα πρέπει να δοθεί στην επέκταση της ουσιαστικής αυτοδιοίκησης των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων, στη στήριξη χρηματοδοτικά

της ερευνητικής προσπάθειας αυτών, αλλά και στην ανάγκη διασύνδεσης της παρεχόμενης γνώσης με τις ανάγκες της σύγχρονης αγοράς εργασίας. Άρρηκτα συνδεδεμένος με την εκπαίδευση οφείλει να είναι και ο τεχνολογικός εκσυγχρονισμός και η κινητροδότηση για έρευνα και καινοτομία. Είναι απαραίτητο να υπάρχει συνεχής συσχέτιση των ερευνητικών κέντρων με την αγορά εργασίας και τις προκλήσεις που αυτή παρουσιάζει. Χρήσιμη είναι και η προώθηση συνεργασίας μεταξύ των ερευνητικών φορέων. Προϋπόθεση βέβαια για όλα αυτά είναι η καλύτερη δυνατή αξιοποίηση των διαθέσιμων κοινοτικών πόρων. Στον τομέα των κλάδων στους οποίους η χώρα έχει συγκριτικό πλεονέκτημα και οι οποίοι είναι: α) Πρωτογενής Τομέας, β) Μεταποίηση, γ) Λιανικό και Χονδρικό Εμπόριο, δ) Τουρισμός, ε) Ενέργεια, στ) Περιβαλλοντική Βιομηχανία, ζ) Πληροφορική και Επικοινωνίες, η) Ναυτιλία, θα πρέπει να διαμορφωθεί ένα οργανωμένο σχέδιο στήριξης και ανάδειξης τους, καθώς προσφέρουν πολλαπλά και διαρκή οφέλη στην ελληνική οικονομία πάντα όμως λαμβάνοντας μέριμνα για την προστασία του περιβάλλοντος.

2.4 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Ελληνική Βιβλιογραφία:

- Γεωργακόπουλος, Θ, Λιανός Θ., Μπένος, Θ., Τσεκούρας, Γ., Χατζηπροκοπίου, Μ., και Χρήστου, Γ., (2002), "Εισαγωγή στην Πολιτική Οικονομία", Εκδόσεις Μπένου, Αθήνα.
- Γεωργόπουλος, Ν.(2013). "Στρατηγικό Μάνατζμεντ", Γ. Έκδοση, Εκδόσεις Μπένου Γ. Αθήνα.
- Γιαννέλης, Δ.- Παντελίδης, Π. (2014), "Εισαγωγή στην Οικονομική θεωρία". Πειραιάς.
- Γιαννίτσης Τάσος, Δενιόζος Δ., Καλογήρου Γ., Λυμπεράκη Α., Τραυλός Σ. (1993), "Βιομηχανική και Τεχνολογική Πολιτική Στην Ελλάδα", Θεμέλιο, Αθήνα, σελ. 131-184.
- Κατσέλη Λ. & Μαγουλά Χ. (2002), "Μακροοικονομική Ανάλυση και Ελληνική Οικονομία", Τυπωθήτω- Δαρδανός, Αθήνα.
- Μπιτζένης, Α. (2014). "Διεθνής Επιχειρηματικότητα & Επενδύσεις, Σύγχρονο Ελληνικό Επιχειρηματικό Περιβάλλον: Επιχειρηματικότητα, Ανεργία και Δείκτες Doing Business για την περίπτωση της Ελλάδας", Εκδόσεις Αθ. Σταμούλη, Αθήνα, 91-131.

- Μπιτζένης, Α. (2014). "Διεθνής Επιχειρηματικότητα & Επενδύσεις, Σύγχρονο Ελληνικό Επιχειρηματικό Περιβάλλον: Θεωρία Επιχειρηματικότητας και Καινοτομίας", Εκδόσεις Αθ. Σταμούλη, Αθήνα, 173-270.
- Μπιτζένης, Α. (2014). "Διεθνής Επιχειρηματικότητα & Επενδύσεις, Σύγχρονο Ελληνικό Επιχειρηματικό Περιβάλλον: Σκιώδης Οικονομία, Παραοικονομία, Αδήλωτη Εργασία, Διαφθορά, Φορολογική Ηθική, Φοροδιαφυγή, Εισφοροδιαφυγή και Προτεινόμενες Λύσεις", Εκδόσεις Αθ. Σταμούλη, Αθήνα, 275-343.
- Παπαδάκης, Β. (2007). "Στρατηγική των Επιχειρήσεων, Ελληνική και Διεθνής Εμπειρία, Μικροοικονομική- Μακροοικονομική", Έ Έκδοση, Εκδόσεις Μπένου Ε. Αθήνα. Gutenberg, Αθήνα.
- Πιτέλης, Χ., Αντωνάκης, Ν. (1998), "Διεθνής ανταγωνιστικότητα και Βιομηχανική Στρατηγική", 77^η έκδοση, Εκδόσεις Τυπωθήτω- Δαρδανός Γ. Αθήνα.
- Προδρομίδης, Κ. (2001), "Αρχές Οικονομικής Πολιτικής", Εκδόσεις Μπένου, Αθήνα.
- Φαφαλιού, Ε. και Πολέμης, Μ. (2016), "Σύγχρονα Θέματα Βιομηχανικής πολιτικής, Θεωρία και Μελέτες Περιπτώσεων: Βιομηχανική Πολιτική", Εκδόσεις Μπένου Ε., Αθήνα, 21-85.
- Φαφαλιού, Ε. και Πολέμης, Μ. (2016), "Σύγχρονα Θέματα Βιομηχανικής πολιτικής, Θεωρία και Μελέτες Περιπτώσεων: Πολιτική για επιχειρήσεις με έμφαση στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις", Εκδόσεις Μπένου Ε., Αθήνα, 279-323.
- Χασσίδ, Ι και Καραγιάννης Α., (1999), "Η επιχειρηματικότητα στην Ελληνική οικονομία: Οικονομική και κοινωνική προσέγγιση", Interbooks, Αθήνα.

ΜΕΛΕΤΕΣ- ΓΝΩΜΟΔΟΤΗΣΕΙΣ

- Βέττας Ν., Γατόπουλος Γ., Danchev S., Στρατόπουλος Γ., Αθανασιάδης Α., Βασιλειάδης Μ., Θωμαΐδου Φ., Κανελλοπούλου Σ., Μουστάκας Α., Πολυκάρπου Γ., "Συνταξιοδοτική Μεταρρύθμιση και Ανάπτυξη", IOBE (2019).
- Δαλέζιος Ν. (2015), "Τα Δυνατά Σημεία και οι Αδυναμίες της Ελληνικής Οικονομίας", Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στη Διοίκηση Επιχειρήσεων για Στελέχη.

- Ζούλοβιτς μ., Κολεβέντης Φ., Τσεμπερλίδης Ν., Γνώμη υπ' αριθμ. 308 "Η Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη: Προτεραιότητες και προκλήσεις αποτελεσματικής εφαρμογής", ΟΚΕ (2015ε).
- Ηλιόπουλος Η., Τσατήρης Γ., Σωτηρακόπουλος Β., Γνώμη υπ' αριθμ. 267 επί του σχ/ν "Ανασυγκρότηση Φορέων Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Κέντρα Αποκατάστασης, αναδιάρθρωση Ε.Σ.Υ. και άλλες διατάξεις", ΟΚΕ (2011λ).
- Ηλιόπουλος Η., Αμβραζής Γ., Δροσοπούλου Σ., Γνώμη υπ' αριθμ. 300 επί του σχ/ν "Διοικητικές Απλουστεύσεις - Καταργήσεις, Συγχωνεύσεις Νομικών Προσώπων και Υπηρεσιών του Δημόσιου Τομέα - Τροποποίηση διατάξεων Π.Δ. 318/1992 (Α 161) και λοιπές ρυθμίσεις", ΟΚΕ (2014α).
- Ηλιόπουλος Η., Τσατήρης Γ., Τσικρικάς Κ., Δροσοπούλου Δ., Γνώμη υπ' αριθμόν 305 επί του ΣΧ/Ν "Εκδημοκρατισμός της διοίκησης – Καταπολέμηση γραφειοκρατίας και ηλεκτρονική διακυβέρνηση – Αποκατάσταση αδικιών και άλλες διατάξεις", ΟΚΕ (2015β).
- Η χρηματοδότηση μέσω χρηματιστηριακής αγοράς και το νέο αναπτυξιακό πρότυπο της Ελλάδας, ΙΟΒΕ (2018).
- Ίκκος Α., Κουτσός Σ., "Η συμβολή του τουρισμού στην ελληνική οικονομία το 2017", ΣΕΤΕ (2019).
- Καρανίκας Γ., Κουτσιουμπέλης Σ., Παϊδας Ι., Τσιάμη Ι., Μπέκου Ε., Γνώμη 311 επί του Σχ/Ν "Εθνικό Μητρώο Επιτελικών Στελεχών Δημόσιας Διοίκησης, Βαθμολογική Διάρθρωση θέσεων, Συστήματα Αξιολόγησης, Προαγωγών και Επιλογής Προϊσταμένων (Διαφάνεια - Αξιοκρατία και Αποτελεσματικότητα της Δημόσιας Διοίκησης)", ΟΚΕ (2016β).
- Καρανίκας Γ., Τσατήρης Γ., Μπαρδάνη Ρ., Κάτσινα Σ., Σκιαδάς Κ., Γνώμη υπ' αριθμ. 314 επί του σχ/ν "Ενιαίο Σύστημα Κοινωνικής Ασφάλειας- Μεταρρύθμιση ασφαλιστικού-συνταξιοδοτικού συστήματος-Ρυθμίσεις φορολογίας εισοδήματος και τυχερών παιγνίων", ΟΚΕ (2016ε).
- Λιόλιος Ν., Λαναρά Ζ., Αμβραζή Γ., Ψαρουδάκη Ε., Γκουτζαμάνη Κ. και λοιποί, Γνώμη υπ' αριθμ. 208 "Τουρισμός και Περιβάλλον", ΟΚΕ (2008γ).
- Οικονομίδης Γ. και Τριαντόπουλος Χ, "Υπάρχει περιθώριο για κοινωνική συνεννόηση σε κρίσιμους τομείς οικονομικής και κοινωνικής δραστηριότητας;" Διανέοσις (2017).

- Πάλλης Θ., Βαγγέλας Γ., Αράπη Κ., Κλαδάκη Π., Παπαχρήστου Α., "Η Αναπτυξιακή Προοπτική της κρουαζιέρας στην Ελλάδα". Διανέοσις (2017).
- Παπαντωνίου Κ., Κοντογιάννη Λ., Κολεβέντης Φ., Λιόλιος Ν., Σωτηρακόπουλος Β., Τσατήρης Γ., και λοιποί, Γνώμη υπ αριθμ. 211 για την "Υγεία", ΟΚΕ (2009γ).
- Παπαντωνίου Κ., Ζούλοβιτς Ρ., Τσατήρης Γ., Κουτσιμπογιώργος Γ., Ηλιόπουλος Η., και λοιποί, Γνώμη υπ' αριθμ. 214 για τη "Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση", ΟΚΕ (2009ε).
- Πατσουράτη Β. Αθ. (1995), "Εμπόδια στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής βιομηχανίας", ΙΟΒΕ, Ειδικές Μελέτες, Αθήνα, σελ. 123-130.
- Σακελλαροπούλου Κ., Πικραμένος Μ., Συμεωνίδης Ι., Ανδρουλάκης Β., Νικολαΐδου Θ., Τσόγκας Λ., Αλικάκος Π., "Η Δικαιοσύνη στην Ελλάδα". Διανέοσις (2019).
- Σκορίνης Ν., Αντζινάς Ν., Παπαντωνίου Κ., Ηλιόπουλος Η., Σωτηρίου Ι., Γνώμη υπ' αριθμ. 209 για τη "Δημόσια Διοίκηση", ΟΚΕ (2008δ).
- Σκορίνης Ν., Ηλιόπουλος Η., Αρβανιτοζήσης Δ., Μπαρδάνη Ρ., Δροσοπούλου Σ., Γνώμη υπ' αριθμ. 263 επί του σχ/ν "Δομή, Λειτουργία, Διασφάλιση της ποιότητας των σπουδών και διεθνοποίηση των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων", ΟΚΕ (2011ι).
- Σκορίνης Ν., Βερνίκος Γ., Αμβραζής Γ., Συριόπουλος Π., Δροσοπούλου Σ., Γνώμη υπ' αριθμ. 288 επί του σχ/ν "Απλούστευση διαδικασιών για την ενίσχυση της τουριστικής επιχειρηματικότητας, αναδιοργάνωση του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού και λοιπές διατάξεις", ΟΚΕ (2013β).
- Σκορίνης Ν., Βερνίκος Γ., Αμβραζής, Συριόπουλος Π., Δροσοπούλου Σ., Γνώμη υπ' αριθμ. 291 επί του σχ/ν «Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό», ΟΚΕ (2013ε).
- Σκορίνης Ν., Συριόπουλος Π., Δροσοπούλου Σ., Γνώμη υπ' αριθμ. 307 "Η Αδήλωτη Εργασία και προτάσεις για την αντιμετώπισή της", ΟΚΕ (2015δ).
- Σκορίνης Ν., Κολεβέντης Φ., Σωτηρακόπουλος Β., Γνώμη υπ' αριθμ. 299 επί του σχ/ν "Πρωτοβάθμιο Εθνικό Δίκτυο Υγείας (Π.Ε.Δ.Υ.) και λοιπές διατάξεις", ΟΚΕ (2016α).
- Σπινέλλης Δ., Βασιλάκης Ν., Πουλούδη Ν., Τσούμα Ν., "Ηλεκτρονική διακυβέρνηση στην Ελλάδα: Επιτυχίες, προβλήματα και ο δρόμος προς τον ψηφιακό μετασχηματισμό". Διανέοσις (2018).

- Στεφάνου Ι., Γαζή Γ., Αποστολόπουλος Α., Γκουτζαμάνης Κ., Σωτηρίου Ι., Τσατήρης Γ., Γνώμη υπ' αριθμ. 212 για την "Τριτοβάθμια Εκπαίδευση", ΟΚΕ (2009δ).
- Στεφάνου Ι., Σκορίνης Ν., Ταυρής Φ., Πούπκος Ι., Σωτηρίου Ι., Γνώμη υπ' αριθμ. 255 επί του σχ/ν "Καταπολέμηση της φοροδιαφυγής, αναδιάρθρωση των φορολογικών υπηρεσιών και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Οικονομικών", ΟΚΕ (2011ε).
- Σχέδιο αξιολόγησης ΕΠΑΝΕΚ 2014-2020.
- Σωτηρόπουλος Δ., Χριστόπουλος Λ., "Πολυνομία, Κακονομία και Γραφειοκρατία στην Ελλάδα: Ανάλυση Αποτυχιών του Παρελθόντος και Προτάσεις Βελτιωτικών Παρεμβάσεων". Διανέοσις (2017).
- Τσακανίκας Α., Danchev S., Γιωτόπουλος Γ., Κόρρα Ε., Παύλου Γ., "Υιοθέτηση των ΤΠΕ και ψηφιακή ανάπτυξη στη Ελλάδα", ΙΟΒΕ (2014),
- Τσακανίκας Α., Σταυράκη Σ., Βαλαβανιώτη Ε., "Ετήσια Έκθεση Επιχειρηματικότητας 2017-2018: Λιγότερα νέα εγχειρήματα, βελτίωση στις προοπτικές απασχόλησης", ΙΟΒΕ (2018).
- Τσακλόγλου Π., Παγουλάτος Γ., Οικονομίδης Γ., Φιλιππόπουλος Α., Τριαντόπουλος Χ., "Ένα νέο αναπτυξιακό πρότυπο για την Ελληνική Οικονομία και η Μετάβαση σε αυτό". Διανέοσις (2016).
- Τσατήρης Γ., Συριόπουλος Π., Λυμβαίος Ι., Γνώμη υπ' αριθμ. 304 επί του σχ/ν "Ρυθμίσεις για τη Λήψη Άμεσων Μέτρων για την Αντιμετώπιση της Ανθρωπιστικής Κρίσης, την Οργάνωση της Κυβέρνησης και των Κυβερνητικών Οργάνων και Λοιπές Διατάξεις", ΟΚΕ (2015α).
- Τσατήρης Γ., Μπαρδάνη Ρ., Δροσοπούλου Σ., Σκορίνης Ν., Κολεβέντης Φ., Γκουτζαμάνης Κ., Γνώμη υπ' αριθμόν 306 επί του ΣΧ/Ν "Τροποποίηση διατάξεων του Νόμου 1876/1990 – Αποκατάσταση και αναμόρφωση του πλαισίου περί συλλογικών διαπραγματεύσεων, μεσολάβησης και διαιτησίας και άλλες διατάξεις", ΟΚΕ (2015γ).
- Φίλιππας Ν., Βαγιονής Ν., Αθανασίου Ε., Τσέκερης Θ., Τσούμα Α., Αθανασούλη Κ. και Λουποί, "Το Αναπτυξιακό Όραμα για την Ελλάδα του 2020: Προβλέψεις, προϋποθέσεις ανάπτυξης και μηχανισμοί χρηματοδότησης". ΚΕΠΕ (2013).

- Χριστοδουλάκης Ν., Νεκτάριος Μ., Θεοχάρης Χ., Αξιόγλου Χ., Κουρής Π., Συμεωνίδης Γ., "Έπανεκκίνηση της Ελληνικής οικονομίας: Πώς η μείωση των Φόρων, Εισφορών και Πλεονάσματος οδηγεί σε Ανάπτυξη, Απασχόληση και Βιώσιμο Χρέος". Διανέοσις (2018).

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Ernst & Young (EY), "Η φοροδιαφυγή στην Ελλάδα: Αιτίες, Έκταση και προτάσεις Καταπολέμησης της". Διανέοσις (2016).
- German Institute for Economic Research, DIW Econ, "Η έρευνα ως μοχλός ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας". Διανέοσις (2016)
- McKinsey & Company, "Greece 10 years ahead. Defining Greece 's new growth model and strategy", Ιούνιος 2012.
- Schwab, Klaus, Sala i Martin, Xavier: World Economic Forum, "Global Competitiveness Report 2017-2018", World Economic Forum, 9/2017.

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

- Βέργαδος Δ., "Να κάνουμε ότι απαιτείται για να γίνουμε μία οικονομία παραγωγής", άρθρο του στην "DEALNEWS", Δεκέμβριος 2018.
- Βέργαδος Δ., "Ανάπτυξη χωρίς μεταποίηση και επιχειρήσεις όλων των μεγεθών δεν γίνεται!", άρθρο στην εφημερίδα FREE SUNDAY, στις 22/07/2018.
- Μασουράκης Μιχάλης, "Μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις για μία πιο παραγωγική Ελλάδα", άρθρο του για την Real News , στις 23/12/2018.
- Μητσόπουλος Μ., "Ανάπτυξη χωρίς χρηματοδότηση δεν γίνεται!", άρθρο του που δημοσιεύτηκε στην τριμηνιαία επιστημονική έκδοση του Οικονομικού Επιμελητηρίου της Ελλάδας "ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ", Οκτ- Νοε-Δεκ 2018.
- Μπίτσιος Κ. "Πρέπει να σπάσουμε το μύθο ότι η Ελλάδα δεν παράγει", άρθρο του στην εφημερίδα ΤΟ ΒΗΜΑ της Κυριακής.

- Ξηρογιάννης Γ. "Επενδύσεις; Κάνε το όπως η Ευρώπη", στην εφημερίδα ΤΟ ΒΗΜΑ, στις 16/04/2018.
- Ξηρογιάννης Γ. "Χρειαζόμαστε δυναμικές μεσαίες και μικρές επιχειρήσεις", άρθρο του στο "Έθνος της Κυριακής, στις 24/03/2018.
- Ξηρογιάννης Γ. "Σχέδιο για 8000 περισσότερες μεσαίες και μικρές επιχειρήσεις". Άρθρο του στον Ελεύθερο τύπο, στις 10/03/2018.
- Ξηρογιάννης Γ. "Οι μεσαίες και μικρές επιχειρήσεις που θέλουμε", άρθρο του στη Ναυτεμπορική.
- Ξηρογιάννης Γ. και Μήτσος Γ. "Πώς δημιουργούμε ένα οδικό χάρτη ανάπτυξης των μεσαίων και μικρών επιχειρήσεων στην Ελλάδα, άρθρο τους στην εφημερίδα ΝΑΥΤΕΜΠΟΡΙΚΗ, στις 19/12/2017.
- Σκέρτσος Α., "Πώς θα μεγαλώσουν οι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις", άρθρο του στην εφημερίδα "Ελευθερος Τύπος της Κυριακής", στις 30/09/2018.
- Σκέρτσος Α., "Οι προϋποθέσεις για δυναμική και βιώσιμη ανάκαμψη της οικονομίας. Κρίσιμο διακύβευμα ο παραγωγικός μετασχηματισμός", άρθρο του στο "ΒΗΜΑ Της ΚΥΡΙΑΚΗΣ", στις 23/09/2018.
- Σκέρτσος Α., "Αναγκαία και εφικτή η υλοποίηση μίας συγκροτημένης βιομηχανικής πολιτικής", άρθρο του σε αφιέρωμα στην εφημερίδα "ΤΑ ΝΕΑ", Ιούλιος 2018.
- Σκέρτσος Α., "Γιατί χρειαζόμαστε έναν εθνικό στόχο για τη βιομηχανία", άρθρο του στην εφημερίδα Ελεύθερος Τύπος, στις 04/02/2018.
- Σκέρτσος Α., "Τα κλειδιά της ανάπτυξης", άρθρο του στην εφημερίδα REALNEWS, στις 14/01/2018.
- Σκέρτσος Α., "Κόκκινα δάνεια και πτωχευτικό δίκαιο: δεύτερη ευκαιρία ή αργός θάνατος;", άρθρο του στο Euro2day, στις 29/11/2017.
- Φέσσας Θ., "Εθνική ευθύνη η βελτίωση του επενδυτικού περιβάλλοντος", άρθρο του στην εφημερίδα "Εφημερίδα των Συντακτών – Αφιέρωμα ΔΕΘ", Σεπτέμβριος 2018.
- Φέσσας Θ., "Χρειαζόμαστε ριζική αλλαγή πολιτικής για να έρθουν περισσότερες επενδύσεις", άρθρο του στην εφημερίδα "Καθημερινή της Κυριακής", στις 26/08/2018.

- Φέσσας. Θ., "Πώς η Ελλάδα θα επανενταχθεί επί ίσοις όροις στην παγκόσμια οικονομία", άρθρο στην εφημερίδα "ΚΥΡΙΑΚΑΤΙΚΟ ΒΗΜΑ, στις 01/07/2018.
- Φέσσας Θ., "Χρειαζόμαστε μία ισχυρή βιομηχανία", άρθρο του στην εφημερίδα Η Εφημερίδα των συντακτών, στις 03/02/2018.
- Φέσσας Θ., "Να ξεριζώσουμε την ανασφάλεια από την Ελλάδα", συνέντευξή του στην εφημερίδα REALNEWS.

Ιστότοποι

- <https://sete.gr/>
- <http://www.dianeosis.org/>
- <http://www.iobe.gr/>
- <http://www.kepe.gr/>
- <http://www.mckinsey.com/>
- <http://www.oke.gr/>
- <http://www.sev.org.gr/>
- <http://www.weforum.org/>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑΣ

3.1. Εισαγωγή

Στο σημείο αυτό θεωρήθηκε αρκετά γόνιμο να παρουσιαστεί η περίπτωση της Πορτογαλίας ως παράδειγμα προς μίμηση στο μέτρο βέβαια του εφικτού, για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας αλλά και εν γένει για τη διαχείριση της οικονομικής κρίσης, που τόσο άρρηκτα συνδέεται με την βιομηχανία. Οι λόγοι μίας τέτοιας σύγκρισης είναι πολλοί, όπως το ότι ανήκουν και οι δύο χώρες στην περιφέρεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έχουν σχετικά παρόμοιο μέγεθος καθώς επίσης και το ότι και οι δύο χώρες απευθύνθηκαν σε εξωτερική βοήθεια προκειμένου να αντιμετωπίσουν την οικονομική κρίση λόγω υψηλού δημοσίου χρέους και ελλείματος ανταγωνιστικότητας, ήτοι εμπορικού ισοζυγίου. Το έλλειμμα στην ανταγωνιστικότητα, οι διαρθρωτικές αδυναμίες και η χαμηλή παραγωγική δύναμη αποτυπώνονται σε ένα έλλειμμα της τάξης του 11% και τις δύο χώρες. Παρά τις ομοιότητες τους, κατά τα λοιπά, ο τρόπος αντιμετώπισης που ακολουθήθηκε είναι εμφανώς διαφορετικός και με διαφορετική αποτελεσματικότητα. Παρόλο που η Ελλάδα και η Πορτογαλία υπήρξαν επί σειρά ετών οι δύο φτωχότερες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σήμερα η Πορτογαλία έχει να επιδείξει τεράστια πρόοδο αφήνοντας πολύ πίσω τη χώρα μας. Ήδη από το 2017 έχει σχεδόν ανακτήσει όλες τις προ κρίσης απώλειες της, με χαρακτηριστικά παραδείγματα τη συνεισφορά της μεταποίησης στην οικονομία (12,5% έναντι 9,4% της Ελλάδας) και τη μεγαλύτερη προστιθέμενη αξία των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (65,5 χιλ. ευρώ έναντι 52,7 χιλ. ευρώ μέση προστιθέμενη αξία).

3.2. Περιγραφή της κατάστασης της Πορτογαλίας που οδήγησε στην κρίση και τα μέτρα που ελήφθησαν

Για να γίνει περισσότερο κατανοητή η πρόοδος που έχει σημειωθεί πρέπει να γίνει αναφορά στην κατάσταση που επικρατούσε. Πορτογαλία και Ελλάδα χαρακτηρίζονταν από έλλειψη επενδυτικού ενδιαφέροντος σε βασικούς εμπορεύσιμους κλάδους, κωλίσια στην υλοποίηση νευραλγικών διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, αύξηση της εγχώριας ζήτησης, μείωση συμμετοχής των εμπορεύσιμων αγαθών στο ΑΕΠ, οδήγησαν σε πτώση των δεικτών ανταγωνιστικότητας. Και οι δύο χώρες υφίστανται πλήγμα στην ανταγωνιστικότητα τους σε διεθνές επίπεδο καθώς παράγουν πλέον μη εμπορεύσιμα προϊόντα και εισάγουν περισσότερο από ο,τι εξάγουν. Και στις δύο χώρες η απασχόληση ως ποσοστό του πληθυσμού

ήταν για πολλά χρόνια χαμηλότερος του μέσου όρου των υπολοίπων ευρωπαϊκών χωρών. Η Πορτογαλία ωστόσο διατηρεί την απασχόληση στη μεταποίηση πάνω από το μέσο όρο της ευρωζώνης, σε αντίθεση με την Ελλάδα. Σημαντική απόκλιση μεταξύ των δύο χωρών το γεγονός ότι η Πορτογαλία ανέκαθεν διατηρούσε τη μεταποιητική της βάση σε μεγαλύτερη ισχύ, με τη συνεχή δημιουργία προστιθέμενης αξίας και την απασχόληση μεγάλου μέρους του πληθυσμού σε αυτόν τον κλάδο. Αντίθετα στη χώρα μας, ακόμη δεν έχει χαρακτηριστεί μία ενιαία βιομηχανική πολιτική, με ό,τι αυτό συνεπάγεται για την ανταγωνιστικότητά της. Επίσης το υψηλό εργασιακό κόστος στην Πορτογαλία, την καθιστούσε λιγότερο ανταγωνιστική αναφορικά με τον εξαγωγικό ανταγωνισμό.

Και οι δύο χώρες δεν γινόταν να μην προσφύγουν σε πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής με διαφορετικά ωστόσο αποτελέσματα από τις αρχικά αισιόδοξες προβλέψεις. Στην Πορτογαλία άμεσα έγινε αντιληπτή η ανάγκη μίας συντονισμένης προσπάθειας από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς συμπεριλαμβανομένου και του πολιτικού συστήματος προκειμένου η προσπάθεια να στεφθεί με επιτυχία, πράγμα που έγινε καθώς αποχώρησε ένα χρόνο νωρίτερα από το πρόγραμμα. Στη χώρα μας ωστόσο, παρά τους αρχικούς σχεδιασμούς, στην πορεία διαπιστώθηκε απροθυμία και αντίσταση του πολιτικού συστήματος να προχωρήσει σε εκτέλεση των συμφωνηθέντων και ως εκ τούτου ακολούθησαν και άλλα δύο προγράμματα. Πλέον η Ελλάδα έχει μείνει πολύ πίσω καθώς η Πορτογαλία έχει αυξήσει τους εξαγωγικούς της ρυθμούς, έχει μειώσει τα ποσοστά της ανεργίας και έχει βελτιώσει κατά πολύ τις επιδόσεις της στην ανταγωνιστικότητα.

Ακολουθεί πίνακας (Πίνακας 3.1) που παρουσιάζει αριθμητικά την κατάσταση που επικρατεί σε Πορτογαλία και Ελλάδα σε ορισμένους βασικούς τομείς, όπως η απασχόληση, η άμεση και έμμεση φορολογία, ο δείκτης doing business και άλλοι, βοηθώντας να αποκτήσουμε μια σαφέστερη εικόνα για την κρίση και πώς αυτή επηρέασε βασικά μεγέθη στις υπό μελέτη χώρες.

Πίνακας 3.1: Βασικά μεγέθη για Ελλάδα και Πορτογαλία

Σύγκριση μεγεθών - δεικτών Ελλάδας & Πορτογαλίας						
	Ελλάδα		Πορτογαλία		Ε.Ε.-28	
	2007	2017	2007	2017	2007	2017
ΑΕΠ κατά κεφαλήν (τρέχ. πμερ, χιλ. €)	21,1	16,6	16,6	18,7	26,1	29,9
Απασχόληση (%)	65,8	57,8	72,5	73,4	69,8	72,2
ΑΠΑ μεταποίησης ως προς ΑΕΠ (%)	8,5	9,4	12,2	12,5	14,8	14,7
Απασχόληση μεταποίησης ως προς το σύνολο (%)	9,9	8,0	16,6	15,6	15,4	13,8
Εξαγωγές χωρίς καύσιμα (δισ. €)	16,1	19,9	36,6	51,1	1.167,8	1.779,9
Μέση ΑΠΑ ΜμΕ (€)	64.064 *	52.772	59.480 *	65.519	168.861 *	171.727
Μέση απασχόληση ΜμΕ	2,8 *	2,8	3,0 *	3,0	3,9 *	4,3
Doing Business	96η	67η	48η	29η		
Επιτόκιο δανείων επιχειρήσεων (%)	7,05	5,25	6,13	3,21		
Δημόσιο χρέος ως προς ΑΕΠ (%)	103,1	176,1	68,4	124,8	57,5	81,6
Άμεσοι φοροί ως προς ΑΕΠ (%)	8,4	10,4 **	9,2	10,3 **	13,4	13,3 **
Έμμεσοι φοροί ως προς ΑΕΠ (%)	12,7	17,3 **	14,5	14,9 **	13,1	13,6 **

* 2008 **2016

Πηγή: ΣΕΒ, SPECIAL Report Ελλάδα-Πορτογαλία, Νοέμβριος 2018

Ας επικεντρώσουμε τη συγκριτική μελέτη σε ορισμένους τομείς:

- Στον τομέα της εξωστρέφειας και της βιομηχανικής ανάπτυξης.

Ειδικότερα, η αύξηση των εξαγωγών αποτέλεσε εξαρχής πρώτο μέλημα της Πορτογαλίας και εν τέλει ήταν αυτές που τη βοήθησαν να εξέλθει από την κρίση. Αδιαμφισβήτητα η Πορτογαλία έχει γίνει πιο εξωστρεφής σε σχέση με την Ελλάδα, 55 δις. ευρώ το 2017 όταν στην Ελλάδα ήταν περί τα 29 δις. ευρώ, παρόλο που είχαν κοινή αφετηρία, δηλαδή ξεκίνησαν και οι δύο με αξιοπρόσεκτο έλλειμμα στο ισοζύγιο των εξωτερικών συναλλαγών. Το αποτέλεσμα αυτό προήλθε στη μεν Πορτογαλία αφενός από την αύξηση κατά 44,8% των εξαγωγών εντός των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (οι οποίες είθισται να ζητούν υψηλής προστιθέμενης αξίας αγαθά άρα και υψηλότερης τιμής) κατά τη χρονική περίοδο 2008-2017 και αφετέρου από την αύξηση των εισαγωγών κατά 7,3%, σε σχέση με την Ελλάδα που για την ίδια χρονική περίοδο περιορίστηκε στην υποχώρηση των εισαγωγών κατά 28,1% και ό,τι εξήγαγε ήταν προς τρίτες χώρες. Κατά τη διάρκεια της περιόδου κρίσης η Πορτογαλία επέλεξε να στηρίξει σταθερά τη βιομηχανική της βάση, επιλογή που απεδείχθη σωστή, καθώς παρουσίασε αύξηση στον τομέα των βιομηχανικών ειδών (μεταλλοβιομηχανία, κλωστοϋφαντουργία) που παραδοσιακά αποτελούσε ισχυρό χαρτί της οικονομίας της, σε προϊόντα μεταποίησης όπως είδη ένδυσης και υποδημάτων αλλά και σε μηχανήματα (όπως αυτοκίνητα, διάφορα μηχανήματα και εξαρτήματα). Επίσης κινήθηκε στρατηγικά ως προς το

τι θα εξήγαγε, επέλεξε να εξάγει αγαθά όχι μόνο διεθνώς εμπορεύσιμα αλλά και υψηλότερης προστιθέμενης αξίας, όπως αυτοκίνητα και μηχανήματα. Στους τομείς αυτούς και η Ελλάδα παλαιότερα, περί τη δεκαετία του 1960-1970 σημείωνε παραγωγική δραστηριότητα αλλά όχι πλεόν. Αντίθετα η Ελλάδα όχι μόνο δεν προτίμησε να αναβαθμίσει την ποιοτική σταθμη των εξαγόμενων αγαθών αλλά επιπλέον αποδυνάμωσε την παραγωγική της βάση. Ειδικότερα, για τον κλάδο της κλωστουφαντουργίας, παρόλο που η χώρα είναι ο μοναδικός παραγωγός βαμβακιού υψηλής ποιότητας εντός των ορίων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η εξαγωγή των βαμβακερών ενδυμάτων μειώθηκε. Δηλαδή όχι μόνο δεν αξιοποίησε το ανταγωνιστικό της πλεονέκτημα αλλά απεναντίας το υποβάθμισε η ίδια. Αιτίες αυτού του παράδοξου είναι μεταξύ άλλων, ο ειδικός φόρος κατανάλωσης και το υψηλό μη μισθολογικό κόστος, το υψηλό ενεργειακό κόστος (ειδικά σε εξαγωγές προϊόντων σιδήρου και χάλυβα). Ήδη από την αρχή της κρίσης, το έτος 2008, η Πορτογαλία εξήγαγε αγαθά αξίας 38,8 δις. ευρώ ενώ η Ελλάδα μετά βίας 21,3, δις. ευρώ. Επιπλέον, καταλυτική σημασία είχε και το γεγονός ότι η Πορτογαλία είχε εξαρχής προσηλωθεί στην βιώσιμη ανάπτυξη με στόχο την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και την παροχή κινήτρων στους επενδυτές, με αποτέλεσμα και οι επιχειρήσεις να αισθάνονται ασφάλεια και να τολμούν νέα επιχειρησιακά εγχειρήματα αλλά και οι επενδυτές να δείχνουν αμείωτο ενδιαφέρον. Από την άλλη πλευρά στη χώρα μας παρόλο που ήταν εμφανής ο περιορισμός και η συρρίκνωση της εγχώριας αγοράς, αντί αυτό να λειτουργήσει ως κινητήριο δύναμη για αναζήτηση νέων αγορών, εξαιτίας χρόνιων προβλημάτων, όπως η έλλειψη βιομηχανικής πολιτικής, η περιορισμένη χρηματοδότηση, η υψηλή φορολογία και άλλοι παράγοντες, να την καταπνίξουν και να την οδηγήσουν σε ασφυξία. Τέλος, απόκλιση υπάρχει και στο κομμάτι της απασχόλησης. Πιο συγκεκριμένα εν καιρώ κρίσης στην Ελλάδα θέσεις εργασίας χάνονται με πολύ μεγαλύτερο ρυθμό, κυρίως στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, στις οποίες θα έπρεπε να βασίζεται η χώρα για την ενίσχυση της εξωστρέφειας (31,7% έναντι 13,3% της Πορτογαλίας). Η Πορτογαλία διατηρώντας μία σταθερή παραγωγική βάση και υποστηρίζοντας την κατά τη διάρκεια της κρίσης και πάντοτε με εξαγωγικό προσανατολισμό πέτυχε να κρατήσει μία δυνατή βάση στην απασχόληση, που της επέτρεψε να εξέλθει νωρίτερα από την κρίση.

- Στον τομέα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

Η συνεισφορά των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στην οικονομία και των δύο χωρών είναι κάτι παραπάνω από μεγάλη. Πιο συγκεκριμένα, οι εν λόγω επιχειρήσεις συμμετέχουν σε ποσοστό 21,4% στο ελληνικό ΑΕΠ έναντι 27,4% στο ΑΕΠ της Πορτογαλίας. Σαφέστατα και στις δύο χώρες, αυτή η κατηγορία των επιχειρήσεων δέχθηκε ισχυρό πλήγμα κατά τη διάρκεια της

κρίσης, όπως αποδεικνύεται και από την υποχώρηση κατά 16% στη Ελλάδα και κατά 13% στην Πορτογαλία με ανάλογη μείωση και των απασχολούμενων σε αυτές, ωστόσο η κατάσταση φαίνεται πλέον να είναι διαφορετική στην Πορτογαλία. Η προστιθέμενη αξία των μικρομεσαίων επιχειρήσεων μειώθηκε μόλις κατά 4% και οι μεσαίες δείχνουν να διατηρούν το μέγεθος τους σταθερό, δυστυχώς όμως για τη χώρα μας τα πράγματα είχαν άλλη εξέλιξη, καθώς δεν έχουν ακόμη ανακάμψει σε επίπεδα προ κρίσης. Την τελευταία δεκαετία, στην Πορτογαλία οι μεσαίες, οι μικρές και οι πολύ μικρές επιχειρήσεις, έχουν παρουσιάσει σημάδια βελτίωσης εν αντιθέσει με την Ελλάδα, όπου όλα τα μεγέθη των επιχειρήσεων δείχνουν σημάδια υποχώρησης. Μάλιστα, επειδή στην Ελλάδα υπάρχει μεγάλος αριθμός πολύ μικρών επιχειρήσεων με ανάλογη παραγωγική δυναμική, αυτές οι επιχειρήσεις παράγουν χαμηλής προστιθέμενης αξίας αγαθά, της τάξης των 25 χιλ ευρώ ανά επιχείρηση. Σε συνδυασμό με την χαμηλή προστιθέμενη αξία, υφίσταται και η μεγάλη πτώση έντασης τεχνολογίας, της τάξης του 50% σε σχέση με τη μείωση της τάξης του μόλις 4% στην Πορτογαλία. Ένας άλλος βασικός παράγοντας είναι και η μεγάλη υποχώρηση της απασχόλησης στη χώρα μας εν αντιθέσει με την άνοδο του 6% στην Πορτογαλία. Ειδική μνεία αξίζει να γίνει και για την υπάρχουσα εξωστρέφεια καθώς και για τις προοπτικές των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στις δύο υπό μελέτη χώρες. Είναι αδιαμφισβήτητο, ότι η θέση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στην Ελλάδα επιβαρύνθηκε ακόμη περισσότερο και από την έλλειψη σταθερού χρηματοπιστωτικού συστήματος, που θα μπορούσε ανά πάσα στιγμή να χρηματοδοτήσει και να εγγυηθεί για την ασφάλεια των συναλλαγών. Το φαινόμενο αυτό επιτάχθηκε στις πιο εξωστρεφείς επιχειρήσεις, οι οποίες ως μέλη αλυσίδων αξίας, κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν απαιτήσεις τόσο πελατών, όσο και προμηθευτών, σε επίπεδο χρηματοδότησης και εγγυήσεων έναντι του επιχειρηματικού ελληνικού ρίσκου, οι οποίες δεν μπορούσαν να υποστηριχθούν από το ελληνικό τραπεζικό σύστημα δεδομένης της δύσκολης συγκυρίας που επικρατούσε. Έχει παρατηρηθεί ότι ναι μεν έχει σημειωθεί μία αύξηση στις πολύ μικρές επιχειρήσεις, η παραγωγικότητα τους όμως δεν επαρκεί για να αντιστρέψει το συνολικό κλίμα. Δηλαδή, υπάρχει άμεση συσχέτιση του μεγέθους μίας επιχείρησης με την αύξηση της παραγωγικότητας της και κατ'επέκταση με την οικονομική ανάπτυξη. Όσο περισσότερες μεσαίες επιχειρήσεις ιδρυθούν στην Ελλάδα, τόσο πιο γρήγορα θα φανούν τα πρώτα σημάδια οικονομικής ανάκαμψης. Σε πιο πρακτικό επίπεδο, ορισμένα μέτρα που εφήρμοσε η Πορτογαλία και απέδωσαν αποτελέσματα είναι η μείωση της φορολογίας, η υιοθέτηση από το αντίστοιχο ΕΣΠΑ της ενίσχυσης όχι μέσω συνεχούς επιχορήγησης αλλά μέσω ενός συστήματος άτοκου δανεισμού των επιχειρήσεων, που τους ακολουθεί σε όλα τα

στάδια της επιχειρηματικής δραστηριότητας τους και είναι σε άμεση συσχέτιση με την επίτευξη των στόχων και την ολοκλήρωση της επένδυσης.

- Στον τομέα της επενδυτικής ανταγωνιστικότητας και των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων.

Στον συγκεκριμένο τομέα μελέτης η αφετηρία μεταξύ των υπό εξέταση χωρών είναι παρόμοια και εδώ ωστόσο η εξέλιξη είναι διαφορετική εις βάρος της Ελλάδας. Ειδικότερα σχετικά με το κομμάτι των επενδύσεων, η έλλειψη αποφασιστικότητας και συντονισμού στέρξαν από τη χώρα μας τη δυναμική αύξησης των εγχώριων αλλά και των διεθνών επενδύσεων. Ενδεικτικό είναι ότι στην Ελλάδα μετά το 2008, σχετικά στην έναρξη της κρίσης οι επενδύσεις σημείωσαν μείωση της τάξης του 59% συγκριτικά με την Πορτογαλία, όπου οι επενδύσεις υποχώρησαν κατά 23%. Με το πέρασ των ετών, η κατάσταση δυστυχώς έχει χειροτερέψει. Η τόσο μεγάλη απόκλιση ανάμεσα στις δύο χώρες, οφείλεται αρχικά στο γεγονός ότι η Πορτογαλία συνειδητοποίησε εξαρχής ότι για να διατηρηθούν και σταδιακά να αυξηθούν οι επενδύσεις θα πρέπει να διασφαλιστεί ένα κλίμα εμπιστοσύνης των επενδυτών και της αγοράς εν γένει. Για το λόγο αυτό και η όλη μεταρρυθμιστική προσπάθεια που σημειώθηκε έγινε με κεντρικό γνώμονα αυτή τη διαπίστωση. Δεν αμφισβητήθηκε καθόλου ότι θα έπρεπε να γίνουν ριζικές μεταρρυθμίσεις για την επίλυση χρόνιων προβλημάτων, όπως το προβληματικό επιχειρηματικό περιβάλλον, η αργή και αναποτελεσματική δικαιοσύνη, η χαμηλή παραγωγικότητα. Ήδη από το 2010 αυτή η πολιτική φαίνεται να αποδίδει καρπούς με τη βελτίωση της θέσης της Πορτογαλίας στους διεθνείς δείκτες ανταγωνιστικότητας. Από την άλλη πλευρά στην Ελλάδα, η όποια προσπάθεια έχει σημειωθεί είχε αποσπασματικό χαρακτήρα με αποτέλεσμα να μην έχει παρατηρηθεί βελτίωση σε ορισμένα σημεία αλλά όχι ικανή να βελτιώσει τη συνολική εικόνα, με την απόσταση από τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες σε πολλούς δείκτες ανταγωνιστικότητας να αυξάνεται. Σύμφωνα με την Έκθεση του Παγκόσμιου Οικονομικού Φόρουμ του έτους 2017/2018, η Ελλάδα κατέχει την 57^η θέση στην παγκόσμια κατάταξη σε σύνολο 137 χωρών, έναντι της 34^{ης} θέσης που καταλαμβάνει η Πορτογαλία. Η κατάταξη της Ελλάδας σε όλους τους επιμέρους δείκτες ανταγωνιστικότητας είναι χαμηλότερη σε σχέση με την Πορτογαλία, ενδεικτικά αναφέρουμε τον κλάδο των υποδομών όπου στην Ελλάδα είναι εμφανής η καθυστέρηση υλοποίησης σημαντικών έργων εξαιτίας της γενικότερης ανασφάλειας που χαρακτήριζε τη χώρα και τη καταστροφική κατάρρευση των επενδύσεων, την ίδια ώρα που στην Πορτογαλία σημειώνεται σημαντική πρόοδος, τον κλάδο της αγοράς εργασίας και αυτόν της αποτελεσματικότητας των προϊόντων, στους οποίους η Πορτογαλία κατάφερε εν μέσω κρίσης τη σύγκλιση της με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Η βελτίωση της λοιπόν κυρίως την τελευταία πενταετία σε εξαιρετικά σημαντικούς

δείκτες, την οδήγησαν κατ'επέκταση και σε βελτίωση της θέσης της και σε δείκτες όπως αυτόν την τεχνολογικής ετοιμότητας, της καινοτομίας και της εξέλιξης των επιχειρήσεων. Εξαιρετικά σημαντική απόφαση και αποτελεσματική ήταν η απλοποίηση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος στην Πορτογαλία με την υιοθέτηση πρακτικών όπως 1-in/1-out με αποτέλεσμα τη μείωση διοικητικών εμποδίων που δυσκολεύουν την επιβίωση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Επιπλέον, τα μέγιστα συνέβαλε η τακτική να εξετάζεται κάθε νέο ρυθμιστικό μέτρο εάν θα υιοθετηθεί ή όχι με το κατά πόσον θα επιβαρύνει τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Εάν θεωρηθεί πιθανά δυσβάσταχτο τότε εφαρμόζεται προνομιακή μεταχείριση είτε με τη μορφή μίας μεταβατικής περιόδου προσαρμοστικότητας είτε ακόμη και με τη μορφή προσωρινής εξαίρεσης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων από το πεδίο εφαρμογής τους. Σε πιο πρακτικό επίπεδο η Πορτογαλία εφήρμοσε ορισμένες πρωτοβουλίες που απεδείχθησαν ιδιαίτερα βοηθητικές, όπως το πρόγραμμα Simplificar, το οποίο είναι στην ουσία ένα πρόγραμμα διοικητικού εκσυγχρονισμού της νομοθεσίας, με πρακτικές όπως το "only one principle", "one-in, one-out", το οποίο εποπτεύεται από το Διυπουργικό Δίκτυο Διοικητικού Εκσυγχρονισμού. Επίσης, έχει υιοθετήσει το πρόγραμμα "Simplex + 2016 and 2017" με σκοπό την απλοποίηση των νομοθετικών και διοικητικών ρυθμίσεων για τη βελτίωση των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνίας μέσω παρεμβάσεων, όπως απουλοποίηση εγγράφων, μείωση της γραφειοκρατίας, απλοποίηση αδειοδοτικού πλαισίου για τη βιομηχανία. Στα πλαίσια αυτού του προγράμματος θεσπίστηκε και εξειδικευμένη κεντρική αδειοδοτική και επενδυτική επιτροπή για την διευκόλυνση και την ολοκλήρωση των επενδύσεων και την άρση τυχόν αδικαιολόγητων εμποδίων.

Συμπερασματικά, κατά την κρίσιμη περίοδο 2008-2017 ενώ στην Ελλάδα η κατάσταση θα μπορούσε να χαρακτηριστεί πολύ εύθραυστη ακόμη και οριακή, στην Πορτογαλία η σταθερή τάση και η αποφυγή κλυδωνισμών που σημειώθηκε καθ' όλο το χρονικό αυτό διάστημα, της εξασφάλισε μία θέση πιο κοντά στους ευρωπαϊκούς μέσους όρους. Οι προσπάθειες που προαναφέρθηκαν είχαν σαν αποτέλεσμα η Πορτογαλία να εποπτεύεται από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας μέχρι το 2016 ενώ η Ελλάδα μέχρι το 2060.

- Στον τομέα της χρηματοδότησης του ιδιωτικού τομέα

Σε αυτό το υπό εξέταση πεδίο προκύπτει και εδώ μεγάλη απόκλιση μεταξύ των δύο χωρών. Συγκεκριμένα, στην Ελλάδα από την αρχή της κρίσης δεν επιλέχθηκε να αξιοποιηθεί καταλλήλως για χρηματοδότηση του ιδιωτικού τομέα η πρόσβαση που είχε η χώρα σε μεγάλα κεφάλαια άνω των 28 δις ευρώ. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα όλη τη διάρκεια της κρίσης ο ελληνικός ιδιωτικός τομέας να μη έχει καθόλου πρόσβαση στη χρηματοδότηση ή η όποια

πρόσβαση καταφέρει να έχει να μην είναι με ανταγωνιστικούς όρους της αγοράς. Στην πράξη, αυτό αποδεικνύεται από την σχεδόν μηδαμινή επιθυμία των ελληνικών μικρομεσαίων επιχειρήσεων να μπου στην διαδικασία δανεισμού από τράπεζες, καθώς προδίκαζαν την άρνηση αυτών. Από την άλλη πλευρά στην Πορτογαλία η δυσκολία της χρηματοδότησης της ιδιωτικής πρωτοβουλίας δεν χαρακτηρίζεται από την ίδια δυσκολία ούτε από τα τόσα πολλά εμπόδια. Ο πορτογαλικός ιδιωτικός τομέας έχει τη δυνατότητα να ανταγωνίζεται στα πλαίσια της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς αλλά χωρίς να στερείται τη δυνατότητα χρηματοδότησης. Βασικό ρόλο στην θετική αυτή εξέλιξη διαδραμάτισε το γεγονός ότι το αντίστοιχο ΕΣΠΑ της Πορτογαλίας δεν παρείχε βοήθεια μέσω των επιχορηγήσεων, όπως δηλαδή συμβαίνει στην Ελλάδα, αλλά μέσω του άτοκου δανεισμού των επιχειρήσεων και της σταδιακής επίτευξης των αρχικά τιθέμενων στόχων τους. Δηλαδή η χρηματοδότηση είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ολοκλήρωση της επένδυσης. Μάλιστα οι Πορτογάλοι πήγαν τη σκέψη τους ακόμη παραπέρα και στις περιπτώσεις που η χρηματοδότηση στάθηκε δύσκολη εξαιτίας είτε της έλλειψης ρευστότητας είτε λόγω χρεών των επιχειρήσεων, το εμπόδιο ξεπεράστηκε με τη θέσπιση δημόσιων συστημάτων πιστώσεων και εγγυήσεων και σε περιπτώσεις που συνέβαιναν καθυστερήσεις πληρωμών από την πλευρά των επιχειρήσεων, η θέση τους διευκολύνονταν από τα ελάχιστα επιτόκια που ενεργοποιούνταν για αυτές τις περιπτώσεις. Επίσης στην Πορτογαλία συνέβη και ένα ακόμη γεγονός, ότι το κόστος χρήματος αποτέλεσε ανασταλτικό παράγοντα για τη ανταγωνιστικότητα μέχρι το 2012, καθώς έκτοτε η απόκλιση από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο υποχωρεί και μάλιστα σχετικά γρήγορα (περίπου στο 2,8%) έναντι του 5% της Ελλάδας.

- Φορολογία

Στο πεδίο της φορολογίας από τη συγκριτική μελέτη μεταξύ των δύο χωρών, προκύπτει ότι ναι μεν και οι δύο χώρες μπορούν να χαρακτηριστούν ως χώρες με υψηλή φορολογία, ωστόσο το μείγμα των φορολογικών συντελεστών διαφοροποιείται, επηρεάζοντας και τη συνολική εικόνα. Ειδικότερα, στην Ελλάδα τα επιχειρηματικά κέρδη φορολογούνται με υψηλότερο συντελεστή για την πλειοψηφία των επιχειρήσεων, στην Πορτογαλία επιπλέον φορολογούνται τα μερίσματα που διανέμονται, όπως επίσης επιβάλλεται και στα εισοδήματα των φυσικών προσώπων εισφορά. Τα ανωτέρω στοιχεία οδηγούν στο αρχικό συμπέρασμα της ομοιομορφίας του φορολογικού τοπίου, το οποίο όμως ανατρέπεται αν αναλογιστούμε τα χαμηλά επίπεδα, στα οποία κυμαίνονται τα δημόσια έσοδα από τη φορολογία των νομικών προσώπων.

Αναφορικά με την φορολογία των φυσικών προσώπων, αν και επικρατεί ομοιότητα στο κομμάτι των φορολογικών συντελεστών, οι δύο χώρες διαφέρουν ως προς το ότι στην Ελλάδα το αφορολόγητο είναι οριζόντιο και υψηλό, ενώ στην Πορτογαλία είναι μεν υψηλό, αλλά προβλέπεται και πραγματική – όχι μόνο συμβολική- πίστωση φόρου για κάθε εξαρτώμενο τέκνο ή άτομο μεγάλης ηλικίας.

Οι ανωτέρω διευκολύνσεις, σε συνδυασμό με τη χαμηλότερη ασφαλιστική επιβάρυνση που ισχύει στην Πορτογαλία, δημιουργεί ένα πιο ευνοϊκό κλίμα, καθώς με δεδομένη τη σταδιακή αντιμετώπιση της ανεργίας, η μέση οικογένεια επιβαρύνεται αισθητά πολύ λιγότερο σε σχέση με τη μέση ελληνική οικογένεια.

Αναφορικά με τη φορολογική δικαιοσύνη, αξίζει να αναφεθεί ότι στην Πορτογαλία η εφαρμογή μίας σειράς μέτρων, όπως το γεγονός ότι οι επιχειρήσεις και κυρίως οι μικρομεσαίες, δεν υποχρεώνονται να καταβάλλουν ΦΠΑ, με την έκδοση τιμολογίου αλλά στο τελικό στάδιο με την εξόφληση ή την παράδοση (ευνοϊκό μέτρο που συναντάται και σε άλλα κράτη, όπως το Λουξεμβούργο), όπως επίσης το μέτρο των χαμηλών μη ανακτήσιμων φόρων, δημιουργεί ένα διάχυτο κλίμα δικαιοσύνης με άμεσα ορατά αποτελέσματα. Οι προαναφερθείσες μάλιστα πρακτικές έχουν λάβει διθυραμβικές κριτικές από του ΔΝΤ.

- Στον τομέα της αγοράς εργασίας

Ενδιαφέρον παρουσιάζει μία παρουσίαση του εργασιακού περιβάλλοντος που επικρατεί τα τελευταία χρόνια στην Πορτογαλία. Στην χώρα εφαρμόστηκε το 2011 μία τριμερής συμφωνία μεταξύ εργοδοτών- εργαζομένων- κυβέρνησης, η οποία αφορούσε τη ρύθμιση των μισθών και εν γένει των εργασιακών σχέσεων σε άμεση συνάρτηση της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας. Η εργασιακή πραγματικότητα στην προς σύγκριση χώρα, χαρακτηρίζεται από χαμηλό κατώτατο μισθό, με δειδωλές σταδιακές αυξήσεις τα έτη 2014, , το 2016, 2017, και το 2018 , οποίος είναι χαμηλότερος από τον αντίστοιχο ελληνικό κατώτατο, παρόλο που το κατακεφαλήν ΑΕΠ της πορτογαλίας είναι 10% πιο υψηλό από αυτόν της Ελλάδας. Αξιοσημείωτο είναι ότι το Διεθνές Γραφείο Εργασίας, παρά το χαμηλό επίπεδο στο οποίο κινείται ο κατώτατος μισθός, εφιστά την προσοχή στην παρακολούθηση των συνεπειών που ενδεχομένως να έχει στην απασχόληση και δη των νέων , καθώς αν συγκριθεί με το μέσο μισθό, θεωρείται για τα δεδομένα της πορτογαλίας υψηλός. Με τον τρόπο αυτό επιθυμεί να εξασφαλίσει ότι περαιτέρω σταδιακή αύξηση δεν θα έχει αρνητικό αντίκτυπο στο σύνολο της απασχόλησης.

Με το πέρασμα των ετών πλέον η Πορτογαλία έχει καταφέρει να έχει κατά κεφαλήν εισόδημα υψηλότερο από τον αντίστοιχο της Ελλάδας, κατώτατο μισθό κατώτερο από τον ελληνικό αλλά καταλήγει ο τελικά διαθέσιμος μισθός που φτάνει στον εργαζόμενο να είναι υψηλότερος, καθώς οι ασφαλιστικές εισφορές είναι αισθητά χαμηλότερες. Επιπλέον η επιλογή της πορτογαλικής κυβέρνησης να αναστείλει προσωρινά για χρονικό διάστημα 18 μηνών, το μέτρο της λήξης των συλλογικών συμβάσεων, το οποίο επιβλήθηκε λόγω των μνημονίων, είχε θετικές συνέπειες.

Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι οι επιλογές και τα μέτρα στα οποία προβαίνει η κυβέρνηση της Πορτογαλίας γίνονται κατόπιν μελέτης, καθώς πρόκειται για μία χώρα με ανοικτή οικονομία αλλά σε μικρό μέγεθος, η οποία πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεκτική ώστε να μην πλήττεται η ανταγωνιστικότητά της.

3.3 Συμπεράσματα:

Από την συγκριτική επισκόπηση που προηγήθηκε ανωτέρω, μπορούμε να συνοψίσουμε ότι παρόλο που οι δύο χώρες είχαν την ίδια αφετηρία, βρισκόμενες και οι δύο σε προβληματική θέση, ο δρόμος που επέλεξε να ακολουθήσει η καθεμία στη συνέχεια ήταν σε πολλά σημεία διαφορετικός και ως εκ τούτου τις οδήγησε και σε διαφορετικό αποτέλεσμα. Στην Ελλάδα, επιλέχθηκε ένας πιο αποσπασματικός τρόπος αντιμετώπισης της κρίσης σε αντίθεση με την Πορτογαλία όπου εξαρχής υπήρχε συμφωνία για ευρεία συναίνεση. Από την αρχή έγινε δεκτό ότι νευραλγική σημασία έχει η ενίσχυση της μεταποιητικής βάσης κάθε χώρας, η ενίσχυση της παραγωγής και κατ' επέκταση και η αύξηση των εξαγωγών. Καθ' όλη τη διάρκεια της κρίσης στην Πορτογαλία όλες οι προσπάθειες που σημειώθηκαν ήταν με στόχο την ενίσχυση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, μέσω της προώθησης της ένταξης τους σε αλυσίδες συνεργασίας τόσο εγχώριες όσο και διεθνείς. Με την ανάπτυξη των συνεργατικών σχημάτων θα μπορούσαν οι επιχειρήσεις να γίνουν περισσότερο ανταγωνιστικές και να διεκδικήσουν μεγαλύτερο μερίδιο στις διεθνείς αγορές. Ήταν ανέκαθεν δεδομένη η σύνδεση της παραγωγής με την εκπαίδευση και την καινοτομία. Επιλέχθηκε οι επενδύσεις να προσανατολιστούν στην παραγωγή προϊόντων μεγάλης προστιθέμενης αξίας, προκειμένου να μπορούν να εξαχθούν.

Στην Πορτογαλία έγινε σαφές ότι η καλλιέργεια ενός κλίματος ασφάλειας και εμπιστοσύνης τόσο στο εσωτερικό της αλλά και προς το εξωτερικό, θα απέδιδε τα μέγιστα για την αντιμετώπιση της κρίσης, αποδεικνύοντας πως μία μικρή χώρα μπορεί με τις σωστές

στρατηγικές επιλογές να αντιστρέψει υπέρ της μία εξαιρετικά δυσοίωνη κατάσταση. Ίσως θα μπορούσαμε και εμείς να διδαχθούμε από ένα τέτοιο επιτυχημένο παράδειγμα.

3.4 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΡΙΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Ελληνόγλωσση

- Μασουράκης Μ., Μητσόπουλος Μ., Πρίντσιπας Θ., Special Report: Ελλάδα- Πορτογαλία, ΣΕΒ (2018), Τεύχος 35.
- Μητσός Μ., "Πώς η εξωστρέφεια έσωσε την Πορτογαλία: Μία δημογραφική έρευνα της διαΝΕΟσις για τη θεαματική- και ταχύτατη – έξοδο της Πορτογαλίας από την οικονομική κρίση", Διανέοσις (2018).

Ξενόγλωσση

- Berrigan J., Weiss P., Kuhnert S., "Ex Post Evaluation of the Economic Adjustment Programme, Portugal, 2011-2014". European Commission (2014).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΣΥΝΟΛΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ- ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΕΡΕΥΝΑ

4.1. ΣΥΝΟΛΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στα πλαίσια της παρούσας εργασίας έγινε μία προσπάθεια να προσεγγίσουμε το θέμα της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής βιομηχανίας, της κατάστασης που επικρατεί και πιο συγκεκριμένα των αδυναμιών που τη χαρακτηρίζουν και τους τρόπους με τους οποίους μπορούν να ξεπεραστούν οι υπάρχουσες δυσκολίες και να μπει η χώρα ξανά σε τροχιά ανάπτυξης. Συνεπώς αυτή η προσέγγιση επιχειρήθηκε με βάση ορισμένους κοινώς αποδεκτούς δείκτες ανταγωνιστικότητας, οι οποίοι αφορούν τους θεσμούς, τις υποδομές, τις τεχνολογίες Πληροφορίας και Ενημέρωσης και το Μακροοικονομικό περιβάλλον μίας χώρας, έως τις αγορές (προϊόντων και εργασίας), το οικονομικό σύστημα και το μέγεθος της αγοράς μέχρι τις δεξιότητες του ανθρώπινου δυναμικού και το απεριόριστο ή όχι περιβάλλον καινοτομίας, τόσο του υπάρχοντος όσο και της δυναμικής της εξέλιξής του. Μόνο μέσα από την εξονυχιστική παρατήρηση και αποκωδικοποίηση της επικρατούσας κατάστασης θα μπορέσει να γίνει αντιληπτό σε ποια σημεία υστερεί μία χώρα και σε ποια έχει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα.

Ειδικότερα θα μπορούν πλέον οι εμπλεκόμενοι φορείς κατόπιν της καταγραφής των προβληματικών τομέων να προχωρήσουν σε ένα ουσιαστικό και γόνιμο διάλογο, με μόνο στόχο να καταστρωθεί ένα ρεαλιστικό και μακροπρόθεσμο σχέδιο που θα μπορέσει να εγγυηθεί την έξοδο της χώρας από την κρίση. Οι πρωτοβουλίες και τα διορθωτικά μέτρα που απαιτείται να ληφθούν και μάλιστα το συντομότερο δυνατόν, εκτείνονται σε ένα ευρύ φάσμα από την αγορά προϊόντων και υπηρεσιών, όπου η ενίσχυση της επιχειρηματικής πρωτοβουλίας και η τόνωση της επιχειρηματικής δραστηριότητας αποτελούν προτεραιότητα. Η στήριξη των τομέων της ενέργειας, των υποδομών, των μεταφορών και του λιανικού εμπορίου, έχουν καίρια σημασία για την επανάκαμψη της οικονομίας. Ειδική μνεία θα πρέπει να γίνει και στα μέτρα στην αγορά εργασίας, με πρωτεύοντα την αύξηση της απασχόλησης, την πάταξη του φαινομένου της αδήλωτης εργασίας, που αποτελεί πάγια πρακτική τα τελευταία έτη και γενικότερα τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας, όπου συγκαταλέγονται μεταξύ άλλων η ενίσχυση των συλλογικών διαπραγματεύσεων, η αύξηση του κατώτατου μισθού, οι αλλαγές στο καθεστώς των απολύσεων. Επίσης είναι απαραίτητο να δοθεί έμφαση και στην αντιμετώπιση του τεράστιου όγκου των μη εξυπηρετούμενων δανείων (κόκκινων

δανείων), στη ρύθμιση των διαδικασιών πτώχευσης αλλά και εξυγίανσης μίας επιχείρησης με στόχο την απλοποίηση και επιτάχυνση των διαδικασιών.

Ένα άλλο εξίσου σημαντικό πεδίο λήψης δραστικών μέτρων, είναι και ο τομέας της εκπαίδευσης σε όλες τις βαθμίδες, με ιδιαίτερη μνεία σε θέματα όπως η βελτίωση των υποδομών, η είσοδος και η εδραίωση της τεχνολογίας ως εκπαιδευτικό εργαλείο τόσο στη δευτεροβάθμια όσο και στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Επιπλέον, θα πρέπει να δοθεί προσοχή στο καθεστώς λειτουργίας των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων με έμφαση στην δυνατότητα αυτοδιοίκησης των πανεπιστημίων, τον τεχνολογικό εκσυγχρονισμό τους, ο οποίος θα διευκολύνει την έρευνα και την καινοτομία, την εξασφάλιση διασύνδεσης της παρεχόμενης γνώσης με το σύγχρονο εργασιακό περιβάλλον και τις αυξημένες απαιτήσεις της αγοράς εργασίας οι οποίες συνεχώς πολλαπλασιάζονται. Νευραλγικής σημασίας είναι και η προώθηση συνεργασίας μεταξύ των ερευνητικών φορέων. Προϋπόθεση βέβαια για όλα αυτά είναι η αξιοποίηση των διαθέσιμων κοινοτικών πόρων με τον βέλτιστο δυνατό τρόπο. Η ανάγκη διαμόρφωσης ενός καλά οργανωμένου σχεδίου με αντικειμενική διάσταση για την προώθηση και ανάδειξη των κλάδων στους οποίους η χώρα έχει αδιαμφισβήτητο συγκριτικό πλεονέκτημα και οι οποίοι είναι: α) Πρωτογενής Τομέας, β) Μεταποίηση, γ) Λιανικό και Χονδρικό Εμπόριο, δ) Τουρισμός, ε) Ενέργεια, στ) Περιβαλλοντική Βιομηχανία, ζ) Πληροφορική και Επικοινωνίες, η) Ναυτιλία, θα πρέπει να αποτελεί πυλώνα του σχεδίου ανάπτυξης της χώρας καθώς πολλαπλά και διαρκή είναι τα οφέλη στην ελληνική οικονομία πάντα όμως λαμβάνοντας μέριμνα για την προστασία του περιβάλλοντος.

Τέλος επιχειρήθηκε μία συγκριτική μελέτη μεταξύ της Ελλάδας και της Πορτογαλίας, δύο χώρες που είχαν την ίδια αφετηρία, βρισκόμενες και οι δύο σε δυσχερή θέση με την οικονομική κρίση να επεκτείνεται και σε πολιτική και σε κοινωνική ακόμη και σε ηθική κρίση. Ο δρόμος που επέλεξε να ακολουθήσει η καθεμία στη συνέχεια διέφερε σε πολλά σημεία και ως εκ τούτου τις οδήγησε και σε διαφορετικό αποτέλεσμα. Βασική διαφορά που για πολλούς διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο είναι ότι στην Ελλάδα, επιλέχθηκε ένας πιο αποσπασματικός τρόπος αντιμετώπισης και διαχείρισης της κρίσης εν αντιθέσει με την Πορτογαλία όπου εξαρχής υπήρξε συμφωνία για ευρεία συναίνεση. Από την αρχή έγινε δεκτό ότι καθοριστική σημασία έχει η στήριξη και τόνωση της μεταποιητικής βάσης κάθε χώρας, η ενίσχυση της παραγωγής και κατ' επέκταση και η αύξηση των εξαγωγών. Σε όλη τη διάρκεια της κρίσης στην Πορτογαλία όλες οι προσπάθειες που σημειώθηκαν ήταν με στόχο την τόνωση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και την κινητροδότηση για την ένταξη τους σε αλυσίδες συνεργασίας τόσο εγχώριες όσο και διεθνείς. Με την ανάπτυξη τέτοιων συνεργατικών

σχημάτων θα μπορούσαν οι επιχειρήσεις να καταστούν περισσότερο ανταγωνιστικές και να διεκδικήσουν μεγαλύτερο μερίδιο στις διεθνείς αγορές. Στην Πορτογαλία επίσης βασική σκέψη που αποτέλεσε και τον οδηγό ήταν η διασύνδεση της παραγωγής με την εκπαίδευση και την καινοτομία. Επιλέχθηκε λόγω αυτού, οι επενδύσεις να προσανατολιστούν στην παραγωγή προϊόντων/ υπηρεσιών μεγάλης προστιθέμενης αξίας, προκειμένου να μπορούν να εξαχθούν, ως πιο ανταγωνιστικές και ελκυστικές. Τέλος στην Πορτογαλία έγινε σαφές ότι η καλλιέργεια ενός κλίματος ασφάλειας και εμπιστοσύνης, εσωτερικής προς του πολίτες και τους εγχώριους φορείς αλλά και προς το εξωτερικό, επενδυτές και εταιρούς, θα απέδιδε τα μέγιστα για την αντιμετώπιση της κρίσης, αποδεικνύοντας πώς μία μικρή χώρα μπορεί με τις ορθές στρατηγικές επιλογές να αντιστρέψει υπέρ της μία εξαιρετικά δυσοίωνη κατάσταση. Μέσω αυτής της σύγκρισης ίσως θα μπορούσε και η Ελλάδα να υιοθετήσει ορισμένες επιτυχημένες πρακτικές, προσαρμόζοντας τις στην ελληνική πραγματικότητα, επιτυγχάνοντας κατ' αυτόν τον τρόπο να εξέλθει από την κρίση.

4.2 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΕΡΕΥΝΑ

Από την ανάλυση που προηγήθηκε στα πλαίσια της παρούσας διπλωματικής εργασίας, οδηγηθήκαμε σε πολλά συμπεράσματα, τα οποία μπορούν να αποτελέσουν αφορμή για περαιτέρω μελλοντική έρευνα. Τα σημαντικότερα εξ' αυτών είναι τα κάτωθι:

- Ενίσχυση της εξωστρέφειας της χώρας και της προσέλκυσης άμεσων ξένων επενδύσεων.
- Μείωση της ανώφελης γραφειοκρατίας.
- Ενίσχυση και στήριξη της καινοτομίας, ως απαραίτητο εργαλείο εξέλιξης και ανάπτυξης. Είναι απαραίτητη τόσο στον τομέα της εκπαίδευσης, προκειμένου να εξοικειωθούν οι νέες γενιές όσο και στον τομέα των επιχειρήσεων, με σκοπό να μπορούν να συμβαδίζουν με τις εξελίξεις και να γίνονται περισσότερο ανταγωνιστικές.
- Ενίσχυση των υποδομών αλλά και του τομέα της ενέργειας.
- Μεταβολή του τοπίου των εργασιακών σχέσεων, με μείωση του υψηλού ποσοστού ανεργίας, κινητροδότηση για την πάταξη του φαινομένου της μαύρης εργασίας, αύξηση του κατώτατου μισθού, στήριξη του δικαιώματος της απεργίας.
- Ουσιαστική λήψη δέσμης μέτρων για την οριστική αντιμετώπιση του τεράστιου όγκου των μη εξυπηρετούμενων δανείων.

- Προώθηση του θεσμού του "διαχειριστή αφερεγγυότητας" για την αποτελεσματικότερη διαχείριση των μη εξυπηρετούμενων δανείων.
- Απλούστευση και επίσπευση των διαδικασιών πτώχευσης "προβληματικών" επιχειρήσεων.
- Προώθηση των συνεργατικών σχημάτων μεταξύ εγχώριων και ξένων επιχειρήσεων.
- Στήριξη της εκπαίδευσης όλων των βαθμίδων και εκσυγχρονισμό αυτής, προκειμένου να διαμορφώσει καλλιεργημένες γενιές, ικανές να αντιμετωπίσουν τις απαιτήσεις του μέλλοντος.
- Διασύνδεση της παρεχόμενης γνώσης με τις απαιτήσεις της σύγχρονης αγοράς εργασίας.
- Προώθηση των κλάδων στους οποίους η χώρα έχει συγκριτικό πλεονέκτημα, όπως ο τουρισμός, η μεταποίηση, ο πρωτογενής τομέας, κλάδοι που με την κατάλληλη στρατηγική μπορούν να αποδώσουν τα μέγιστα στην αύξηση του ΑΕΠ και εν γένει στην ενίσχυση της οικονομίας.
- Αποτελεσματική αντιμετώπιση του φαινομένου της φοροδιαφυγής με την αυστηροποίηση ελέγχων και μέτρων συμμόρφωσης.
- Δικαιότερο σύστημα επιβολής φόρων, με πρόβλεψη διαφόρων συντελεστών αναλόγως με τη φοροδοτική ικανότητα κάθε πολίτη.
- Φορολογική ελάφρυνση της επιχειρηματικής δραστηριότητας και απλοποίηση του φορολογικού συστήματος, ώστε να αποτελέσει πόλος έλξης τόσο για τις ξένες επιχειρήσεις όσο και για την προώθηση της εγχώριας επιχειρηματικότητας.
- Αναμόρφωση του δικαστικού συστήματος με πρωτοβουλίες όπως ο διορισμός περισσότερων δικαστικών λειτουργών, η καλύτερη κατανομή των υποθέσεων ανά δικαστήριο, προώθηση της τεχνολογίας σε όλα τα στάδια απονομή δικαιοσύνης, εκσυγχρονισμό της παρέχόμενης στους δικαστές γνώσης.
- Βελτίωση της λειτουργίας της δημόσιας διοίκησης με πρωτοβουλίες, όπως η καλύτερη κατανομή αρμοδιοτήτων, η στοχευμένη πρόσληψη ή/και μετακίνηση του ανθρώπινου δυναμικού αξιοποιώντας τα προσόντα και τις ικανότητες κάθε εργαζομένου. Κινητροδότηση και ανταμοιβή του συνεπούς εργαζόμενου.

4.3 ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Βέττας Ν., Γατόπουλος Γ., Danchev S., Στρατόπουλος Γ., Αθανασιάδης Α., Βασιλειάδης Μ., Θωμαΐδου Φ., Κανελλοπούλου Σ., Μουστάκας Α., Πολυκάρπου Γ., "Συνταξιοδοτική Μεταρρύθμιση και Ανάπτυξη", IOBE (2019).
- Γεωργακόπουλος, Θ, Λιανός Θ., Μπένος, Θ., Τσεκούρας, Γ., Χατζηπροκοπίου, Μ., και Χρήστου, Γ., (2002), "Εισαγωγή στην Πολιτική Οικονομία", Εκδόσεις Μπένου, Αθήνα.
- Γεωργόπουλος, Ν.(2013). "Στρατηγικό Μάνατζμεντ". Γ. Έκδοση, Εκδόσεις Μπένου Γ. Αθήνα.
- Γιαννέλης, Δ.- Παντελίδης, Π. (2014), "Εισαγωγή στην Οικονομική Θεωρία". Πειραιάς.
- Γιαννίτσης Τάσος, Δεنيόζος Δ., Καλογήρου Γ., Λυμπεράκη Α., Τραυλός Σ. (1993), "Βιομηχανική και Τεχνολογική Πολιτική Στην Ελλάδα", Θεμέλιο, Αθήνα, σελ. 131-184.
- Δαλέζιος Ν. (2015), "Τα Δυνατά Σημεία και οι Αδυναμίες της Ελληνικής Οικονομίας", Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στη Διοίκηση Επιχειρήσεων για Στελέχη.
- Ζούλοβιτς μ., Κολεβέντης Φ., Τσεμπερλίδης Ν., Γνώμη υπ' αριθμ. 308 "Η Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη: Προτεραιότητες και προκλήσεις αποτελεσματικής εφαρμογής", ΟΚΕ (2015ε).
- Ηλιόπουλος Η., Τσατήρης Γ., Σωτηρακόπουλος Β., Γνώμη υπ' αριθμ. 267 επί του σχ/ν "Ανασυγκρότηση Φορέων Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Κέντρα Αποκατάστασης, αναδιάρθρωση Ε.Σ.Υ. και άλλες διατάξεις", ΟΚΕ (2011λ).
- Ηλιόπουλος Η., Αμβραζής Γ., Δροσοπούλου Σ., Γνώμη υπ' αριθμ. 300 επί του σχ/ν "Διοικητικές Απλουστεύσεις - Καταργήσεις, Συγχωνεύσεις Νομικών Προσώπων και Υπηρεσιών του Δημόσιου Τομέα - Τροποποίηση διατάξεων Π.Δ. 318/1992 (Α 161) και λοιπές ρυθμίσεις", ΟΚΕ (2014α).
- Ηλιόπουλος Η., Τσατήρης Γ., Τσικρικάς Κ., Δροσοπούλου Δ., Γνώμη υπ' αριθμόν 305 επί του ΣΧ/Ν "Εκδημοκρατισμός της διοίκησης – Καταπολέμηση γραφειοκρατίας και ηλεκτρονική διακυβέρνηση – Αποκατάσταση αδικιών και άλλες διατάξεις", ΟΚΕ (2015β).

- Η χρηματοδότηση μέσω χρηματιστηριακής αγοράς και το νέο αναπτυξιακό πρότυπο της Ελλάδας, IOBE (2018).
- Ίκκος Α., Κουτσός Σ., "Η συμβολή του τουρισμού στην ελληνική οικονομία το 2017", ΣΕΤΕ (2019).
- Καρανίκας Γ., Κουτσιουμπέλης Σ., Παϊδας Ι., Τσιάμη Ι., Μπέκου Ε., Γνώμη 311 επί του Σχ/Ν "Εθνικό Μητρώο Επιτελικών Στελεχών Δημόσιας Διοίκησης, Βαθμολογική Διάρθρωση θέσεων, Συστήματα Αξιολόγησης, Προαγωγών και Επιλογής Προϊσταμένων (Διαφάνεια - Αξιοκρατία και Αποτελεσματικότητα της Δημόσιας Διοίκησης)", ΟΚΕ (2016β).
- Καρανίκας Γ., Τσατήρης Γ., Μπαρδάνη Ρ., Κάτσινα Σ., Σκιαδάς Κ., Γνώμη υπ' αριθμ. 314 επί του σχ/ν "Ενιαίο Σύστημα Κοινωνικής Ασφάλειας- Μεταρρύθμιση ασφαλιστικού-συνταξιοδοτικού συστήματος-Ρυθμίσεις φορολογίας εισοδήματος και τυχερών παιγνίων", ΟΚΕ (2016ε).
- Κατσέλη Α. & Μαγουλά Χ. (2002), "Μακροοικονομική Ανάλυση και Ελληνική Οικονομία", Τυπωθήτω- Δαρδανός, Αθήνα.
- Λιόλιος Ν., Λαναρά Ζ., Αμβραζή Γ., Ψαρουδάκη Ε., Γκουτζαμάνη Κ. και λοιποί, Γνώμη υπ' αριθμ. 208 "Τουρισμός και Περιβάλλον", ΟΚΕ (2008γ).
- Μασουράκης Μ., Μητσόπουλος Μ., Πρίντσιπας Θ., Special Report: Ελλάδα- Πορτογαλία, ΣΕΒ (2018), Τεύχος 35.
- Μητσός Μ., "Πώς η εξωστρέφεια έσωσε την Πορτογαλία: Μία δημογραφική έρευνα της διαΝΕΟσις για τη θεαματική- και ταχύτατη – έξοδο της Πορτογαλίας από την οικονομική κρίση", Διανέοσις (2018).
- Μπιτζένης, Α. (2014). "Διεθνής Επιχειρηματικότητα & Επενδύσεις, Σύγχρονο Ελληνικό Επιχειρηματικό Περιβάλλον", Εκδόσεις Αθ. Σταμούλη, Αθήνα.
- Οικονομίδης Γ. και Τριαντόπουλος Χ, "Υπάρχει περιθώριο για κοινωνική συνεννόηση σε κρίσιμους τομείς οικονομικής και κοινωνικής δραστηριότητας;" Διανέοσις (2017).
- Πάλλης Θ., Βαγγέλας Γ., Αράπη Κ., Κλαδάκη Π., Παπαχρήστου Α., "Η Αναπτυξιακή Προοπτική της κρουαζιέρας στην Ελλάδα". Διανέοσις (2017).

- Παπαδάκης, Β. (2007). "Στρατηγική των Επιχειρήσεων, Ελληνική και Διεθνής Εμπειρία, Μικροοικονομική- Μακροοικονομική", Έκδοση, Εκδόσεις Μπένου Ε. Αθήνα. Gutenberg, Αθήνα.
- Παπαντωνίου Κ., Κοντογιάννη Λ., Κολεβέντης Φ., Λιόλιος Ν., Σωτηρακόπουλος Β., Τσατήρης Γ., και λοιποί, Γνώμη υπ αριθμ. 211 για την "Υγεία", ΟΚΕ (2009γ).
- Παπαντωνίου Κ., Ζούλοβιτς Ρ., Τσατήρης Γ., Κουτσιμπογιώργος Γ., Ηλιόπουλος Η., και λοιποί, Γνώμη υπ' αριθμ. 214 για τη "Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση", ΟΚΕ (2009ε).
- Πατσουράτη Β. Αθ. (1995), "Εμπόδια στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής βιομηχανίας", ΙΟΒΕ, Ειδικές Μελέτες, Αθήνα, σελ. 123-130.
- Πιτέλης, Χ., Αντωνάκης, Ν. (1998). "Διεθνής ανταγωνιστικότητα και Βιομηχανική Στρατηγική", 77^η έκδοση, Εκδόσεις Τυπωθήτω- Δαρδανός Γ. Αθήνα.
- Προδρομίδης, Κ. (2001), "Αρχές Οικονομικής Πολιτικής", Εκδόσεις Μπένου, Αθήνα.
- Σακελλαροπούλου Κ., Πικραμένος Μ., Συμεωνίδης Ι., Ανδρουλάκης Β., Νικολαΐδου Θ., Τσόγκας Λ., Αλικάκος Π., "Η Δικαιοσύνη στην Ελλάδα". Διανέοσις (2019).
- Σκορίνης Ν., Αντζινάς Ν., Παπαντωνίου Κ., Ηλιόπουλος Η., Σωτηρίου Ι., Γνώμη υπ' αριθμ. 209 για τη "Δημόσια Διοίκηση", ΟΚΕ (2008δ).
- Σκορίνης Ν., Ηλιόπουλος Η., Αρβανιτοζήσης Δ., Μπαρδάνη Ρ., Δροσοπούλου Σ., Γνώμη υπ' αριθμ. 263 επί του σχ/ν "Δομή, Λειτουργία, Διασφάλιση της ποιότητας των σπουδών και διεθνοποίηση των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων", ΟΚΕ (2011ι).
- Σκορίνης Ν., Βερνίκος Γ., Αμβραζής Γ., Συριόπουλος Π., Δροσοπούλου Σ., Γνώμη υπ' αριθμ. 288 επί του σχ/ν "Απλούστευση διαδικασιών για την ενίσχυση της τουριστικής επιχειρηματικότητας, αναδιοργάνωση του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού και λοιπές διατάξεις", ΟΚΕ (2013β).
- Σκορίνης Ν., Βερνίκος Γ., Αμβραζής, Συριόπουλος Π., Δροσοπούλου Σ., Γνώμη υπ' αριθμ. 291 επί του σχ/ν «Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό», ΟΚΕ (2013ε).
- Σκορίνης Ν., Συριόπουλος Π., Δροσοπούλου Σ., Γνώμη υπ' αριθμ. 307 "Η Αδήλωτη Εργασία και προτάσεις για την αντιμετώπισή της", ΟΚΕ (2015δ).

- Σκορίνης Ν., Κολεβέντης Φ., Σωτηρακόπουλος Β., Γνώμη υπ' αριθμ. 299 επί του σχ/ν "Πρωτοβάθμιο Εθνικό Δίκτυο Υγείας (Π.Ε.Δ.Υ.) και λοιπές διατάξεις", ΟΚΕ (2016α).
- Σπινέλλης Δ., Βασιλάκης Ν., Πουλούδη Ν., Τσούμα Ν., "Ηλεκτρονική διακυβέρνηση στην Ελλάδα: Επιτυχίες, προβλήματα και ο δρόμος προς τον ψηφιακό μετασχηματισμό". Διανέοσις (2018).
- Στεφάνου Ι., Γαζή Γ., Αποστολόπουλος Α., Γκουτζαμάνης Κ., Σωτηρίου Ι., Τσατήρης Γ., Γνώμη υπ' αριθμ. 212 για την "Τριτοβάθμια Εκπαίδευση", ΟΚΕ (2009δ).
- Στεφάνου Ι., Σκορίνης Ν., Ταυρής Φ., Πούπκος Ι., Σωτηρίου Ι., Γνώμη υπ' αριθμ. 255 επί του σχ/ν "Καταπολέμηση της φοροδιαφυγής, αναδιάρθρωση των φορολογικών υπηρεσιών και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Οικονομικών", ΟΚΕ (2011ε).
- Σχέδιο αξιολόγησης ΕΠΑΝΕΚ 2014-2020.
- Σωτηρόπουλος Δ., Χριστόπουλος Λ., "Πολυνομία, Κακονομία και Γραφειοκρατία στην Ελλάδα: Ανάλυση Αποτυχιών του Παρελθόντος και Προτάσεις Βελτιωτικών Παρεμβάσεων". Διανέοσις (2017).
- Τσακανίκας Α., Danchev S., Γιωτόπουλος Γ., Κόρρα Ε., Παύλου Γ., "Υιοθέτηση των ΤΠΕ και ψηφιακή ανάπτυξη στη Ελλάδα", ΙΟΒΕ (2014),
- Τσακανίκας Α., Σταυράκη Σ., Βαλαβανιώτη Ε., "Ετήσια Έκθεση Επιχειρηματικότητας 2017-2018: Λιγότερα νέα εγχειρήματα, βελτίωση στις προοπτικές απασχόλησης", ΙΟΒΕ (2018).
- Τσακλόγλου Π., Παγουλάτος Γ., Οικονομίδης Γ., Φιλιππόπουλος Α., Τριαντόπουλος Χ., "Ένα νέο αναπτυξιακό πρότυπο για την Ελληνική Οικονομία και η Μετάβαση σε αυτό". Διανέοσις (2016).
- Τσατήρης Γ., Συριόπουλος Π., Λυμβαίος Ι., Γνώμη υπ' αριθμ. 304 επί του σχ/ν "Ρυθμίσεις για τη Λήψη Άμεσων Μέτρων για την Αντιμετώπιση της Ανθρωπιστικής Κρίσης, την Οργάνωση της Κυβέρνησης και των Κυβερνητικών Οργάνων και Λοιπές Διατάξεις", ΟΚΕ (2015α).
- Τσατήρης Γ., Μπαρδάνη Ρ., Δροσσοπούλου Σ., Σκορίνης Ν., Κολεβέντης Φ., Γκουτζαμάνης Κ., Γνώμη υπ' αριθμόν 306 επί του ΣΧ/Ν "Τροποποίηση διατάξεων του Νόμου 1876/1990 – Αποκατάσταση και αναμόρφωση του πλαισίου περί συλλογικών διαπραγματεύσεων, μεσολάβησης και διαιτησίας και άλλες διατάξεις", ΟΚΕ (2015γ).

- Φαφαλιού, Ε. και Πολέμης, Μ. (2016), "Σύγχρονα Θέματα Βιομηχανικής πολιτικής, Θεωρία και Μελέτες Περιπτώσεων", Εκδόσεις Μπένου Ε., Αθήνα.
- Φίλιππας Ν., Βαγιονής Ν., Αθανασίου Ε., Τσέκερης Θ., Τσούμα Α., Αθανασούλη Κ. και Λουποί, "Το Αναπτυξιακό Όραμα για την Ελλάδα του 2020: Προβλέψεις, προϋποθέσεις ανάπτυξης και μηχανισμοί χρηματοδότησης". ΚΕΠΕ (2013).
- Χασσίδ, Ι και Καραγιάννης Α., (1999), "Η επιχειρηματικότητα στην Ελληνική οικονομία: Οικονομική και κοινωνική προσέγγιση", Interbooks, Αθήνα.
- Χριστοδουλάκης Ν., Νεκτάριος Μ., Θεοχάρης Χ., Αξιόγλου Χ., Κουρής Π., Συμεωνίδης Γ., "Επανεκκίνηση της Ελληνικής οικονομίας: Πώς η μείωση των Φόρων, Εισφορών και Πλεονάσματος οδηγεί σε Ανάπτυξη, Απασχόληση και Βιώσιμο Χρέος". Διανέσεις (2018).

Αρθρογραφία

- Βέργαδος Δ., "Ανάπτυξη χωρίς μεταποίηση και επιχειρήσεις όλων των μεγεθών δεν γίνεται!", άρθρο στην εφημερίδα FREE SUNDAY, στις 22/07/2018.
- Μασουράκης Μιχάλης, "Μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις για μία πιο παραγωγική Ελλάδα", άρθρο του για την Real News , στις 23/12/2018.
- Μητσόπουλος Μ., "Ανάπτυξη χωρίς χρηματοδότηση δεν γίνεται!", άρθρο του που δημοσιεύτηκε στην τριμηνιαία επιστημονική έκδοση του Οικονομικού Επιμελητηρίου της Ελλάδας "ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ", Οκτ- Νοε-Δεκ 2018.
- Μπίτσιος Κ. "Πρέπει να σπάσουμε το μύθο ότι η Ελλάδα δεν παράγει", άρθρο του στην εφημερίδα ΤΟ ΒΗΜΑ της Κυριακής.
- Ξηρογιάννης Γ. "Επενδύσεις; Κάνε το όπως η Ευρώπη", στην εφημερίδα ΤΟ ΒΗΜΑ, στις 16/04/2018.
- Ξηρογιάννης Γ. "Χρειαζόμαστε δυναμικές μεσαίες και μικρές επιχειρήσεις", άρθρο του στο "Έθνος της Κυριακής, στις 24/03/2018.
- Ξηρογιάννης Γ. "Σχέδιο για 8000 περισσότερες μεσαίες και μικρές επιχειρήσεις". Άρθρο του στον Ελεύθερο τύπο, στις 10/03/2018.
- Ξηρογιάννης Γ. "Οι μεσαίες και μικρές επιχειρήσεις που θέλουμε", άρθρο του στη Ναυτεμπορική.

- Ξηρογιάννης Γ. και Μήτσος Γ. "Πώς δημιουργούμε ένα οδικό χάρτη ανάπτυξης των μεσαίων και μικρών επιχειρήσεων στην Ελλάδα, άρθρο τους στην εφημερίδα ΝΑΥΤΕΜΠΟΡΙΚΗ, στις 19/12/2017.
- Σκέρτσος Α., "Πώς θα μεγαλώσουν οι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις", άρθρο του στην εφημερίδα "Ελευθερος Τύπος της Κυριακής", στις 30/09/2018.
- Σκέρτσος Α., "Οι προϋποθέσεις για δυναμική και βιώσιμη ανάκαμψη της οικονομίας. Κρίσιμο διακύβευμα ο παραγωγικός μετασχηματισμός", άρθρο του στο "ΒΗΜΑ Της ΚΥΡΙΑΚΗΣ", στις 23/09/2018.
- Σκέρτσος Α., "Αναγκαία και εφικτή η υλοποίηση μίας συγκροτημένης βιομηχανικής πολιτικής", άρθρο του σε αφιέρωμα στην εφημερίδα "ΤΑ ΝΕΑ", Ιούλιος 2018.
- Σκέρτσος Α., "Γιατί χρειαζόμαστε έναν εθνικό στόχο για τη βιομηχανία", άρθρο του στην εφημερίδα Ελεύθερος Τύπος, στις 04/02/2018.
- Σκέρτσος Α., "Τα κλειδιά της ανάπτυξης", άρθρο του στην εφημερίδα REALNEWS, στις 14/01/2018.
- Σκέρτσος Α., "Κόκκινα δάνεια και πτωχευτικό δίκαιο: δεύτερη ευκαιρία ή αργός θάνατος;", άρθρο του στο Euro2day, στις 29/11/2017.
- Φέσσας Θ., "Εθνική ευθύνη η βελτίωση του επενδυτικού περιβάλλοντος", άρθρο του στην εφημερίδα "Εφημερίδα των Συντακτών – Αφιέρωμα ΔΕΘ", Σεπτέμβριος 2018.
- Φέσσας Θ., "Χρειαζόμαστε ριζική αλλαγή πολιτικής για να έρθουν περισσότερες επενδύσεις", άρθρο του στην εφημερίδα "Καθημερινή της Κυριακής", στις 26/08/2018.
- Φέσσας Θ., "Πώς η Ελλάδα θα επανενταχθεί επί ίσοις όροις στην παγκόσμια οικονομία", άρθρο στην εφημερίδα "ΚΥΡΙΑΚΑΤΙΚΟ ΒΗΜΑ, στις 01/07/2018.
- Φέσσας Θ., "Χρειαζόμαστε μία ισχυρή βιομηχανία", άρθρο του στην εφημερίδα Η Εφημερίδα των συντακτών, στις 03/02/2018.
- Φέσσας Θ., "Να ξεριζώσουμε την ανασφάλεια από την Ελλάδα", συνέντευξή του στην εφημερίδα REALNEWS.

Ξένη Βιβλιογραφία

- Abel A., Bernanke B. Croushore D., (2010) " Macroeconomics" 7^η Έκδοση, (Μεταφρασμένο στα Ελληνικά).
- Bade R., and Parkin M., (2010), "Foundations of Macroeconomics", 5^η Έκδοση, Adison – Wesley.
- Berrigan J., Weiss P., Kuhnert S., "Ex Post Evaluation of the Economic Adjustment Programme, Portugal, 2011-2014". European Commission (2014).
- Kogut, B. (1989), "A Note on Global Strategies". Strategic Management Journal.
- Lipczynski, J., Wilson, J., Goddard J. (2012). "Βιομηχανική Οργάνωση: Ανταγωνισμός, Στρατηγική, Πολιτική". Γ Έκδοση, Εκδόσεις πασχαλίδη, Αθήνα.
- Mankiw, N. G, Taylor M. (2011). "Αρχές Οικονομικής Θεωρίας Με Αναφορές στις Ευρωπαϊκές Οικονομίες", Αριθμός Έκδοσης 2660.
- Mankiw N. G. (2011), "Principles of Economics", South Western College, 6^η Έκδοση (Μεταφρασμένο στα ελληνικά).
- McKinsey & Company, "Greece 10 years ahead. Defining Greece 's new growth model and strategy", Ιούνιος 2012.
- Parkin, M. (2000), Eonimis, Addison- Wesley.
- Porter, M., (1990). "The Competitive Advantage of Nations", The free press, New York
- Porter M. , (1979), "How Competitive Forces Shape Strategy", Harvard Business Review.
- Schwab, Klaus, Sala i Martin, Xavier: World Economic Forum, "Global Competitiveness Report 2017-2018", World Economic Forum, 9/2017.

Ιστότοποι

- <https://sete.gr/>
- <http://www.dianeosis.org/>
- <http://www.iobe.gr/>
- <http://www.kepe.gr/>
- <http://www.mckinsey.com/>

- <http://www.oke.gr/>
- <http://www.sev.org.gr/>
- <http://www.weforum.org/>